

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

EGYÜTT 2009/2

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata
Az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja

Felelős kiadó és lapigazgató:
Dupka György

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök:
Vári Fábrián László (költészet)

Szerkesztők:
Barzsó Tibor (olvasószerkesztő)
Bakos Kiss Károly (kritika)
Ivaskovics József (művészeti szerkesztő)
Nagy Zoltán Mihály (széppróza)
Zubánics László (tanulmányok)

Védnökök:
S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1965–1967)
Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:
Fodor Géza, Penckőfer János

Megjelenik negyedévente a Szülőföld Alap, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:
Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380 3141 42815
kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Szerkesztőségi fogadóórák:
szerda: 13.00–16.00

A kiadó címe:
Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5a. Telefon/fax: + 380 312 643737

Készült a Borneo Kft.-ben
Lapengedély száma: 3 T N°188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 3** FINTA ÉVA: Kereszt: Örök partok; Szapphó a szirten (versek)
- 5** NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Holtig hóban (novella)
- 11** BAKOS KISS KÁROLY: Része még; Édesanyám...; Útlevel; Vámhatár (versek)
- 13** PENCKÓFER JÁNOS: Fényfolyam (regényrészlet)
- 28** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
- 35** FÜZESI MAGDA: Utolsó ítélet előtt (vers)
- 36** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Nomád evangélium (vers)
- 37** KENYERES MÁRIA: Villanás; Csoda (versek)
- 38** SARUSI MIHÁLY: Nem a mi kutyánk kölke (novella)
- 46** NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Vízió (vers)
- 47** BARTHA GUSZTÁV: Paráznák (drámarészlet)
- 57** CZÉBELY LAJOS: Áloműző (vers)
- 58** LŐRINCZ P. GABRIELLA: Fáj; Kenyerem adtam (versek)
- 58** SZABÓ ISTVÁN KEVE: Gömb és forma (vers)
- 59** LENGYEL JÁNOS: Hógolyó elvtárs brigádja (humoreszk)
- 62** KURMAI-RÁTI SZILVIA: Önkívület; Játékkockák (novellák)
- 67** A rab testvér (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)

- 68** Nagyija Miroszicsenko: A kortárs ukrán drámairodalom: mítoszok lerombolása és új utak keresése (tanulmány CZÉBELY LAJOS fordításában)
- 76** HORVÁTH ATTILA: Járt-e Kurszán a Kossuth téren? (recenzió)
- 78** FODOR GÉZA: Magyar-csehszlovák fegyveres konfliktus Dercen környékén 1938 októberében (tanulmány)
- 86** KOVÁCS GÁBOR: A felvilágosodás dialektikája és a Csillagkapu (tanulmány)
- 92** D. Gy.: Művelődési életünk krónikája
- 96** Új könyvek
- RADNÓTI MIKLÓS – DINNYÉS JÓZSEF: Majális (megzenésített vers)
- LÁSZLÓFFY ALADÁR: Uram, ha mióta (vers)

FINTA ÉVA

KERESZT

*A megcsókolt part habjain ring
Sylvia Plath.
Zsonglőr tavasz tünteti el a
vers aranyát.
Terhek közé akaszodik most
barna gyökér.
A színeket elolthatjátok
úgyse beszél.
Függőleges felkiáltójel:
csobban a lent.
Szapphó teste így ékelte a
végtelent.
Sylvia Plath vízszintesekről
álmodozott.
A szája kék a vére ernyed
gáz kavarog.
Sok volt nekik az asszonylétben
végtelenek
partján járni védtelenül a
végleteket.
S most két irányban keresztezik
verssel a mát.
Vízszintes és függőleges lett
körben a vád.*

ÖRÖK PARTOK

*A sziklafal fagyos jeges falán
a tengervíz üvegként megtapad
míg csapdossa a szirt a habokat
és Solvejg vár a partok magasán.
És forráságban déli szigeten
kijár Szapphó is gyakran egyedül
a sziget párolog ahogy beviül
és verset mond mely olyan idegen.*

*Kijár a brit ködökbe rejtezett
partokra Sylvia is társtalan
Ted Hughesba átszőtt sorsán átzuban
és széttörik minként egy szerkezet.
Állnak a tenger sok-sok partjain
reménnyel várnak örök asszonyok
kiket majd könyvbe zár és elrobog
a sorstenger és sok mihaszna kín.*

SZAPPHÓ A SZIRTEN

*Képzelem halványveres alkonyatban
vén idő márványköve partra téved
kék fodor habzik el a vízhatáron
s fut fel a parthoz.
Szobra már széttört nagy idők futásán
habra hab mosták husa-bőre vásznát
gömbölyű lett már a szilánkra tördelt
kő meg a csontok.
Hull a kék vízmélybe a kép sudáran
látni még parthoz tapadó ruháját
só levét melyből ki se bújhat végképp
rajta marad s boldog.
Csak a vers mértéke örök s a versek
korcs szavak kortársak irigy ajkáról
szétesnek testét fogadó malomban
mérge nem ér célt.
Nagy titok fodrozza vízünket így is:
mérce hogy lett asszonyi sorsa mellett
s ily kevés emlék folyosó-homályán
mit üzen folyvást...
Nem is ő ver már ütemet a tenger
csobbanás-hangját tititázza versben
összetört dal kőpora ázik árván
tengeredényben.*

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

HOLTIG HÓBAN

1

Ez se éri meg a pénzét. A televíziós.

Alig pár fokos hajnali mínuszt jelzett előre, és tessék, a hőmérő máris jóval többet mutat.

Tiszta sor: a televíziós hazudik. Amire a hőmérőnek nincs oka. Csak napközben, déltájt fülent pluszfokokat, amikor két fa lombja közt telibe kapja a napsugár.

Most este van. Odafent szikráznak a csillagok, idelent a fagy metszőfogainak szorításában mintha meg-megroppannának a fák.

2

A televíziósnek mi oka lehet a hazugságra?

Nem szabad valóságként tájékoztatni?

Meglehet.

Ki tudja, miféle érdekek szája habzik a háttérben!

Vagy tudatlanságról van szó? A televíziós legfeljebb sejtí a holnap hajnali valóságot, és ezt a halvány sejtést állítja be bizonyossággként?

Ebben is lehet valami.

Akárhogy van, nem jól van. Enyhítő körülmény nincsen. A hazugság és a közöny: cinikus cimborák. A valóságot ismerni vágyó ember igényei nem számítanak. Mármint az információkat kibelevő adagoló érdekekkel szemben.

A valóság igazsága tabu, különben óhatatlanul lelepleződne...

Mi is?

A félrevezetés következetesen véghezvitt szándéka.

Hogy a józan gondolkodású ember nem áttal felháborodni?

Dúlhat-fúlhat kedvére a hazugságyár gondosan őrzött kapuin kívül. Mert oda a lábát nem teheti be, szavát nem hallathatja.

Na és! Kevés az ilyen ember. A fehér, kigúnyolni való holló.

Te már csak tudod: ezerszer megszóltak a véleményed miatt, ki-ki a vérmérséklete szerint. Olyanok is, akik azelőtt többnek tűntek a szemedben, mint agyatlan biológiai lények.

A fejlődésre hivatkozva röhögtek ki, sajnáltak le.

Fejlődés?

Így?

Hová?

Elidegenülve minden istenadta természetestől, degeszre tömött bukszákból kibuggyanó érdekek, torz izmusok pórázán kótyagosan keringve, mint a legetetésre kikötött jószág – ez nem fejlődés, így csakis önnön végzetébe juthat az ember.

Igaza volt az egyszeri koldusnak: „Míg a világ világ lesz, mindig rosszabb világ lesz!”

Kifelé tartasz a világból, hát ne hergeld magad feleslegesen. Inkább nézd meg, jól bealmozott-e fiad az ólban.

3

Mocorognak a malacok. A karámretesz zördülésére fürgén talpra ugranak, bökdösik a deszkaajtót.

Odabent piros fényt árasztva melegít a lapított gömb alakú izzólámpa, de a penge-vékony réseken át nem igazán látni, van-e elegendő szalma alattuk. Muszáj kinyitni az ajtót, egy pillanatra csak, hogy minél kevesebb hideg levegő szökhessen be.

Jól sejtetted. Szórt alájuk friss szalmát a fiad, de nem eleget. Nem tudnak elbújni benne a kis rőfögők, pedig ilyen hidegben az a jó, ha nemcsak alattuk, hanem fölöttük is van száraz alom.

Amúgy elsiettetek a malacvásárlást. Ráértetek volna február végén vagy március elején. Karácsonyig akkor is mázsahúszas hízó lehet a gondosan tartott malacból.

Hát ez az. A gondosság hiánya.

Ha nem te és az asszony, csak vegetálna a jószág. Nőne, de nem hízna. És ordítana naphosszat, mint a szomszédé, aki sajnálja tőle az eleséget. „Hogy előtte álljon egész nap a takarmány? Még meg finomra darálva? Hogyne! Egyen, ahányszor kap, ahogy és amennyit kap. Nem pocskolunk. Én is csak háromszor eszek napjába’, és nem válogatok!” – így a szomszéd.

Másfél esztendeig tartja a „hízót”, aki – hiszen valamit ennie kell – éhségében szétrágja az ól deszkaajtóját, maga alatt a hídlást. Szegény jószág!

Megváltás neki a késhalál.

Takarmányozás dolgában a fiad se bőkezű. Meg-megcsóválja a fejét, valahányszor a vályúból kitúrt, a hídlás résein aláhulló abrakot látja, de eltűri, mert tudja – megmagyaráztad neki –, abból egy szem se megy kárba, a tyúkok mind felcsipegetik.

Mégis jó, hogy napközben oda van, és ti, öregek etetitek a jószágot. Tavasztól őszig csemege-zöld fűvel is, amit hálásan rőfögve, két pofára

zabálnak fel. A fiadnak erre szabadnapokon sincs figyelme, amikor ideje lenne rá. Még jó, hogy – duzzogva ugyan – felszerelte a melegítőlámpát. Megcsináltad volna magad, de fogalmad sincs, hogyan kell vezetékét húzni, csatlakozófejjel és patronnal ellátni, precízen ám, nehogy megöljön az áram, mint a hebehurgya T. Bernátot tavaly ősszel. A fiadnak meg ez a tanult szakmája. A villanyszerelés.

Baj, hogy ő is csak tartja, de nem szereti a jószágot. Mint a többi fiatal manapság.

Nem fér a fejükbe, hogy a jószágnak is vannak igényei, és azokat ki kell elégiteni. Nem csupán jól felfogott önérdékből, hanem szerető gondoskodással. Erre is van jó mondás: gazda szeme – figyelmes gondoskodása – alatt szépül a jószág.

A közöny olyan, mint a hó: hideg. Az ember is, a jószág is nehezen viseli, mégis ott van, dermedt mozdulatlansággal nehezül a mindennapokra, a kapcsolatokra ember és ember, ember és jószág, meg egyéb dolgok közt. Volt, van részed benne.

Lehet, hogy ezért benned a néha asszonyod által is túlzottnak vélt törődés a jószágokkal? Aminek örülnél, de nem kapsz meg, azt adod meg a jószágoknak?

Ki tudja? Nem érdemes belebonyolódni. Idő sincs rá, fáznak a malacok. Elő a létrát, fel az ól padlására szalmáért. Fél bála elég lesz.

4

A kitért padlásajtón át beözönlik a hideg, kissé felhígítja a tetőzet alatt terjengő patkánybűzt. Iszkolnak a nyavalyások szertesztét, hallani a szalma zörgését, ahogy besurrannak a bálák közötti résekbe.

Naponta felállítod az önmagában is nehéz, tölgyfából készült zuhanódeszkával ellátott, de jókora csapágynehezékekkel súlyosbított csapdát, rendre kilapít egyet-egyet a pimasz élősök közül, ám a számuk mintha mégse fogyna. Na persze, nagyon jó dolguk van itt: zavartalanul fészkelhetnek, szaporodhatnak a szalmában, zabálni meg lejárnak a vályúhoz. Amelynél csak két malac tülekedik, patkány meg néha öt-hat.

Micsoda pimaszság!

A haloványan beszűrődő csillagfényben kivehető a csapda sziluettje, és a lezuhant deszkalap ferde felszíne elárulja, egyik széle alatt új áldozat hever. Nyilván döglötten, mert mozgásnak, kaparászásnak semmi jele.

Ki kell szedni, a csapdát újra felállítani.

A teremtésit! Hát ez élt!

Amint elegendő rés tágult a felemelkedő deszka alatt, azonnal kiugrott, egy szempillantás alatt nyoma veszett a bálák közt.

Nesze neked... Megmenekült az átkozott.

Mint az embervilágban a különösen nagy kárt okozó, vád alá helyezett bűnözők, akik végül megússzák büntetés nélkül, legfeljebb enyhe ejnye-bejnyével, amire persze jó magasról tojnak.

Nincsen törvény, nem jó a törvény: egéruat hagy a bűnösöknek.

Mi másból, a közönyből ered ez is. A törvényhozókat cseppet sem érdekli a becsapott, meglopott állampolgárok vesztesége: szinte kihívó szemérmertlenséggel szolgálják a patkányérdekeket. Mert a csalással, rablással mások javait elorzók is patkányok, és az ő személyiségi jogaik nagyobb súllyal esnek latba, mint az áldozatoké. Jó példa erre a szerencsétlen gazda esete, aki áramot vezetett a kerítésbe, hogy elriassa a kertjében garázdálkodó tolvajokat. Azok egyikét agyonütötte az áram, mire a gazdát letartóztatták, holott eszébe se jutott embert ölni, csak tolvajt riasztani. Ott volt a figyelmeztető tábla, mégis megpróbálták átmászni a kerítésen. Nem tudtak olvasni, vagy nem vették komolyan? Az ő bajuk!

Arról nem beszélve, hogy a törvény szerint a magántulajdon szent és sérthetetlen...

A gazda kertjében megtermelt zöldség miért nem az?

Mi ér többet: a szorgalmas munkával teremtett érték, vagy a patkányember érdeke?

A törvény szerint az utóbbi.

Ezzel a logikával téged is elítélhetnének patkányirtásért; s hogy ez a mostani megúszta, legfeljebb enyhítő körülményként jönne számításba...

Megáll az ész, ahogy az ember is csak áll az ól padlásán, sokadszor adva igazat az egyszerű koldusnak.

Igen, igen, százszor is igen: mindennek oka a közöny, ami vastag hőtömegként nehezül törvény és ember, ember és ember közé, s végül mindennek vesztét okozza.

Na hiszen. Sokra mész ezzel a bölcsességgel itt, az ól padlásán. Gondolj inkább a malacokra, öleld fel a szalmát, hátrálj le vele a létrán, szórd alájuk.

Jaj, ne!

A hátsó udvart bevilágító százaz égő fénye hirtelen feketébe lobban, arrafelé rántva a figyelmet. A háborgó csodálkozással vegyes döbbenet megbénítja a gondolatot, amely elkésik a lábnaak küldött paranccsal:

megállni! Két létrafok közé lépsz, s hiába kapaszkodsz, a megbomlott egyensúly tehetetlenségi ereje oldalvást dönt, letaszít a létráról.

A zuhanás pillanata csak arra elég, hogy villámfénnyel felvillanjon a bizonyosság: az alattad húzódó, láthatatlanul is veszedelmesen közelítő járda betonból készült.

6

Elviselhetetlen zúgásra eszmélsz.

Hatalmas erőfeszítéssel nyitod a szemed, keresed a zúgás forrását. Sehol semmi, csak a sötétség tűnik sűrűbbnek. A csillagok eltűntek, nyilván beborult az ég.

Persze, hiszen havat is jelzett a televíziós. Na, ez bejött neki...

A zúgás forrása belül, a fejedben.

Vajon beszakadt a koponyád?

Akkor már nem élnél!

Lassan érik, izmosodik a szándék: elérni, megmarkolni valami fogódzót, lábra állni.

A jobb kéz nehezen engedelmeskedve elindul a karámvasak felé, de félúton megáll, alázuhan. Elfogyott az erő.

Ilyen egyszerű a lehetetlen: nem érheted el a karámvasak egyikét sem.

Újra becsukódik a szem, de így is látni véled: hihetetlenül kitekeredett pózban, tehetetlenül heversz. Csak a gondolatok villódnak.

...Ki nyúlt odabent a villanykapcsolóhoz?

...Az asszony nemigen. Ő tudta, hogy kijöttél. Vagy elfeledkezett róla?

...Inkább a fiatalok.

...Nem mindegy?

...Kiáltani kell. Hangosan, hogy meghallják. Különben itt fagysz meg.

An-na...

Ehhez sincs erő, hörgésbe fullad a hang.

...El kell kúszni legalább a lépcsőig. Onnan talán a hörgés is behallatszik.

...Arasznyit ha sikerült mozdulni.

...Na persze. Ha a kiáltozáshoz nincs erő, a kúszáshoz honnan lenne.

...A betonon nyirkos, ragacsossá hűlő folt. Piros lehet, hiszen a véred.

...A törött bal kar és láb béna derékszögeiben meg-megújuló erővel hasogat a fájdalom.

...Úristen.

...Van Isten?

...Ő kapcsolta le a villanyt, ő szánt neked ilyen véget?

...Miért!

„Élt hatvanhat évet” – vési tölgyfába föléd hamarosan a verdiktet ormóttan betűkkel az erre szakosodott Gazsi.

...Miért ennyit?

...Nem nyugodhatsz bele, mert lehetne több.

...El kell jutni a lépcsőig.

...Újabb arasznyi remény. És teljes kimerülés. Zúgás, fájdalom, tehetetlenség, fogyó fény a szemedben. Nehezen áttetsző fátyol borítja be a talajszint amúgy is alig-alig kivehető látnivalóit: a kerítés alját, a járdát, a napközben róla lesöpört hó húszcentis gerincvonulatát.

...Miért nem jön ki most senki a házból?

...Az asszony, hogy óva intsen: „meg ne fázz neked kisujjasban”.

...A fiad, hogy szokás szerint a mezsgyekerítés tövébe vizeljen.

...Egyik se jön.

...Anna belefeledkezett kedvenc sorozatába a televízióban.

...A fiad a számítógépbe.

...Még csak nem is sejtik.

...Nem gondolnak veled

...Mi ez, ha... nem közöny?

...Várhatják... a kis ártatlanok... a szalmát.

...Tőled már... hiába.

...Ennyi... volt...?

Fekszel.

Mielőtt az utolsóként pislanó gondolatöredék kihunyna, még érzed: sűrű tömegben szakadni kezd, beborít az ég fehér közönye.

BAKOS KISS KÁROLY

RÉSZE MÉG

*És része még az elgázolt kutyák
A világnak a hajbullás a rák
A megnagyobbodott szívizom
Angyaltetem a grádicson
Szinusz-csomó a bordaprés
Csak eső esik mint a kés
A bőrre ami mindig olcsó
Kicsi kézben kis koporsó
És nézed és csak nézed
A híradót a létet
Ami csak a katasztrófa
Ami volt is akasztófa
Az álmod is úgy kiszúrja szeggel
Hogy metró elé ugrik a reggel
Hogy kinyitja magát a gázcsap...
Hogy nem tart meg más csak a láz csak
E harminchat fokon is égő
E mégis mindenséget érő
Tebetelenségi törvény...*

Méretre szabott isteni önkény

ÉDESANYÁM...

*Édesanyám fényport söpröget
Az udvaron (az Isten áldja meg)
Hogy hordta-vitte súlyos léteimet
Hogy letette testem szénaporba
Míg disznók elé hullt a korpa
S amint kellett visszavette
Kenyerét is velem ette
Hogy amíg a jószág szálal
Mebékítsen a halállal
Nem-evilági énekével...*

Az udvaron...

Édesanyám fényport söpröget

ÚTLEVÉL

(vers vendégszöveggel)

*Az útlevéiben nem lakom
A kép se rajt' nem én vagyok
Ha visszahoz mi el se bajt
A sorompó se végtagom
A pult mögött nem áll az ő
Nem kérdi merre mért megyek
És nem vigyázza puskacsőr
Sem ide-oda léptemet
A négyzetek betétlapok
Aggálya engem nem kerít
Kitölti bár a megszabott
Időbatárt a létem itt
Hogy meddig szól a vízumom
Azt balandó nem éri át
Csak önmagamnak mormolom
Te bolond bány bét a világ
S abány a bét annyit táj
Akár ha el sem mozdulok
Mert szól a szív és szól a száj
De az útlevéiben nem én vagyok*

VÁMCHATÁR

*Amíg ha belső
Vámhatár van
Nem alliterál
A száj a szívvel
Nem alliterál
A szív a szájjal
És nem énekel
Az „l” az „l”-lel
Addig csak drótban
Jár az áram
Amíg a belső
Vámhatár van*

PENCKÓFER JÁNOS

FÉNYFOLYAM

(Folytatás)

Bolond lélek, az kell!

1

Ördögök is, angyalok is, azaz: démonok és angyalok – De hú, miféle szédült képzetek és indulatok! – jelentkeztek, egyre többen lettek, Egyre többen lettünk, pedig Most először s utoljára fordult elő az, hogy Kozma Tivadar meg Pflumm Gábor különvált, elköszönt a társaságtól. Ahogyan a kislánykórus hangja elszállt, s Lahota Anett vitte az ikreket, hát Koleszárék s Kissék szintén gyorsan kapták magukat, mert Hogy is maradhatnának – Gondoltuk –, hogyan bízhatnák csupán a háziasszonyukra Tivadart és Gábort, de amikor Kábé félóra után mégiscsak megjelentek, visszajöttek, de még milyen – ahogyan Skirecki Margit s Ivett megjegyezte –, Milyen világra véve a figurát, Milyen puccos szerkóban lejtettek el az asztalorok között, s Milyen kivirultan, kifickósodottan, hát az Nagy meglepetés lett, szinte jeladás volt –: Kezdődhet a buli. De ha mindez Tivadar és Gábor szerint belemagyarázás lenne, akkor is Valami ilyesféle történt, hiszen ekkor, éppen ekkor fordult szertelenebb hangulatba a beszéd, a beszélgetés, kacarászás, mert e tovább fogatkozott harminchatok ekkor lettek, ekkor váltak igazi tömeggé: Nem közösségi lett ez a felszabadult érzés – Takáts-Kissel mondvá –, Most kezdett felbomlani, ami eddig épült –: Nem egymás felé fordultunk, hanem fel-felálltak, ismerkedtek, kérdezősködtek és válaszolgattak, meg Természetesen az újabb s újabb felhozatalnak elébe mentünk, kóstolgattuk: borozgattak, ahogy illett. Jó is volt ez, igazán alkalmas lett a környezet, a hangoskodó, mulatozó társaság egészen megfelelt annak a régi kavarodásnak a felidézésére, annak a bizonyos – Teleholdas, muslicás vagy milyen – augusztusi estnek, aztán éjnek, pontosabban: az éj utáni reggelnek a felidézéséhez, mikor másnap felébredt, Amikor felocsúdott a falu, azaz mind a két kis község, és Egy perc alatt mindenki tudta Teszéden is, Vándon is, hogy Mivé lett az ifjúság, hogy Mit művelnek manapság ezek az istentagadók, hogy Éjszaka, a szabad ég alatt, A világ szeme láttára, Ilyen gyalázat nem volt még errefelé, Hát miféle szülők az ilyenek, Csak az a Vámhivatal, csak a munkahely, miközben meg a gyerek, az meg azt csinál, amihez kedve szottyán, Na, de én az enyéimet élve nyúznám meg, ha ilyesmire vetemednének, Micsoda szégyen,

gyalázat, fertő, Még hogy ezek különb emberek, mint mink, mert hogy ők kommunisták, mármint a Szpivákék, mert ezek a Kristofóriék, hát ezek talán mégse, bár a vörös zászlójukat ezek is kitűzik, mintha csak a tisztelendő kérné őket ilyesmire, Egykuty a ez mind – és úgy Éreztük, láttuk, akként fortyogott augusztus elsején meg másodikán, harmadikán, úgy fortyogott az ezerkilencszázhetvenkettes év nyarának ez a néhány napja, mint még sohasem, vagy ahhoz hasonlatosan, Amiként közöttünk kavargott, alakult a beszéd, Ez a lázas kibeszélés itt, a Szórakoztatóközpontban, vagy tán ahhoz foghatóan, amiként az átépítés előtt nyüzsöghetett Itt a moziterem, mikor mozikedd volt éppen. Időközben persze Erikáék társaságában is, de a Szpivák Józsefében is, no meg hát természetesen a másokéban szintén Megfordultunk, mindenki – Ezt nyugodt szívvel állíthatjuk –, mindenki mindenhol előfordult egyszer-kétszer, úgyhogy Nem is túl sok idő múlva Egymás közt már nem kezdődött akként mondat, hogy Azt hallottad-e, vagy hogy Uramatyám, mit tudtam meg, Na, most ettől eldobod magad –: mindenki mindent tudott, Nem is túl sok idő múlva mindenki mindenről értesült ebben a társaságban. Ahogyan azt Előzőleg megtanultuk – mondta Szedlákovics –, Lassan-lassan kiforogta magát az a láthatatlan valami, igenis beszéd közben Kiforogta magát – avatkozott közbe Takáts-Kis Zsolt –, kiforogta magát, ami múlt is, jelen is, tehát nagyon is létező volt Itt, közöttünk s körülöttük, habár így is állandóan takarásba került, mert a meghökkentőbbnél is meghökkentőbb dolgok, amelyekről lépten-nyomon tudomást szereztek, azok nemhogy segítették volna meglátni, és úgy, abban a formában azt megtartani, nem, ó nem, azok az első pillanatban Mintha falaztak volna neki: a felbukkanónak –: takarták, és így aztán Hagyták elinalni. Elég, hogyha azt a három különös Fazont hozzák fel erre példaként, azokat, akik Kora reggel itt tekeregtek, ezen a környéken, A három tetkős figurát, akikkel Tunyogi urat ugratták, hogy a lánya, hogy hát nem a Bernadett-e az, akit A tetovált nyakú ölelget s tapicol – ahogyan Cseri magyarázta ezt –: na szóval, mikor megtudták, hogy Ez a tetovált nyakú, ez nem más, mint a Kristofóri Zoltán egyszem fia, hát ők elájultak ezen: Hogy néz ki ez, Uramatyám, s nem azon törték a fejüket, hogy mit keres itt, amikor az apját holtan szállították haza tegnap éjjel. Vagy elég, ha példának a Verácskát, a Szpivák Józsi titkárnőjét hozzák fel, mert amint megismerték ezt a nagyon-nagyon mosolygós, s a magyart kedvesen törő, ilyen beszédű, sürgő-forgó asszonykát, hát ők inkább az Adjál ide sóstartót, köszike, s ehhez hasonlatos Kificamodásokon derültek, ahelyett, hogy megkérdették volna: Verácska is ott volt, amikor a Zoltán kétszer beolvasta Boross Nándor s Gál Attila nevét, amikor halálra rémulten és észveszeszeten gyűrte össze azt a listát, amikor

végül is Erika, meg hát ugye a polgármester úr megoldott mindent – Hogy látja e furcsaságokat, Verácska?

Nyugodtak voltak ők, hiszen – Nyugodtak lehetünk! –, ami késik: sose múlik. Ami picit késett, még tán javára is vált neki: a beszéd közben magát kiforgató valaminek, mert amikor aztán Nem tudott már elinalni többé, amikor már teljes pompájában Láttuk s éreztük a reggelt, az ezerkilencszázhetvenkettes év augusztus elsejével beköszöntött reggelt, hát ők annál jobban örültek neki, Mi annál jobban meg tudtuk becsülni. Valójában nem is Ez az élő beszéd, nem is Az itt jelenlévő házigazdánk, meg azok hozzátartozói, vagyis hát a közvetítők beszéde ragadta meg a figyelmüket, hanem egyenesen Heé Malvinka szavai nyomán kerültek ők az események közé, forgatagába, Mi szinte Malvinka fülével hallottuk és láttuk, amint Zoltán s Dániel veszekszik, Amint Káromkodtak ezek, az amúgy még jóra valónak is mondható fiúk, amikor lassan leemelték Vápa kutyát, vagyis már a kihűlt testet. Hát igen, azon a reggelen, amikor lassan becipeltek azt a szegény, kimúlt kutyusukat, bevitték az udvarukra, és a Dániel, az belekezdett abba a bolond beszédbe, hogy érzi-e Zoltán Ezt a furcsaságot, hogy Figyelj már, Zotyi, Érzed ezt a különös összemosódottságot, meg ilyesmit kezdett el beszélni, de hiába mormogott Zotyi valami olyasmit, hogy Nem össze, de Bemosni kéne neked, annak a süketelős fejednek, no, Hiába gondolná ezt valaki viccesnek, humornak máma, ő, Malvinka inkább azon volt akkor a spájzablakánál, hogy valamire ráálljon, és megnézzé, miféle, milyen összemosódottságot lát ez a Kissé kótyagos fiatalember –: dehogy érezte ő humorosnak, amit látott-hallott. Természetesen a kisszék eltűnt, Mert az sosincs meg ilyenkor, az, amelyre ráállni szokott, hogy lásson is valamit, Mikor nagy mozgás van a szomszédban, na szóval: most Nem találtam semmit, úgyhogy inkább lábujjhegyre állt, ő inkább felágaskodott, és úgy nézett a Kristofóriékhoz át, az udvarukra, de mivel a fiúknak Még csak a fejük búbját sem láthatta, nemhogy azt a szerencsétlenül járt Vápa kutyát, hát ezért az ereszüket, kútágasukat figyelte, amikor is arra lett figyelmes, Mint egy élő felhő, úgy jöttek meg, úgy rendezkedtek be – amint pár perc múlva kiderült – a Dániel feje fölé azok az ugrabugra kis micsodák, igen, megjöttek és megtalálták új helyüket ezek a kis muslicák, és mindjárt úgy kezdtek mozogni: le és fel, csak le és fel, egészen kéményszerűséget formáltak, mintha csak megzavarodtak volna – ahogy azt Berta mama is állítja –, mintha összetévesztették volna a fenyőt a Dániel fejével –: Tiszta örület. De akármilyen természetfölötti Csuda volt ez, vagy A harangkondulás még tegnap este, amikor a muslicák hirtelen elhagyták a megszokott helyüket, akármilyen titokzatosságot foglalt magába e két dolog, hát akkor is mindenki

– teszediek, vándiak: mindenki – szinte kizárólag Zoltán azon szavaival kezdte s folytatta e felkavarodott napot, hogy hát Az istenit a fejednek, hát mit csináltál, miféle harapásnyomok ezek itt, és állítólag – ebben szintén Malvinkára hivatkozott mindenki –, nos, állítólag Zotyi még az ingét is letépte Dánielnek, mikor észrevette azokat a különös formájú harapásnyomokat, amelyeket rajta kívül ki tudja – Az Isten tudja! –, kicsoda ismert fel olyan gyorsan, s csak az Isten tudja, kinek fájhatott még ez a felismerés annyira, mint ennek a fúnak! Mi az Isten ez itt – ordította Zoltán –, Mi ez, és Malvinka szerint azt se tudta, mit csináljon – Ekkor már nyugodtan álltam ott, a zsírosbödönömbre helyezett gyúródeszkán –, Nézte, amint Zotyi azt se tudta, hogy hát ökölrel menjen-e neki Dánielnek, ezeknek a harapásnyomoknak, avagy simogassa inkább őket, azokat a helyeket, hát nem tudta, de aztán mindjárt megállapodott az egyiknél, és óvatoskodva kezdte el tapogatni – Dani meglepetten hagyta a felkarját –, Zotyinak tán még az ujjbegyeiben is fájdalmat okozott az az összetéveszthetetlen kis hézag, melyben mindjárt felismerte, hogy az nem más, mint a két lapátfog közötti annyira megkedvelt kis rés: a jókorányi hézag, nézte, bámulta a félgörbület-formát, azt bizony: a fogsor nyomát, amely piros volt még, hiszen friss, egészen friss volt még, de hogyha valaki, hát Zoltán aztán igazán tudhatta: Holnapra, holnaputánra lassan sárgás-lilás színt ölt, így bámulta ezt a csuda formát, melyet Nemrég még a selymes nyirok, az az édes nedű, édes nyál borított, ami egyszer az ő kezeféjét is beborította: Na, hogy mik történtek akkor – Mondta Malvinka szavával valaki a házigazdánk közül –, és mik történnek azóta is emiatt – ez Tiszta örület!

Tiszta bolondokháza lett az a hétfő – Heé Malvinka úgy emlékszik, hogy ez a reggel, ez az augusztus elseje hétfőre esett –, igenis, Bolondokházában éreztük magunkat, mikor egyszer csak a Szpivák József – az idősebb persze –, mikor az Erika apja elordította magát. Azt nem tudni pontosan, hogy Berta mama, ez a Szembeszomszéd, vagy a Jolánka, a másik oldalról, esetleg Magduska, ki tudja, de hát az sem kizárt, hogy Valamék vándi tahó kopogott be részegen hozzájuk, Szpivákékhoz, Mondják már, hát igaz-e, amiről – Erikáról – zeng a falu, ugyan mondják már el, mi történt az emeleti teraszukon éjjel; nem tudni, de az már bizonyos, hogy Idős Szpivák József késő délutánig bírta, ámde állítólag amikor a munkahelyéről is felhívták ez ügyben, na, Ekkor már aztán ordított, igenis Ordítva ment el a Kristofóriékhoz, ahol Valósággal leszakadt az ég. De annyira Nagy lett ott a ribillió, hogy még Heé Malvinka is megszeppent, Már csak késő este, s Igazándiból csak reggel ocsúdтам fel: Mi az Isten, hát ezek a másféle, ezek a különb emberek, ezek a más anyagból gyúrtak: úri emberek, hát ezek

Úgy káromolják az Istent, ezek úgy káromkodnak, ahogyan ő még senkit se hallott itt, Tiszavándon káromkodni, na de ez még hagyján, hanem amin veszekedtek, hát Megáll az ész! Mintha a három tisztességes háziasszony szeme, mintha Magduska, Jolánka s Berta mama Színigaza, szóval: mindaz, amit láttak, mintha mindez nem létezne, mintha Most sem Erikáról, Erről a kis harapdálós ribanckáról – És ezt a szót ne vegye már bűnömül az Isten! –, s mintha nem is Dánielről lenne szó – akit egyébként, ugye, Szpivák József vádolhatott volna valamilyen megrontással, hisz a Dani Meglett ember volt már ekkor, és amit tett, azt egy tizenöt éves kislánnyal tette, az ő egyszem kiskorú lányával –, na de semmi, mintha nem létezne, mintha ez egyáltalában meg sem történt volna! Arról ordítottak ezek a nagyszerű kommunisták, pontosabban: Szpivák József, az csak azt hajtogatta, Miféle agyrém, hogy hát Melyik hülye, melyik paraszt, Melyik begyepesedett agyú, hogy Melyik húgyagyú paraszt találhat ki olyasmit, ami szerint Vápa kutyát ő ölette volna meg, hogy ő az, aki felakasztatta a Kristofóriék kutyáját, és ez most majd romlást hoz az egész családjára, romlást mind a két falura, Na, ez tiszta bolondokháza, mintha még mindig papok bolondítanak a népet, azok nevelése élne még ebben a népben, s nem a szovjet iskoláé, amely tudományos tisztánlátást – így mondta a Szpivák József –, Ezt adott az embereknek, Na de megkeserültek, mert ő kinyomoztatja a disznóságot – Még hogy az ő kiskorú leánya azért csalta volna be az amúgy velük családi viszonyban lévő Dánielt, hogy kutyáját eközben felakasztassa valakivel vagy valakikkel – na, hát ez Valóban agyrém és bolondokháza! Az meg, hogy a Kristofóriék, hogy Ti ezt ennyiben hagyjátok, na, ez aztán szép barátság, szép kis testvériség. És a Szpivák József régi barátainak szemére hánytá, hogy könyörögtek, amikor megtudták, miféle munkahely a Vámhivatal, hogy Rimánkodtatok, vigyelek be titeket is oda, azt mondtátok: rokonok meg testvérek vagyunk, s erre fel: nesze neked! Gyönyörű! És amikor már majdnem kirúgták őket a botrányos eset után, amikor Apád nem tudta befogni azt a lepcsés, részeg pofáját, és kiokádta azt a hazugságot, hogy ilyen meg olyan elhurcolás, magyarüldözés, mikor a magyarországi elvtársak előtt sem volt képes befogni a letyepetye száját, akkor jó voltam, hogy ki ne rúgjanak, s erre fel: nesze neked, Józsi! Na, ez gyönyörű! És ezt a gyönyörűt, ezt Fújta, mint a bolond – ahogy Heé Malvinka mondta –, amint gyalog ment Teszédig, Szpivák József csak ezt fújta, meg a neszenekedet, de ők is, Na de mi is fújtuk, másnap elég volt csak annyit mondani, hogy Gyönyörű vagy Neszeneked, s Hosszú percekig röhögtünk –: hiába, no: jólesik a más baján kacagni, nevetgélni, jólesik, ha végre Ezeknek is bajuk van – És vártuk, várták, hátha Meglesz rendesen a böjtje annak, amit Ezek

műveltek itt köztünk évek óta, hogy hát úgy éltek, mintha királyi család lennének, mintha csak ők teremtették volna meg, s ők is tartanák fenn ezt az egész Szovjetuniót; hát sok minden kavargott bennük, leginkább csak várták, mivel folytatódik, lesz-e folytatása annak, ami elkezdődött.

2

Lett. De még mennyire hogy lett! Egészen felforgatott mindent Ez a második eset, merthogy az első – amely szintén hónapfordulós napra esett, csak akkor május elsejére ébredt Vánd és Teszéd népe, Csinnadrattás, hangszórós meg sasliksütős május elsejére, mikor is a Zotyi bepólyált keze, meg hát a Szpivák-házhoz állított hatalmas májusfa kavarta fel a kedélyeket –, szóval, míg az első eset után csupán egyszer-egyszer próbált lábra kapni az a pletyka, hogy A bepólyálás után Zotyi belehabarodott Erikába, hogy Ezt a két kis embert – akármilyen vadóc is a kislány – még az Isten is egymásnak teremtette, vagy az ehhez kapcsolódó hír, hogy Csodakutyájuk lett Kristofóriéknak, állítólag Dániel találta épp a Vápa kellős közepén, és épp május elseje előtt, április harmincadikán, amíg ezek az események épp csak meg- megérintették, amit közbeszédnek mondanak az emberek, addig Ezt a második esetet nem és nem győzték kellően kibeszélni, megbeszélni, kiélvezni, Nem és nem hagyott minket nyugodni sem a teraszos, Sötétet nyögdcéslő nász – Amint azt a mi Cserink hamarosan elnevezte –, sem a harangkondulás és muslicamegzavarodás, na de az sem, miért kellett szegény Vápa kutyának ennyire hirtelen és így, hát vajon miért kellett meghalnia –: Ezek a különösségek teljes egészében felforgattak mindent –: annyira, hogy még a pólyás-májusfás ünnep is más, egy kissé nagyobb nyomatékkal mutatta magát, sőt más nyomatékot kapott a Vápa is. Úgy kellene elképzelni – Magyarázták a teszédi vendéglátók –, hogy hát mindaz, ami most történik, minden-minden, Ami azóta történt velünk, Akár még ez az önök ideútja is, Ez a mostani ittlétetek is része annak az egésznek, ami ezzel a kavardással kezdődött. Hisz gondoljuk csak el, miféle véletlen az, hogy ezen a reggelen, mikor A Magyar Nova Futurátok felkészült erre az útra, akkor a kis Morzsa kutya, Gajdos Janiék kutyája ugyanúgy, mint hetvenkettőben a Vápa, máris ott lóg a kapura felakasztva, úgy fogadja Berta mamát, s ez az asszony pedig Zotyit értesíti erről az esetről mindenki előtt, s amikor aztán végül mégis Megjősztok, amikor négy vagy öt óras késéssel megérkezik a Pekárcsik által személyesen idekísért turistacsapat, hát az a szerencsétlen Kristofóri Zoltán – Mintha egész életében erre várt volna csak – Fogja magát s meghal. Öreg Szanyieék és öreg Steczék kicsit vártak – Amint elhagyta a szájukat e Meghalt, kicsit vártak a hatással –, ámde bizonyára Gyengének

találták bólogatásainkat és rácsodálkozásainkat – Mi tagadás: ekkor mi még nem voltunk meggyőzve! –, merthogy aztán ennél sokkal nagyobb lendülettel álltak neki a mesének, s Olyan érzésünk lett – Lengyeléknek, Somogyiéknak is –, mintha egy-egy alkalommal nem is nekünk, mintha nem a turistacsapatnak mondanák, mit elmesélnek, hanem borozgatás közben Jól beolvasnának valakiknek, mintha könnyedén szeretnék bebizonyítani, csupán odavetve jelezni: Mindennel tisztában vagyunk, igenis: Jól ismerlek, kicsi lepkém, de még aprócska hernyó korodból – és A fiataljaink szerint Ezek a helyiek akár a jó gyerekek anyjukra, ezek megállás nélkül odaodalestek Erikára, amikor ez a nő mozdult, mindnyájukon látszott, mennyire feszülten figyelik, mintha csak ők is vele együtt mozdulnának, Nem tudtuk, amikor felismertük, csak homálylott valami, hogy mire vélhető ez a különös ragaszkodásuk.

Jaj, de nem a végén kéne elindulni – szólt az öreg Szanyiék s az öreg Steczék mellett kissé hangosabban Fodor Ágnes, akinek, ugye, most megint nem juthatott vendég –, Ne a végén induljunk el, hanem Kerüljünk az elejére. Gondolják már el a kedves idelátogatók, miféle véletlenek soráról beszélhet az ember – és itt még a Sunyó szerint is, aki csak felkapta erre a hangra a fejét, Sunyó szerint is Sokatmondó volt, ahogyan Ágnes elhúzta a száját –, miféle véletlenek ezek, amikor nyilvánvaló összefüggések szerint alakul Mifelénk az élet már egy hosszú ideje, merthogy a Csodakutya se, A Vápa kutya se csak úgy, az égből pottyant ide, nem, arra is van itt ember, aki hallott róla, már az ideérkezésekor megtudott róla egy-két dolgot, ami igen-igen fontos. Hétfő volt és délután – Magduska erre meg tudna esküdni –, mikor váratlanul kiskutyaugatást hallott, Felfigyeltem, mert ez új volt, ámde hiába sietett le, hogy belássa a teraszt, mindent – amit beláthatott Ebből a hatalmas Szpivák-portából és palotából –, merthogy sehol semmi, csak a kiskertben lehetett valamit kivenni – Tán a szellőzőablak segített –, csak a kiskertből hallott valami olyasfélét, hogy hát Na, te izgi-mozgi tündérlányka, zizi-susi kis hölgyemény, mit hozott neked apád, na mit hozott neked a Jocóbuba, De hát az az igazság, hogy alig-alig értettem az emberi beszédet, tudniillik éktelen haragra gerjedt, igen, éktelen haraggal volt tele az istenadta, csak az acsarkodó ugatása, az töltött el mindent, de az olyan volt, a kiskutya olyan volt, mintha tényleg megbolondult volna, Mint egy méregzsák, annak a szája be nem állt, csak acsarkodott, ugatott és acsarkodott – Hú, micsoda cirkusz lett belőle. Annyit tudott nagy nehezen kihámozni a zavarból, hogy a kutyas Csak az én kis zizikémre haragszik, De ne vedd a szívedre, kis tündérem, Ez a kutya nem normális, hát ezt nem fogom eltűrni, Ez a kutya hibás kutya; úgyhogy ezzel telt a késő délután, huzakolódtak este

is, de még az éj egy részét szintén ennek kellett áldozniuk, aztán mintha minden megnyugodott volna, Mintha Szpivák József tényleg nem tűrte volna el, hogy egy kiskutyá, egy általa választott állat, amely mindenkihez szívesen megy oda, hízelkedik is, ahogyan illik, ámde Erikát, az ő kis zizi-susikáját nem állhatja, na, azt nem és nem engedi még a közelébe se, mintha csak Még a szagát se állaná, úgy támadja, mintha ellensége lenne. Persze sok minden megeshet, tán még az sem kizárt, hogy létezik olyan vándi és teszédi, aki elzárkózik ettől, aki nem hajlandó összekötni Ezeket a nyilvánvaló dolgokat, de hát a tények akkor is tények maradnak: Ekkor igenis ezerkilencszázhatvannyolcat írtunk, április volt, huszonkilencedike és hétfő, és a gyönyörű-hatalmas Szpivák-házban, ebben az új Szpivák-palotában – most is hallja, ha akarja, most is hallja Magduska – amint egy kicsi kutyával huzakolódik anya, apa, kislány s fiú, mígnem másnap aztán ugye Mozikedd van, estére a legtöbb család tudja, milyen Bambulák volt Ez a Zotyi-gyerek, Ez csak bámulta A nyamvadt porszemeket, mintha tényleg hibbant lenne; és aztán a részletek, hogy miként harapott bele a Zotyi kezébe az Erika, míg később meg a délutánról mindenki megtudja, miféle csomaggal, kis batyúval érkezett haza a Dániel; a kiskutyának híre megy, és harmadnapra virradóra – még ha kicsit túlzás is ez a virradóra –, de már ott a pólya, kapuhoz kötözve ott a májfa, hallani a csinnadrattát, dől a hangszóró-zene, no meg a lelkesítő orosz beszéd, az a szovjet jó kedély, mely több más város mellett Budapestet is kapcsolja: örüljön, vigadjon, aki él és mozog, senkinek sem kell a sötét múlttal, hülyeségekkel törődnie, Egy kicsit messzebb lássunk – ragyogott a párttitkár s a vezetőség, többek közt a Vámhivatal rangos dolgozói nevében Szpivákék szintén hozzászólnak: Hiszen május elsejénél nincsen nagyobb ünnep –, hogy az emberek fejében – és itt Fodor Ágnes suttogósrá fogta magát, mert a háta mögött állítólag Szpivák József Egyik embere haladt el – meg se forduljon, miféle ismeretség az, mely egyszer csak Munkácsról Nagyhirtelenjében ideköltözik közénk, az egyik gyereklányhoz – Jaj, bocsánat! – Hölgyményhez, úgy bizony: a tizenegy esztendő Szipivák Erikához. De a kérdés akkor is csak kérdés: vajon miféle egy ismeretség az, mely ekkora hatalmas májusfát engedhet meg magának, hogy az egész falu, egész környék irigykedjen, és szájára vegye a gyereklányt, de leginkább a szüleiket: Miféle egy apa, anya az olyan, ki udvarlót enged a tizenegy éves lányához, miféle munkácsi szülők lehetnek azok, akik a gyereküknek elnéznek ilyesmit, netán ilyesmire biztatják a fiukat, na, és a legidegesítőbb kérdés: miképpen cipelték azt a fát oda, hát hogy történhetett meg ez a dolog, érthetetlen: sem a Jolánka, sem Magduska, de még csak Berta mama sem hallott egy árva mukkanást

sem – érthetetlen, Amint az érthetetlen csak istenigazából, aki mindezekben nem kívánja meglátni az összefüggést, azt állítja: Véletlen, hisz az csak véletlen, hogy egyik délután még Teszédén jelenik meg egy kiskutyá, majd másnap Vánd mellett talál egy kiskutyát a Dániel, és véletlen, hogy amikor Erika becsalta magához Dánielt, hát Vápa éppen akkor adta ki a lelkét, s az is véletlen, amit a harang jelzett, és a muslicák csináltak, Az is, ugye, az is – ismételtette sziszegve Fodor Ágnes –, hogy azt pedig meg se említse már, Azt a merő, ugye szintén merő véletlenséget, hogy Szpivák Erikánkat Nagyhirtelenjében szeptembertől, elsejétől más iskolába, egy Nagyon erős munkácsiba írták be a szülők: Szpivákék, hogy aztán már csupán sok év múlva lássa viszont a falu, s mint Pekárctsik Erikát, jótévőjüket mutassa be a báty, De hát mindenki emlékszik még, nem kell bemutatni Erikánkat, mindenki emlékszik, milyen jószívú kis teremtés volt s – garantálom! – az is maradt az én édes hugicám, dr. Pekárctsik Erika, a Tsikeri és Tsa turistairóda vezetője – tette hozzá A mi polgármesterünk, és természetesen magához vont, megölelte, megcsókolta kishúgát, amiben tényleg nem volt semmi mesterséges, Ez a két testvér mindig szerette egymást.

Szent Isten, hogy micsoda egy Kinn is vagyok, benn is vagyok hangulatban Kezdtt tisztulni a kép, amikor valamennyien érezték, Van hitele annak, amiről a vendéglátóik beszélnek, Hisz még ennyi év után is kipirulnak, izgalomba jönnek, suttognak is, hangoskodnak is, ha részletezni kezdik ezt a furcsa szerelmi – vagy milyennek nevezzék –, ezt a különös történetet, amelynek utóéletébe Immár mi is, immár ők is benne éltek, valóságos szereplői lettek. Így látták ezt, s szó ami szó, tetszett nekik, hogy egy kis közösség beavatja s beleszövi őket fura titkaikba, ámde sehogy se fért a fejükbe, miért, Na de vajon miért ez a dacos kibeszélés-kényszerűség, miért ez a néha kihívó modor, a provokáló hangerő, amikor folyton arra is ügyelnek, meg ne hallják már az érintettek, azok, akik Ekkor pedig már csak díszletként voltak jelen, a látszat azt mutatta, már csak ímmel-ámmal tartják kezükben a poharat, csak azt lesik, Mikor lesz legalkalmasabb lelépni, Mikor kezdődik már el a vendég-danolásztatás, Ez a szépen formálódó félrészesség mikor kezdi meg önálló életét, A francba – igen, ez ült Erika és Józsi arcán. Úsztak a Borocskák zamatain – amint Kődöböczünk megjegyezte –, meg ugye A tüzein és szédületein – ahogy Tunyogi mondta –, ám ez nem gátolt meg senkit abban, hogy a különösségekhez közelebb, hogy Mindezekhez igazán közel kerüljünk, hiszen sok esetben Nem az ész természete, A mérnöki pontosság útépítő ereje viszi az embert közelebb az igazsághoz, s így aztán a valósághoz – mondta Takáts-Kis, és kortyolt egyet, csettintett is hozzá –, nem bizony, Hanem a szabad lélek szabad kedve,

szabad fel-fellebbenése, de hogy aztán mire gondolt valójában, most még nem tudta meg senki, hiszen őt magát is magával ragadta Fodor Ágnes újból suttogásra fogott hangja, legfőképpen az, miszerint Kristofóri Dánielt egyszer csak megfoghatatlan titokzatosság s tisztelet kezdte övezni, Ő maga sem úgy beszélt már, amint régen, hanem Mindig csendesesen, mintha csak nem is ő szólna, hanem csupán közvetítene. De voltak, állítólag voltak, akik egyszer-kétszer neki-nekirugaszkodtak, hátha sikerülne Beazonosítani ennek a változásnak az okát, hogy hát Egészen bizonyos: a hirtelen jött szerelem, a váratlanul rátört beteljesülés az, ami megzavarta, Ez az, ami elvette az eszét szegénykémnek – Lám, az udvarlást is abbahagyta –, vagy A bánat fogja elepesztani, hogy elvitték előle Erikát, mert azért bárki bármit mond is, Erikánál vonzóbb, csinosabb és kívánatosabb lányt nem találni a környéken – ilyesfélékkel próbálkozott meg pár Okos elemző, ámde aztán mindent elsöpört az, amit Nem az ész, hanem a Bolond lélek talál ki magának – mondta Takáts-Kis Zsolt később, mikor Fodor Ágnes gondolatait, de leginkább a Stecz Juli különös történetkéjének történetét részletezte.

3

Bolond lélek – ő, a szabad magánakvalóság! Ez a legtöbb – Legörökebb, ahogy Szedlákovics mondta, és mosolygott huncutul, a haja össze-vissza Lisztferencezett, amiként Cseri egyszer megjegyezte –, ez a legszebb! Csak hát persze a bolondnak kizárólag abban a bizonyos értelmében, ahogy nem vonatkozik – mert nem vonatkozhat – rá semmilyen szabály és törvény, hiszen ő maga az; ahogy mozdul, amint alakul, amiképp megnyilatkozik magának, és a magánakvalóságában mások előtt is feltárja természetét – hát az maga a szabály, a törvény. Igenis, hogy Bolond lélek, az kell, ha valódi, igazi, ha már a nagybetűs Megértés felé törekszik valaki, hogyha meg akarja érteni például, mi miért történt, és miért éppen úgy történt a folytatásban, annak a bizonyos délutáni ordibálásnak a folytatásában, amikor Szpivák József Alaposan beolvasott Kristofóriéknak, méghozzá a saját otthonukban teremtette le a barátait, majd a Neszenekeddel s a Gyönyörűvel elviharzott, hogy aztán már soha többé ne legyen közöttük béke, egyetértés, hogy a régi barátság érzését lassan valóságos gyűlölet váltsa fel, mintha ez a kettő nem is kettő, hanem egyetlenegy érzés lenne, csak most épp egy másik arcát mutatná meg a világnak – Ó, Istenem, milyen is az ember! Segített tehát a Borocskák zamata, tüze, szédülete, s bizonyára segített valami más is – ki tudja –, de amikor már Jól benne jártunk az éjszakában, felesleges volt a vendéglátók közül bárkinek is bizonygatnia, hogy hát a vándi harang akkor este tényleg megkondukt magától, s azon

se mosolygott senki, amikor a muslicarajról kezdtek beszélni. Miért lenne bolondság? De miért lenne képzelődés, babonaság, hogyha valami titok vagy erő, hogyha valami – Én nem tudom mi – sok ember lelkében, egész meggyőződésében egyetlenegy összefüggő rendként mutatja magát, ha ott, a Szpivákék teraszán megtörténtek percei, a vándi harangkondulás, valamint szegény Vápa kutya szerencsétlensége valamilyen láthatatlan, megfoghatatlan és érthetetlen szabály, törvény megnyilvánulása – Ne felejtjük: egyidejű, ennek a három dolognak egyidejű megnyilvánulása, amint Szedlákovics is már a teszédi elbeszélőket kívánta segíteni –, miért, Vajon miért lehetetlenség ez, kérdezték a teszédiak szinte valamennyien, Takáts-Kis szerint költőien, vagyis akként, hogy arra csak egyetlenegy válasz érkezhett volna, de a döntő érv ezt már ugyancsak Elfeleslegesítette – amint Cseri mondta. Mert a döntő érv, a muslicaraj különös viselkedése annyira életszerű volt – Ez a negyedik, a legvarázslatosabb titka ennek a dolognak, amint Takáts-Kis Zsolt közbeszúrta –, annyira természetes, hogy megtörtént, hogy ebben az időben gyűltek egyetlen hatalmas rajba, igen, életszerű volt e pinduri kis lények egységesülése, Hiszen tudjuk: mennyi lenyűgöző tudás szorul a halakba, madarakba, növényekbe, állatokba, s ki ne látta volna már, amint ezek a különös kis apróságok röpködnek a fenyők fölött – Legalábbis erre, mifelénk, ezt így csinálják, amint Stecz vetette közbe, s kacagott is hozzá –, Ezek a kis pindurok, a kicsiségek úgy táncolnak, mintha le- és felfelé szökdő, ez a furcsa, körkörös, de mégis függőleges ugrabugrásuk valamilyen húzó, magasba emelő, valamilyen útmutató, úttörő kis előfutára kívánna lenni valaminek, avagy ahol ezek megjelennek, s elvégzik a munkájukat, ezt az ugrabugrát, hát ott bizony Valamilyen égi s földi kapcsolatfelvétel-szerű dologról lehet beszélni – mondta Stecz Juli, és Takáts-Kis meg Szedlákovics ekkor úgy néztek a háziasszonyukra, Ahogyan a szentekre szokás. De hogy aztán Ezen nézés, vagy valami egyéb hatás miatt ötlött fel Egy régi emlékem, egy réges-régi problémám nekem: egy fura kérdés s válasz, nem tudni, hogy ez a nézés bátorította-e fel a Julit, vagy a borocskák zamata, tüze, szédülete biztatta őt: Kristofóri Dániel esete kapcsán hadd említse már meg azt is, ami őt a fenyőfákhoz fűzi, ami őt egészen kicsi gyerekkorától kíséri, na szóval: az ok, az nem deríthető ki, mert ők már csak arra lettek figyelmesek, Lessük a Juli szavát, hogy hová, merre fordítja a beszéde irányát, hogy hát előbb-utóbb csak kiderül, mi a gondja, s miért öröközöd hát a fenyőfa, Legalábbis errefelé – amint Cseri megjegyezte. Nos, a történetke – futott neki messziről Juli –, ez az ő első összefüggő emléke, mely életében komoly nyomot hagyott, olyan mélyet, hogy még most is látja, amint ott ül dédapja ölében – Alig akad ember,

akihez a sorsa ilyen kegyes, hogy ezt megadja neki –, igen, ő most is látja, amint figyeli a sárgás-őszes bajusz alatt formálódó szavakat, hogy Jányom, ez a kis történet, ez még akkoriban esett meg, amikor tán még ez a Gyenge Szugoly – ahogyan a régiiek nevezték –, amikor még tán ez a csodadomb se hallott semmilyen magyar beszédet, nemhogy Vánd vagy Teszéd létezhetett volna, igen, Juli most is tisztán hallja ezt a mondatot, de legeslegerősebben a ringatást, az elszédítő boldogságot érzi, amint lassan elősorjáztatja azokat a sárgás-őszes szavakat: Amikor Krisztus Urunk itt járt még ezen a földön, nem nagyon szerették: nem értették, Jányom, nem értették őt az emberek, a martalócok pedig el akarták fogni, no, hát ekkor Nem talált szegénykém sehol menedéket, mert az egyik fa ezért, a másik pedig azért nem merte őt elrejteni, nem vállalta elbújtatását csupán egy Ginyera – De hogy tudta mondani ezt a ginyerát! – csupán egy ginyera fenyő. Ámde hiába volt bármilyen kis csenevész, vagy ritkás ágú: ginyera ez a picike fenyőfácska, Úgy elrejtőztette Krisztus Urunkat, de úgy, mintha a föld nyelte volna el, Nem vót annak akkor se híre, se hamva. Állítólag ő maga is meglepődött, a kis fácska igen meglepődött ezen, hogyan sikerülhetett neki, de Krisztus Urunk nem szólt akkor semmi egyebet, a veszély elmúltával csak egyetlen gondolat, egyetlen mondat hagyta el a száját, s éppen ez az, amire a Stecz Juli azóta sem tud visszaemlékezni. Pedig Gyönyörű volt, elmesélhetetlen, amit ettől a mondattól akkor érzett! Egyszerű, világos, érthető volt akkor számára, a Juli most is érzi, amint Dédipapó sárgás-őszes szavai hirtelen értelemmé állnak össze, most is érzi, amit ott, a ringatásban hirtelen megérezett, hogy hát Krisztus Urunk örökzölddé teszi meg a gyenge fácskát, Mind, az összes fenyőfánkat, mindörökre, de a boldogságos ringatást valami más – az a bizonyos elfelejtett mondat –, az tette olyan kerekké, gömbölyűvé, valami: az értelem, amire nem és nem tud visszaemlékezni. Most is csupán halványka derengést érez, csupán különálló szavakra emlékszik, szertefoszló hangulatra, hogy hát ami gyengeség, csak az az igaz, s az az igazi erő, vagy hogy a végső győzelem mindig a gyengeségé, nem tudja, de annyi bizonyos, hogy Dédipapó sárgás-őszes szavakkal beszélt – hogy így fejezze ki magát –, és minden tiszta, világos volt, egyszerű, igaz: Akár egy jól sikerült gyertyagyújtás – mondta Juli, és az aranyárga aromából kortyintott egy picikét, majd Motyogott valamit maga elé, de azt nem hallották, Nem értették, Takáts-Kis szerint valami ilyesfélét: Gyengének maradni, mint egy gyertya lángja – egy kecses fenyőfaforma? – csak sosem feledni: pusztító tűz, ami ezt a gyengeséget adja; Vagy ha nem ezt – akkor sajnálja, de ő sem tud mindenre visszaemlékezni.

Okos volt a Júlia, Hogy szépecskén kitért, mert segített vele. Mert tényleg fontos volt e különös kis történet, még akkor is, ha Sunyóék meg Pihorék

egy páran Zagyvarékolásnak mondták. Persze Cseri adta szájukba a szót, de ugyanakkor Látható volt: nem kívánt Ezekhez csatlakozni – Engemet is, Krisztinát is érdekelté már, na, hová lyukadunk ki –, s Szilvia is örült, hogy a Sunyó Jól elvan magának: Biztosan lazázik, biztos most szívta el a cigije másik felét, úgyhogy nyugodtan Időztünk újra abban a bizonyos délutánban, így, a Stecz Juli kis kitérője után Tényleg közelebb kerültünk valamihez, érthetőbbé vált az, ami első pillantásra megérthetetlennek tetszett, az, amikor öreg Szpivák József fogta magát és a Neszenekeddel, no meg a Gyönyörűvel elviharzott: azt se hagyta, hogy egy vándi kocsí felvegye, egészen biztos, Ki akarta gyalogolni magából a mérgét, Vagy piás volt, azért nem a csónakos motorral hajtott Vándra, s ezért nem ült be a felcser kocsijába, gondolta, ha gyalogol, ha elfárad, hát el is nyüvi, elhasználja, elpusztítja, ami felmérgecsítette. Ámde ez aligha sikerült neki, mert hogyha így lett volna, akkor ott, a Falukútja felett lévő, ott, a régi teszédi házuk előtt haladva el egészen biztos, felnéz, odapillant, mi újság a régi portán, és ha felnéz, akkor azt is látja, miként táncolnak a muslicák, hogy Mekkora egy oszlopba verődve táncolnak a fenyőjük fölött a muslicák, Mintha a Vándon megjelenők megsokszorozták volna magukat, sőt: Mintha csak most találták volna meg a létezésük valóságos célját, olyan szenvedéllyel törtek és mutattak utat felfelé: az égbe – na, hogyha ezt látja Szpivák, bizonyára tüzet rak alájuk, mellettük, vagy kitalál valami egyebet, valami ennél is erősebb dolgot: nemcsak szétkergeti, hanem mind egy szálíg kipusztítja őket, pláne, hogyha azt is megsejti előre, miféle egy csapdába kerül Egy ilyen hülyeség, egy Ilyen marha babonáság miatt, amely úgy szakadt rá, mintha tényleg bolondokházába került volna, úgy érezte, Tényleg örültekkel vagyok körülvéve.

De hát Szpivák akkor se nem látott, se nem hallott, erős volt, hatalma volt és dühös volt, Hogy ez a tetves népség mit ki nem talál, hogy neki mennyit kell ezekkel bajlódnia, Ez egy utolsó, egy irigy pletykanépség, Most már tényleg elegendem van, Szartig vagyok ezekkel a tetves parasztokkal, Tessék: tegyél jót velük, Tartsál barátot, Pátyolgasd a gyerekeit – Józsikám, segíts már, légy szíves, a Daninak, tudod, abba, a mezőgazdaságiba, egy diploma azért mégiscsak diploma, látod: a növények a mindene –, hát hadd barátkozzanak a kicsik, A múlt örökre elmúlt, hiszen övék a jövő, s Erre fel: tessék! Se nem látott, se nem hallott, amiközben futótűzként ment a hír – Naná, hogy Berta mama volt a főkolompos –, hogy hát állítólag Ott, a Szugoly tetején, alighogy elviharzott mellette Az ideggörcs Szpivák, Na, hogyha azt láttátok volna, mekkora egy oszlop vót ott: Felig ért: az égig ért, Ez nem véletlen, Először a Dani feje fölött Tiszavándon, aztán meg a régi Szpivák portán,

Ennyi véletlen egyszerre még a világ fennállása óta nem fordult elő, Na, ezt még talán Zákány tisztelendő úr se tudja rendesen megmagyarázni, s így tovább, és így tovább. Egészen addig, amíg másnapra az egész környék tudott valamit A Szugoly ősi erejéről, hogy A Szugoly Dánielt magához hívta, hogy a Vápa kutya feláldozta magát kedves gazdájáért, De hát el lehet képzelni, mit csinált volna az Erikával, hogyha nincs megkötve, hogyha elszabadult volna, azért lendült át a kerítésen, Megzavarodott, hogy ez az Eri megrontja a Dánielt, hisz – Tudjuk – senkit a környéken, senkit, soha még csak meg sem ugatott a jámbor lélek, de az Erikát azt mindig szét akarta tépni, Ezért ideggörcs a Szpivák, Hm, a kutyák megérzése mindig biztos, Mert a teraszon, az nem nász vót, miközben az vót, hanem lelkek harca, Nem női és férfi lélek harapott egymásba, amikor a dolgok egyszerre mozdultak s összeértek, nem bizony, hanem egy Boszorkány – vagy hogy is mondják –, démon s angyal csapott össze, Na, ha a Vápa rárontott vón’, hogyha ekkor Erikára ráront, hát a vérit bizton kiereszti, Hiába mászta meg Erika a Danit, nem zavarta össze a kis Harapdálós ribanckája, az a fiú tiszta maradt, Dehogy vót a’ beteg, mikor ugratták a férfaink, dehogyis, csak Nem akart a nőekkel bajmolódni, Másra született ez, Most már mindent értünk, azért hagyta el A menyasszonya-félét is – ilyenek, és még ezeknél is merészebb tudással terjedt, futott szét a hír. Mert Berta mama Akkor éjjel szemernyit sem pihent, ő egy szemhunyasnyit sem aludt, de Magduska se, Jolika se bírta magával: Házról házra jártunk, ment a hír, futott a hír, hogy Mi az igazság ebben a különös dologban, hogy hát valójában Kiújult a régi harc, Most megint meg fog küzdeni a gonosz és a jó, mert úgyis hiába beszélnek kommunizmusról meg új világról, szabadságról, igazságról, Ez csak fából vaskarika, itt az igazság a régi becsületbeli dolog, hogy Kristofóriéké volt a Szugoly, úgy bizony, a Kristofóriéké, de még mi mindent tud Berta mama erről a kis csodadombról, csak mindeddig nem akart beszélni róla, ámde Most az egyszer leszarom a besúgókat, menjenek és jelentsenek fel, hogy minden Vámhivatal-féle kiruccanásukról tudok, minden hortenzia-lehugyozást láttam, minden okádékot –: Áh, elegendem van ebből a Szpivák-feszítésből, igenis, most már kiteregeti a régi szennyest! Sose volt az övék ez a gyönyörű és nem is kicsi porta, azt ők csellel, erőszakkal vették el a Kristofóriéktól, mármint hogy a dédapák ifjúkorában, és hogy Ránk jött ez az új világ, a kolhozával, mindenével, dehogy mertek Kristofóriék egy szót is szólni, Meg se nyikkantak szegények, lapítottak, de a senkiből lett valakik Lám, nem is tudtak mit kezdeni azzal; mindjárt új ház kellett nekik, emeletes téglaház terasszal, nagy hodálllyal, amit nappalinak hívnak, hogy a Vámhivatal mindig szomjas elvtársai jól elférjenek. Hogy legyen hol ápolni

azt a Megbonthatatlan szovjet és magyar határmenti barátságot, legyen honnan leokádni s lehungyozni majd a krizantém- és hortenziabokrokot: Áh, pfuj, a bele jön ki az embernek, ha csak beszél róla, nem, ha látja, Nem is jó ezt ilyen részletesen újra felidézni – kezdtek mondani egy páran –, miközben pedig a Borocskák zamata, tüze, szédülete egyre messzebb vitte, elsodorta ezt a társaságot. Vendégestül, házigazdástul csak vitte, vitte őket, vitte beljebb, vitte feljebb, megemelte, alább eresztette, megforgatta, táncoltatta, vitte őket oda, Ahol most a Kozma és a Pflumm lehet, és Elvitte a külön-külön élvezkedő Kisséket és Koleszárékat is valamerre – ahogy széparcú Skirecki Margit megfigyelte. Egyre kevesebben lettek, ugyanakkor Egyre zsúfoltabbnak éreztük a helyet, mintha lassan mindenki magával kezdett volna csak törődni, úgyhogy vitte Kovácslivit is a maga módján, nemcsak vitte, repítette haza, mert Eszembe villant, hogy a listát, szentisten, azt otthagytam az otthoni ruhámban, olyannyira Összekuszálódott itt a kétezerhármassal esztendőnk azzal a bizonyos ezerkilencszáz-hatvannyolccsal, majd a 'hetvenkettessel, az ezerhétszázhármassal Kard is mintha ide-idevilágított volna, de az ezerkilencszázhuszas évek utáni Turulkarmok szintén át meg át szurkálták ezt a Szóködöt – ahogyan Krisztina mondta és leste, lesz-e valamilyen észrevétele a mesterének: Cserinek, de az csak félrefordult, s kicsit elhúzta a száját –, hogy majd aztán reggel újra Változatlan magakelletéssel-csábítással jöjjön elő ez az egész különös történet, hogy ők így induljanak neki, hogy ezzel vágjanak neki a harmadik itteni napnak, s ezzel együtt érkezzenek meg arra a helyre, mitől Nem is tudjuk, mit reméltünk. Hogy ők egyszer csak már ott legyenek, ott, a kiindulópontnál: Európa közepénél, hogy ők ott gondolkodjanak el valamin, ami előttük is, mögöttük is – Éreztük, hogy megint megkeres –, mi előttük is, mögöttük is, alattuk is, felettük is, jobbra tőlük, balra tőlük, itt is, ott is: Környös-körül – ahogy Szanyikati mondta este –, mindenfelé jelentkezett, s mégis tudták – Éreztük! –, hogy nincs emberi szem és fül, és nincs emberi orr és szája, sőt emberi bőr, ujjbegyek sincsenek, semmi sincsen, ami kimutatná létezését, s mégis Rátapadt – amiként Takáts-Kis Zsolt mondta áhítattal –, Rátapadt az összes testi-lelki idegvégződéseinkre: megfogta ezeket a harminchatokat, majd nyomban elengedte, hogy még tán egy álomnál is tünékenyebb emlék maradjon utána; megfoghatatlan és kibeszélhetetlen – Szedlákovics szavaival szólva: Mint egy elfelejtett mese bája, hogy hát Hol volt, hol nem volt, az egész világ otthona volt, de csak ennyi –, ezért aztán ők, a Magyar Nova Futurások Európa közepénél is csak mosolyogtak, mosolyogtak, azaz: visszamosolyogtak arra, ami itt fogadta őket.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

A hűtőház terjedelmes előcsarnokában, ahová a kerekcsapjűvegek egy alkalmas rámpa segítségével kényelmesen felhajthatnak, zöld dinnyehalom magasodik a mennyezet alá. Én, a görög és mindenfajta dinnyék régi bolondja pár pillanatig szájátva, megbűvölten állok, de amikor a részleteket is felmérem, rádöbbenek, hogy semmi sem tőkéletes. Megérdemelt volna ez a kínálat egy izléseesebb terítéket, arról nem is beszélve, hogy a parcella szélén, laza szalmaágyra rakott kisebb kupacokban, vagy a reggeli harmattól gyöngyöző indák, levelek termő környezetében – micsoda festői látvány lehetne! De itt betonból emelték a falakat, s ebben a lehangelő szürkeségben az őrlángja is kialszik mindenfajta impresszionista lobogásnak. Verescsagin emberi koponyákból emelt piramisa tolakszik a képzelet képernyőjére, egy másik csatornán pedig már az elmúlás illata is átjön, s nyomában özönlének, tódulnak a varjak. Elég. Dögszag és varjak vissza, stoptáblát a fantáziának! Vagy ki tudhatja? Nincs kizárva, hogy a nem oly távoli jövővel ilyen világ közeleg. Akkor majd – bár eddig sem henyéltek tétlenül – lesz dolguk bőven a szimbolistáknak ismét.

Az itt tornyosuló zöld koponyák még viszonylag friss szedésűek, de szemmel láthatóan sok köztük a sérült. Nem ártana tisztázni, hogy az emberek lettek lelketlenek, vagy csak a kezek durvultak el? Az ilyen portékát a súlyára való tekintettel is kézről-kézre szokás adogatni, nem tanácsos dobálni, akár a téglát az építkezéseken. Nem kell hát csodálkozni, ha az átlagosan két és fél, három téglával meglódított dinnye a fogadó munkás kezéből kiszakadva a padlón, vagy társai hátán huppan. Sokuknak csurog az alig rózsaszínű, bizonyára jóízű vére, s nagy, sárga darazsak lakomáznak a szablyákkal nyitott, vagy kartáccsal szakított sebekben. Nézem, csak nézem a darazsak népének édeni boldogságát, míg végül az én számban is összefut a nyál. Zavartan sandítok másik két társamra, látják-e rajtam a sóvárgást, de őket csöppet sem hozta lábba ez a tékozló bőség. Idegeik tompításával vannak elfoglalva most is: szívják a *papiroszt* (szopókás, tokos cigaretta), a méregerős *Belamor-kánált* (cigarettaárka – Fehér-tengeri csatorna). Valaki átmegy az előcsarnokon, s szól, hogy hamarosan megjön a raktárvezető, ő fog bennünket eligazítani.

Közelebb merészkelek a dinnyékhez, s mert társadalmunkban elvileg minden közös, amihez csak hozzá tudunk férni, kiválasztok egy

jó közepes, sérült dinnyefejet. A szár közelében kapta az ütést, innen indul a repedés, mely egyenlítőjét keresztezve mélyen behatol az alsó féltekébe. Csapjunk hát lakomát, egy zászlóaljnyi darázzsal tán én is felérek, s adjuk meg hozzá a módot. Egy gyümölcsös ládát felfordítva ülőhelyet készíték magamnak, a csizmaszárból előhúzom a kanalat, s térdeim között vallatóra fogom a zsákmányt. Késeem ugyan nincs, de hát olyan nagy valami tovább repeszteni ezt a jókora szakadást? Ropogva enged az érett gyümölcs héja, s a barnán sorakozó magvak mezsgyéjén kétfelé válva feltárja vörösen parázsló húsát, és pártfogó jóindulatomat kéri az édes, hűvös élvezet.

A hűtőraktár vezetője orosz, segéd munkásai – négyet számoltam össze belőlük – kazahok. Ketten az előtérben, egy vastagabb fémlappal fedett asztalon kalapálnak. Ládák javításával, a meglazult és hiányzó oldallécek visszaszegzésével foglalatoskodnak, a másik kettő pedig a hűtőtermek mélyén szortírozza a dinnyénél nemesebb gyümölcsökkel – illatozó körtével, szőlővel és őszibarackkal – telt lapos rekeszeket. Túl hamar zabáltam tele magam dinnyével – incselkedik velem a féktelen kíváncsiság, de sebai: hosszú még a nap.

Nekünk egyelőre a dinnyehegy szétválogatása és elraktározása a dolgunk. Hogy haladjunk is valamire, munkamegosztást végzünk. Az ütött, hasadt példányok kiválogatására Mamedov, a természetes azeri legény vállalkozik, s az ép, egészséges fejeket két gumikerekű talicskával a hűtőraktár belsejébe szállítjuk, ám azokra már vigyáznunk kell. Beállok az egyik talicska szarvai közé, s hat-hét darabbal kényelmesen gurítom, de ennél többet rakni már kockázatos. Koljagin nevű társunk, a kalugai orosz fiú veszi kezelésbe a másik egykerekűt, s nyugodt tempóban hordjuk és rakjuk az árut a kijelölt sarokba. Az idő kimelegedett közben, a nagy nyitott kapun át bevág az előcsarnokba a nap. Először csak kigomboljuk, később aztán a derékszíjjal együtt levetjük a zubbonyt. Egy jó óra elteltével – fordulhattunk talán tizenöt-szor, húszszor – társam rövid pihenőt javasol, s le is tesszük a fenekünket egy-egy ládára. Koljagin előszedi nadrágja zsebéből az elnyomorodott cigarettásdobozt, s egy erősen megviselt, megritkult tömésű cigarettaszálat próbál meg ujjai között használhatóvá egyengetni. A közelben körtét válogató szikár kazah férfi felfigyelve igyekezetére, füstszűrős bolgár cigarettásdobozt nyújt felé:

– *Ná, zemlják, zákuri. Importnije.* (Nesze, földi, gyújts rá. Import áru.) – mondja a legtermészetesebb őszinteséggel közeledve.

A megszólítás bennem is könnyed derültséget kelt, s ha azonosítani nem is tudom, mindenesetre sejtem az indítékát. Bizonyára a Koljagin

szokatlanul kreol bőrét, göndör fekete haját vélte közép-ázsiai faji jegyeknek, de könnyen lehet, hogy csak amolyan újmódi szokásból – egy újabb nyelvi sablont felszedve – alkalmazta a közeledésnek az orosz ajkáról e gyakorta tapasztalt módját. Firtatni is kár, nem nyert vele. Esélyét a dohány külföldi eredete sem növelte, holott normál körülmények között ez varázsszóként szokott hatni, ám ez esetben a másik sűrű fekete szemöldökét összerántva, megvetően nézett a tolakodóra:

– *Támbovskij volk tyebe zemlják! Ponyál?* (Földid neked a tambovi toportyán! Megértetted?) – mordult vissza röviden, s már égő cigarettáját jól megszíva, az első mély slukkot belefújta előtte álló embertársa csodálkozó szemébe.

Úgy éreztem, ordítani kellene, hogy másnak is kinyíljon a szeme, de valami hirtelen gerjelt belső kontroll hatástalanította bennem az indulatot, megkötötte akaratomat. Tehetetlenségemben annak is örültem, hogy dühömet le tudom nyelni. Hát, igen. A valóságban így mond csődöt a szovjet népek barátságának agyonpropagált eszméje. Előbb elhintjük a nemzetek közt a teljes egyenlőség maszlagát, majd éberségüket kiiktatva becsepegtetjük ereikbe, hogy e színes, soknyelvű családban egyedül a testvéri orosz nép alkalmas a dominanciára. S kicsoda kételkedne benne, amikor Majakovszkij is azt írja, hogy már csak azért is érdemes megtanulni oroszul, mert ezen a nyelven beszélt Lenin. S tessék, itt van: amikor egy gyanútlan közép-ázsiai Lenin nyelvével, a barátság nevében ölelésre tárná karjait, a gyakorlat csak ezt a gyalázatot tudja produkálni. Hát nem fura szerzet kissé az orosz? Mások iránti nyíltságáról, határtalan lelkéről a közszájon forgó anekdoták mellett jeles irodalmárai is kimerítően értekeztek, ám nemzeti felsőbbrendűségi tudatáról nem szokás fecsegni, az orosz lélek e bizonyos szektorában még ma is háborítatlan a táj. De, mint látjuk, önkéntelenül is kialakulnak néha bizonyos nyúlugrató helyzetek, s a medve ilyenkor reflexszerűen felmordul. A csalafinta ukránt, a bárgyú beloruszt egyaránt lenézi, megveti, de nem tekinti ellenfélnek. A Baltikum népeire viszont felnéz, mint ahogy egy másik világra, egy elismerten nívósabb, szervezettebb társadalomra felnézni illik, gazdasági és kulturális fölényük miatt talán irigyli őket, ellenben az önérzetes észtet, a kimért lettet, a gyanakvó litvánt még mindig nem sorolja ellenségei közé. A kaukázusival gyakrabban van vitája, mert a magas hegyek között nem ritka a párbaj és a vérbosszú különféle nemeire termett marcona férfik. Az eredendően büszke emberek nem tűrik a hatalmaskodást, de a belső nemzetköziség küzdőtérén nem lehetnek az oroszoknak riválisai ők sem, ahhoz ugyanis nincsenek elegenden. Az eloroszosodó Szibéria lakóival

aztán végképp nem sokat bajol, már beolvasztásukkal sem törődik igazán az orosz. Átnéz, és nagy ívben átlép fölöttük, lábai fontos stratégiai szárazulatokat keresve – az olaj- és gyémántmezőkre hágnak. S ott vannak, szinte valóban végül: a kazah, tadzsik, türkmén, kirgiz és üzbég „honfitársak”. Sommásan és nyíltan *csurkának*, *csurbonnak* (fatuskó, fajankó) nevezi őket, lakóföldjüket leplezetlen gúnyral *Csurkisztánnak*, *Csurboniának* mondja, s ha csak teheti, távol tartja őket magától. És nem csupán iszlám gyökerű vallásuk miatt – az csak a közönséges megvetésre adhat okot. Annál sokkal veszedelmesebb, bár nyíltan felrőhatatlan bűnük a magas népszaporulat, hiszen a jövőt fürkésző, a dominancia megtartásáért aggódó oroszok istenigazából ettől az egytől tartanak. „A fejünkre fognak nőni a szaporaságukkal, tönkretesznek mindent, amit mi létrehoztunk.” – fejtegette előttem már a bizalmasabb közbeszédben is fel-felparázsló aggodalmait Zajcev, a kommunista jogászból lett őrzető, s én józan ítélőképességemet, szókimondó természetemet félreállítva egyetértőleg bólogattam szavaira, holott a két tenyeremet szerettem volna – legalább egy kevés kárörömmel – összedörzsölni. Mivel az iménti eset is a nemzetiségi viszonyok működési zavarairól szól, várni kell még arra a sokak által méltán igényelt kárörömré.

Ebéd táján a raktárvezető két doboz *tusonkát* (párolt marhahús-konzerv) és egy kétkilós, mélyen bevagdalt feketekenyeret tett elénk. Az igazhitű Mamedov, akit muszlim módra leborulva sosem láttunk még imádkozni, kézbe veszi az egyiket, s vallása előírásai szerint vizsgálgatni kezdi, de a megviselt címke épen maradt felén szarvakkal ábrázolt marhafejet lát, s megnyugtatja, hogy nem disznóaprólék van benne. A ládaszegelők is elérkezettnek látják az időt, hogy letegyék a kalapácsot, s táskájukból előszedik a magukkal hozott eledelt. Elsőként mégis egy fél liter kubányi vodka, s azt követően házi készítésű, gomolyaszerű sajt, előre szeletelt szafaládé és kenyér kerül az asztalra. Csatlakozik hozzájuk másik két társuk, úgy látszik, szerény ebédjüket máskor is közösen költik el. Egyikük sebtében tüzet gyújt, majd két kormos téglára valaha zománcozott teáskannát állít, hogy vizet forraljon. Zománcosak a teaívásra befogott bögrék is, eredetileg világos belsejük azonban már a teától barna. Nem baj, a szesz fertőtleníti. Az első három bögrét barátságos mosollyal ránk kínálják, de Mamedov vallási kötődésére hivatkozva hártja el vendégszeretetüket, Koljagin viszont – előre sejthető módon – nagyorosz gögje nevében fordul félre. Helyzet van megint, s most rajtam a felelősség, hogy a barátság erre tekeredett vékony szála el ne szakadjon. Felemelem az egyik csuprot, s a kazahokra köszöntöm:

– *Ná váse zdárovje!* (Egészségükre!)

– *Ti bárosij cselovek.* (Te jó ember vagy) – méltányolják széles mosollyal az irántuk való nyitottságomat, s máris a harapnivalóval kínálnak.

A vodka langyos volt, hosszasan borzongok tőle. Kimondottan jól esne most bármilyen falat, de a lassan barnára színeződő szafaládét vagy a bizonytalan eredetű és ki tudja, milyen ízű sajtot képtelen lennék megkóstolni, ezért saját kenyereinkre és konzervünkre hivatkozva köszönöm meg jószívűségüket. Felkínálják ekkor a teafőzéshez rögtönzött tüzet, hogy melegítsük fel legalább a húskonzerveket. Én kaptam is mindjárt az ötleten, s a két, tavotta-zsírral rozsdamentesített dobozt a felhevült téglákra állítva égő szikáncsokkal és parázzsal raktam körül. Közben arra figyelek, hogy a kazahok saját nyelvükre váltva felém sandítanak. Aztán az egyik ládaszegelő, széles arccsontú, harminc körüli férfi mellém guggol, és származásom felől érdeklődik. Az ország nyugati széléről, Kárpátaljáról jöttem – mondom, s hogy csírányi bizalmukat tápláljam, nyomatékkal teszem hozzá – nem orosz, hanem magyar, azaz *venger* vagyok. Erre bólogatnak, ám a következő pillanatban mégis tanácstalanul néznek egymásra, ugyanis sehogyan sem tudják a *Magyar Szocialista Köztársaságot* – így azonosítják – elhelyezni a Szovjetunió térképén. Mert valóban nem itt van – erősítem meg őket földrajzi ismereteikben, s csak röviden utalva az utolsó háborút lezáró párizsi békére, óvatosan elejtem, hogy akkor Magyarország egy megyényi területét a Szovjetuniónak ítélték. Hát ezért élek én ebben az országban.

– Már a fél földgolyó az övék, s még mindig nem elég nekik! – tör ki magából hangját magasabbra emelve beszélgetőtársam, miközben társai fejüket forgatva óvják az illetéktelen fülektől. Helyesen teszik, mert Koljagin éppen felém tart, hogy a konzervhús állapota felől érdeklődjön. Gondolhattam volna, hogy velem kíván osztozni, hisz nincs ő oda túlzottan a Mamedovval való közösködésért sem.

– Ezt már nyithatod, szerintem jól átmelegedett – teszem elé az egyik dobozt, hátha odébb húzódik vele. Húzódna is, nyitná is, ha lenne mivel. Mi aztán derék katonák vagyunk, már ami a felszereltségünket illeti. Még jó, hogy a kazah barátok asztalán ott egy kopott, műanyag nyelvű konyhakés, s azt el tudom kérni. Előkészítem közben a csajkám fedelét, orosz bajtársam is a magáét, s abba kaparja, nagyjából egyenlő adagokban a húst, majd a másik konzervért nyúl, hogy annak is leszedje harmadát. – Köszönöm, nekem elég lesz – háritom a ráadást –, én már teletömtem magam dinnyével, s a szőlőt is szeretném megkóstolni; mert a *tusonkához* elég gyakran van szerencsém, de friss gyümölcsöt már egy jó éve nem

ettem. Ezt nem kellett kétszer mondanom, mert felét sem fogyasztottam még el az egyhangú ebédnek, amikor megállt előttem a cigaratta miatt megszégyenített fiatalember, s jókora, tojásdad alakú, sárgás-rózsaszínű szemekkel megrakott szőlőfürtöt nyújtott felém.

– *Ugoscásjszjá!* (Fogyaszd!) – kínálja boldogan – *Etot oszobenno ukusznij szort.* (Ez kimondottan ízletes fajta.)

– Hol termett ez a csoda? – kérdezem ahelyett, hogy megköszöném, s átveszem a csaknem egykilós gerezdet.

– A szőlőt tadzsikoktól kapjuk máskor, de ez most Iránból van. A körte is általában onnan jön, meg a barackok, de az hamar romlik. Viszik is el azt egykettőre. Aktyubinszkba a legtöbbet, ami területi központ, oda viszik, mert ott sok a gyári munkás, de jut belőle a járásba, más településekre is. A dinnye novemberig van itt, a szőlő, körte kicsit tovább – december közepe, január. Az alma itt nálunk, kazah földön is megnő, az egészen tavaszig eláll. Mindig visznek, amennyi üzletbe kell.

S mondta, sorolta volna még tovább a maga kezdetleges, számomra mégis rokonszenves oroszágával, kifejezési gátlásait előttem lazán levetve, de lankadó figyelmemet látva úgy határozott, hogy egy falásnyi ideig magamra hagy a szőlővel. Két vagy három perc elteltével azonban csak visszajött. Szeme és arca kitartóan sugározta, hogy benne rekedt még valami. Beszélj csak – biztattam pillantásommal, mire mellém guggolva, diszkréten, mintha csak egy kettőnkre tartozó rejtélyt szeretne feltárni előttem, a következőt kérdezte:

– A *venger* és a *mádjár* egy nép?

– Igen. – vágtam rá azonnal, a meglepetéstől mégis elképedve. – Miből gondolod, hogy így van?

Válaszom elégedettséggel töltötte el, képe teljesen kivirult, s nekem csak ekkor tűnt fel, hogy arcfelépítése, szeme állása és színe egyáltalán nem közép-ázsiai jellegű. A szeme barna, s a bőre észrevehetően fehérebb a társainál.

– Azért gondolom, hogy itt Kazahsztánban élnek emberek, akik madjarok. Én nem kazah, én ujjur vagyok. Apám nekem okos ember volt, már nem él. Ő mondta sokszor: ujjur és madjar testvérek. Azt is mondta, madjarok nagyon régen elmentek tőlünk, most Európában élnek. A te néped és én népem is testvér. Mi, ujjur emberek Alma-Ata mellett sokan élünk. És Kínában is nagyon sokan, ott legtöbben.

S míg ezeket mondta, úgy nézett rám, úgy kapaszkodott a tekintetembe, mintha én lennék a régóta keresett és megtalált támasza a környezetével századok óta folytatott perlekedésben. Hittem is, nem is, amit a

rokonságról sebtében felvillantott, de aztán beugrott, hogy '72 nyarán a berdicsevi kiképzőezredben már találkoztam egy kelet-kazahsztáni ujjurral, aki lakóföldjét, mint ujjur *rajont* (járás – kisebb közigazgatási terület) emlegette, s akkor csak azért keltette fel érdeklődésemet, mert szerintem – a hangalakok közelsége legalábbis ezt sejtette – az *ujgur* és az *ugor* népnevek, akárcsak viselőik, valamikor összetartozhattak. Akkor hát mégsem volt teljesen alaptalan a feltevés, melyet még aznap megírtam Ungvárra Kovács Vilmosnak, aki már jó ideje bolyongott a magyar őstörténet útvesztőiben. Ezek az előzmények most egyértelműen arra indítottak, hogy erősítsem meggyőződésében az én ujjuramat.

– Igen, bizonyára jól tudod és az apád is jól tudta, hogy mi, magyarok nagyon régen itt éltünk, s talán értettük is egymás nyelvét, de rengeteg idő telt el azóta, s a közös múltra már nem emlékezünk. Egyébként te beszéled néped nyelvét?

– Igen, beszélek, de nem nagyon jól. Én kazah iskolába jártam, nálunk a városban nem tanítottak ujjur nyelven. Ujjuroknak most nem jó, oroszok is, kazahok is nyomnak, szorítanak. Sokan elmentek Kirgizisztánba és Turkmen SzSzk-ba élni. Én három éve *demobilizováltam* (leszereltem) a seregből és itt maradtam Embában – mondta el egyetlen szuszra, s talán további kérdéseimre várva engedelmesen lehajtotta a fejét.

– Jól van, harcosok, elég lesz a pihenőből – törte meg a raktáros hangja a rövidre sikeredett csendet. – Takarítsátok el, ami maradt még a dinnyékből, mert hamarosan újabb szállítmány érkezik. Ti pedig – fordult most saját munkásaihoz – mind a négyen a vasútállomásra mentek, ahol egy vagon alma és körte vár a kirakodásra. Lóduljatok!

FÜZESI MAGDA

UTOLSÓ ÍTÉLET ELŐTT

*És akkor megint
elromlott a lift.
Pedig a hatodikon,
valahol fenn, a végtelenben
már galambok tanyáznak...*

*Álltam
a két jól megrakott szatyorral,
a lépcsők alatt,
és bizakodva
néztem fel az égre:
én Istenem,
tudom,
hogy semmi pánik,
de ígérj valami kockacukrot,
hiszen a lovaknak is,
verseny előtt...*

*Aztán kitaláltam:
Te, Mindenható,
megteheted,
abány lépcsőfok,
adj még annyi évet!
S mert
a hatodik
rettentő messze van,
az első emeletig
a lépcsőket
nem is számolom!
Sőt, a többit is
megfelezem
bármivel.*

*Aztán
szép csendesen
megindultam felfelé.
Eszembe jutottak*

*a piramisok:
mennyi élet
veszett el egykor
hasztalan,
én meg itt taposom
a sima köveket,
és már csak négy emelet,
és már csak három,
de tudod, Istenem,
abány lépcsőfok, annyi év,
sőt, a felét
vissza is adom!*

*Kapaszkodtam tovább,
de mintha
az ötödikig
már nem is lett volna
olyan hosszú
a forduló...*

*És a hatodikon,
lerakván
a két
jól megpakolt tarisznyát,
ismét csak
felnéztem az égre:*

*Uram,
én megszámláltam
ama grádicsokat...
Száztizennégy
lépcsőfokot léptem.
Ne ítélj el még
engemet egészen:
ha megfelezzük,
nekem mi marad?*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

NOMÁD EVANGÉLIUM

1.

*Amikor először öltött testet
megmosták frissen fejt kancatejben
szepelői csecsemő csillaggá lettek
örömük támadt az emberben
a lélek azonosítására
valaki aznap lejött az égből
a törzs vénjei megzavarodtak
mit sem fogtak fel az egészből
két gyors madár azonnal indult
s térült íme a fény küldötte*

*mire az igét szájába tették
szívét egy meteor átütötte.*

2.

*Nem virradt többé a kakas hiába
ordította torkát rekedtre
a napúton kémboldak járőröztek
fagy feküdt rá az édesvizekre
a vadak menekülő csapást kerestek
a keskeny szoros fejükre omlott
a madarak dél felé tódultak volna
de már a sarkcsillag spirálban forgott
bát hol az a dél hol a jégszívű észak
és hol a barang hogy döndülne félre*

*valami szörnyet vetett ki magából
a földanya hetvenhetedik mébe.*

3.

*A csecsemők öregek és a kutyák
csontjait is régen megették
foguk sem volt harapást mímelve
a hó alatt egymás torkát keresték*

*úgy letek rá a romlatlan testre
vulkáni üveg volt két szeme tükre
mellén a kráter egyre parázslott
arccal szédültek arra a tűzre
maradék lelküket hogy belefűjják
tüdeje tágult felállt a bálvány*

*mellkasán át a szél süvöltött
pillangó rebbent megnyíló száján.*

KENYERES MÁRIA

VILLANÁS

*Falfebér kedvem elszaladt
Kínomban bukfencet bányok
Fuldoklik bennem a szó
Kútba halt hittel kiáltok.*

CSODA

*Álmod látok azóta...
Azt mondják,
szemembe visszatért a fény.
Látod? Ez csoda!
Feléledt
A baldokló remény.*

*Üljek bár
a semmi tetején.*

SARUSI MIHÁLY

NEM A MI KUTYÁNK KÖLKE

(A Lajtabánsági állatmesékből)

– Ráfér!

Mármint ráfér: Krisztusra, hogy őt áldja.

– Isten áldjon! – búcsúzol tőle, a nagyterem ajtajában (megint) őrt álló (mindenre ügyelő) képviselőtől.

Ő a vendéglátó, a bandagazda, a kisváros egyik vezetője... Nem csak pártilag, egyébként is. Mindösszesen.

„Rá fér”... Bevallhatod, meglep. Már-már szájba vág. Ha látnád a mosolyt, elhúzódó száját...

Te vagy a hibás, mit barátkozol vele? Megtisztelni ezzel az „Isten áldja”-val... Már megint túl engedékeny vagy; mégis leszélsőségeseznek. Nem egyre megy ezeknek?

Marha. Amikor „Dicsértessék!”-kel szórakoztattad isten ellen élni igyekvő főnököd a megboldogult jajvörös világban, „rá fért”. Ám hogy Istenre „férjen rá”...

Ami sok, az hogyne.

Nem akármilyen alak őkegyelme!

Magyarán: nem a mi kutyánk kölke. Véletlen sem.

Mi teheti? Mitől lesz valaki olyan, amilyen? Ilyen.

A kaporszakállú, ha tudja.

Az állampárt utódköre köré csoportosult újsütetű demokratáknak szinte az élharcosa lett belőle. Pedig honnan nem indult... Hogy a minap suttymban megejtett közreműködése nyomán orosz maffiózó vegye meg Moson derékszék fiúszékének a legnagyobb leányvállalatát.

– Mért kell mindenbe belekötni?

Mindig mindent szóvá tenni.

Észrevenni.

– Jobb oda se nézni!

Ha Ő mondja.

Ki tudja. A vármegyei életrajzi adattárból aligha. Abban – mely rögvést a rendszerváltozás nevezetű (a túlzóak szerint csak) gatyaváltás után nyomban közreadatott – a közélet, tudomány, művészet, művelődés és oktatás, gazdaság minden valamennyire ismert lajtabánsági alakja szerepel. S mit nem írat abban magáról a koma (egyek túlzók szerint ő a lajtavármegyei KGB-közvetlen): középiskolai tanár volt az elmúlt – azaz:

korábbi – évtizedekben! Mellesleg legyen mondván, ugyanezt íratta tollnokaival a választási bemutatkozó kampánykiadványba is!

Tanár, középiskola... Hogy a csudába ne! Az egyik túlzó – a Lajtán-innen nevezetű csapzékben szokta volt emlegetni kampány előtt, közben, után – többször a saját szemével látta a járási pártház második emeletén. 1986-ban volt, amikor már megint begyűjtési terv összeállítására készültek: „Csak aztán tudjuk teljesíteni a tervet!”

Ne félj, tudták volna.

– Mit kerestél te ott?! – kap a képére a nagy demokratává vált koma a Lajtán-innenben időző szesztestvéreitől.

Mit, mit, szervezte az ellenállást!

– Ne hülyéskedjetek. A főnök néha velem küldette be a gazdasági osztályra a vállalati beszámolót.

Több ilyen pártbizottság-folyosói sompolygása közepette látta, hogy az egyik (véletlen, vagy nem) nyitott ajtajú, felirat nélküli helyiség egy szem asztala mögött ez a pasas ült.

– Na, mit gondoltok, mi végre?!

Tudja a rosseb, az a radai.

Ő volt Lajta-bánság KGB-összekötője.

Ne.

– Ha nem, mivel magyarázod, hogy a rendszerváltozáskor minden ellenzéki gyűlésen ott volt?!

Megáll az ütő a sörhabban.

– *Nyűnek ezek az új éjben* – költ a söröskorsó mellé dőlve Lajta-bánság legnagyobb (mondanunk sem kell) elnyomott költője.

Avagy *Nyűvek az új éjben...?*

Nem ugyanaz.

– Nem ért téged valami túl nagy lelki megrázkódtatás, hogy a rendszerváltozás után majd két évtizeddel még mindig ezen rágódsz? – kapja meg költőnk a volt szocbrigád-vezetőtől, ki, mondanunk sem kell, az egyik volt-demokrata antidemokrata párt korcsmai vezérszónokává léptette magát.

El kéne már felejtetek!

Defekt. A maga baját általánosítja. Amikor az ország már rég túl van rajta.

Túl nem, éppen hogy benne.

– Jól mondod, nyakig!

Hogy tehetné túl magát... annyi megaláztatáson, fujtogatási kísérleten, fejére (mondhatni:) pottyantáson, hogy semmibe vették. Ugyanazok, akik ma.

– Megint túlzol. Rémeket látsz.
Rémet... Rémesnek elég rémes.
Csak hát.

– Hogy’ tegyük túl rajtuk magunkat, amikor ma is ők irányítanak?!
Itt a bibi.

– Jól mondod, így volt! – és már sorolja is.

A Cserepes nevű művelődési házban tartották első üléseiket a magyar demokraták. Azazhogy itt találkoztak 1988 őszelőjén elsőbben azok, akik rövidest megalakították a nemzeti demokraták helyi szervezetét.

– Cserepes, Cserepes! Honnan tudátok, miért Cserepes?! – dől a falnak a győzelmi mámortól a szomszéd.

Persze, hogy persze: kevesen, csak a legöregebbek, meg az öregapjuk meséit megőrzők tudják, Cserepesnek azért hívják, maguk közt, a volt járási székhely legnagyobb hagyományú csárdáját, mert valamikor, az ántivilágban – ne is mondd, még a ferencjósikai kor előtt – így hívták a tulajdonost. A kommunisták varázsolták kultúrházzá!

– Azért ezt kivételesen jól tették!

– Nézzünk oda, borissza a kocsmák ellen izgasson!

Izgat a rosseb.

– Kultúrharc, az volt itt! – ocsúdik mély költéséből a költő.

Ő csak tudja.

Cserepeshez ma már csak néha néznek be. Sört, bort, pálinkát – mindent, ami „a”-val kezdődik – már csak sátoros ünnepen (lagziban, céges fogadáson, húsvéti bálban) mérnek a csárdából lett művház söntésében.

– Emlékeztek, amikor mozi volt!

Volt az, szerencsétlen, minden, még akasztással végződő nyilvános statáriális bírósági tárgyalás is.

– Összedülő félben volt a volt Megyeházból lett járási tanácsi székház, ahelyett hozták ide a vérbírák a vérügyészek és a vérvédők kíséretében a rögtön elítélendő gazdákat! – költ szinte már regét a valóból (a szavak facsarásával) az ébredező költő.

Arra az akasztásra a lajtabánsági kisvárosban még sokan emlékeznek.

– Minek! – adja meg az 1956. október 4-i igazságot az október 4-i igazság elszánt védelmezője.

– Jó, hogy nem vörös csillag!

Ezen aztán hajba kaphatnának.

– Hagyd el, hadd mondja.

Demokrácia van, vagy micsoda a Lajtán-innenben!

De amikor elftárestok ott szaglászott minden ellenzéki gyűlésen!

– Te mindig ugyanazzal jössz! Nem unod még?

Nincs jobb dolga?

– Mindig a múlttal foglalkozni. Hol van az már!

– Itt, haver, a nyakunkon.

KGB-közvetlen ugyanis városunk második embere!

– Akkor első volt!

Hogy lett volna.

– Aki a szovjet titkosszolgálat embereként tartotta a frontot Lajtakiskedden, tartotta a kapcsolatot Lajtakiskeddről a ruszki állambiztonságiakkal, a mi ávósaink és a ruszkiak között közvetített, valójában a város első embere lehetett.

Suttyomban!

Persze, hogy suttyomban, majd nyíltan!

Naná.

Csak ült a pártházi szobájában a második emeleten – ahova azért már kevesen tévedtek föl –, minden föltűnés nélkül rendezte a dolgokat a főnökei szája íze szerint.

– Mért, a földszinten csak az első emeletig volt kiírva, hol mit talál az ember?

Majd hülyék lettek volna kiírni: Dzsó, a KGB-közvetlen!

Éppen hogy nem ejtette senki őket a fejükre.

Dzsó, kit az osztálytársai még Józsinak hívtak. A Dzsó csak a beceneve lett, már a demokráciában.

Ez lett volna a kamu neve a KGB-nél?

Kamu? Ál!

Ez, az.

Városkátok alpolgármestere.

Már az első fordulóban (1990-ben) bekerült az önkormányzatba: egyetlen álszocialistaként a párt listáján. Mert persze hogy nem nyert abból a párból senki sem közvetlenül a körzetében, csakis a pártra adott listás szavazatokkal ülhetett be a városatyaszékbe.

– Egyetlen ellenzékiként.

– Most egyetlen ellenzéki demokrata van csak mellettük.

Fordult a kocka.

Egyszer hopp, máskor kopp.

Fordítva!

– Kopp elftársat ismertétek?

Ne ízetlenkedj.

Dzsó – lánykorában József, toldja meg költőtök, ki megint magára talált – azzal folytatta áldásos működését, hogy rögvest az első nyíltszíni nemzeti demokrata rendezvényre elment. Előbb magukban tárgyaltak, szeptember elején a pár fórumszervező előbb csak zárt körben tárgyalt a föladatakról, oda – állítólag – csak a beépített embereiket küldték Józsikádék.

– Képzeltétek, hívott Sándor, akit sikkasztás miatt már elítéltek, éppen a börtönbe vonulás előtt pár nappal keresett telefonon: szervezik a nemzeti demokrata csoportot Kiskedden is, szerdán lesz az alakuló ülés, várnak! Gondolhatjátok, majd eldobtam a kagylót.

Persze hogy nem ment el. Kevesen voltak ott, akkor még nem alakult meg. Mások is gyanút fogtak? 15-20 ember jelent meg, szóltak száznál többnek.

Legközelebb más hívta – Sándor akkorra már bevonult a fogházba, nem jól teljesítette a parancsot, egy kicsit le kellett ülnie a büntetéséből, s ha valamennyire továbbra is bizalmatlankodott, most már ott volt. Mert akkorra nagyon elege lett. Jóska helyett a városi pártbizottság osztályvezetője figyelte a Cserepes színháztermének a hátsó sorából a fejleményeket.

Dzsó azt követően jelent meg a tetthelyen, hogy a pártbizottság megbukott. Eltűntek a vezetők, a beosztottak, fölszámolták műintézetüket, a nemzeti demokrata gyűlésekre kiküldött titkosszolgálati emberek lassan lepleződtek. Mit volt mit tenni.

– Kimentem a gyűlésről levegőzni egyet. Rágyújtani. A Cserepes előtt belebotlok egy ismeretlen alakba. Persze, látásból ismertem, de hogy kiféle, miféle... Mire föl lesi velem az akácfákat? „Ellenőrünk, ellenőrünk?” – bökte oda, mint aki tudja, nálam is jobban, mi dolgom nekem ott az árokparton.

Azt hitte, azért küldték ki, mint tették elftársai egykor az illegalitásban, kémleljen körbe, nem szaglásznak-e utánunk az ávéhások.

Hogy kiderült, a város rendszerváltó lapja nem elég rendszerváltó, az igazi antikommunisták Elftárs címmel indítottak gúnylapot, amely azonban 14 szám után (a lapindítás évében) befuccsolt.

– Mondtam már, nem ávó, akkor már rég nem úgy hívták!

Kopjál le.

Hogy kezdtünk nyeresre állni, hirtelen föltűnt Jóska. Nem köztünk, inkább a hátsó sorokban megbújva. Néha onnan bekiabált: kérdezett. Megkérdezte az ellenzéki szónokot, komolyan gondolja? Volt mersze odaállni a kigazda, demokrata fórumos, szabad demokrata, fideszes tömeg szélére.

– Biztos, hogy ha futni kell, fölkaphassa a nyúlcipőt!

A tömeg, a tüntetők szélén, valóban.

– Legalább leleplezik magukat! – örvendezett egy párházi ember 1988-ban az első nyílt ellenzéki föllépések láttán.

Hogy aztán ha „konszolidálódik a helyzet”, összeszedessenek bennünket.

Akkorra viszont már borult a papírforma! Vesztésre álltak, mi pedig nyeresre. Akkor adhatták ki főnökeik az új jelszót: Elftárs, te a KDNP-be, te az MDF-be, te a Fideszbe, te az MSZDP-be, te az SZDSZ-be mész! Józsi meg.

– Ezt állítólag a költő is megírta!

Hadd.

Dzsó.

– Ne bánts. Ez a dolga.

– Hogyne, és meg kell hagyni, ügyes! Ha mi ilyen ostobák vagyunk, hogy hiszünk a magafajtának, rájuk szavazunk, a nyakunkba ültetjük őket...

Szélsőséges vagy.

Minek ez a hang. Elővenni ezt a régen lerágott csontot.

...Jelenlévő múlt? Sokkal rosszabb. Maga a magát jelennek kiadó múlt.

– Inkább költs!

Ő igen. Ám mi.

– Ez sem a mi kutyánk kölke!

Hogy lett volna.

A Lajtakiskeddi Igazság miatta bukott meg.

– Megint ez a bűnbakkeresés.

Nem egészen.

Bejelentés nélkül odaállított a főszerkesztőhöz. Előtte nem szólt, de – nyilván úgy intézte, hogy váratlan azért a dolog ne érje – a főszerkesztő érezte, rajta a főnök szeme! Úgyhogy szinte megőrült, amikor meglátta: lám, jól érezte.

Korábban a szerkesztő a megyei hírharsonánál dolgozott. A rendszerváltozáskor vállalkozásba fogott: megalapította a nagy múltú kisváros egykor legendás helyi sajtójának a legújabb hajtásaként a Kiskeddet. Arról persze mélyen hallgatva, hogy a település nevében és a lap címében meglévő napnév valójában kedd asszonyára, Máriára vonatkozik, s a középkori templom védője nyomán öröklődött reánk: jó harcos antikommunista lappal állt elő. Így a piszkos kommunisták, úgy a rohadékok, persze, hogy elbukták a vörösek az első szabad választást!

Majd fordulván a helyzet akkorra odáig fajult a helyzet, hogy vissza tetszettek jönni az elftársak, a hetilap, majd havilap Lajtakiskeddi Igazság kezdett zavarba jönni. Most akkor az igazat, vagy a gazt segítse? Amelyik a pénzt osztja, vagy amelyik nem hazudik?

Épp ezen tűnődött – a példányszám ötezerről ezerkétszázra csökkenése mellett – a lap szerkesztője, amikor betoppant a nagy ember.

– Inkognitóban, inkognitóban?

Ez azért kár volt, mert Dzsó az inkognitót illegalitásnak értette, s ez azért még fájtnak neki. Épp neki mondják! És ez a koszos firkezés.

– Pedig te a mi kutyánk kölke voltál.

Voltra a zsidó sem ad.

Mert hogy szerkesztőnk nem volt rest: nem mondana igent!

Nemet hogy merészelt volna. De hogy rábólintson.

– Hogy gondolod.

Ahogy helyett.

Hozta a cikket (a kabátujjába rejtett kézirat helyett a farzsebébe tett lemezen) a város ellenzéki demokrata politikusáról: az országgyűlési képviselő lop, csal, hazudik. Félreizél négygyermekes atyaként, a szülőapja önkéntes rendőr volt a kádárista pártállam idején, a felesége családja azért úszta meg a kitelepítést, mert apósa leszerződött ügynöke lett a határőrségnek: üzenjen, ha disszidens tűnik föl a határszéli faluban...

– Fordítva sem volt igaz, hogy közölhetném?

– Ha nem teszed be a lapba, vége.

A szerkesztő hogyne tudta volna: ha azok a volt állami cégekből lett vállalkozások, amelyeknek a vezetőivel megyei hírlapíróként jó kapcsolatot épített ki, megvonják a lap támogatását, azonnal lehúzzhatja a redőnyt. Volt, nincs „Kiskedd” – mert, mondanunk sem kell, a Kiskeddi Igazság minden hónap első keddjén látott napvilágot. Azaz ha kötélnek áll és közli a jól megszerkesztett, minden betűjével rágalmozó fércművet, a kampánycsönd előtti napokban jelenik meg a lapban. (Mert kedd helyett, természetesen, általában pénteken jön ki a nyomdából.) Válaszolni, védekezni már nem lesz módja a „polgári” „politikusként”, veresége biztos. Emezek megint – mindent – nyernek.

Kedden, azaz péntek reggel.

– Ez az utolsó szavad?

Lehet más? – tördeli a kezét a pártlapnál megedződött, ám tisztességét mindvégig megőrizni igyekvő, ha nem is változatlanul, ám továbbra is a (szellemi? sosem volt? sosem lesz? nemzeti, keresztyén, polgári, demokrata) baloldallal rokonszenvező szerkesztő.

A választás első fordulója előtti lapszám lett Kiskeddünk utolsó száma; többre nem futotta. Úgy lett, ahogy a nagy – szürke, töpörödött, kimondottan rusnya, ám meg kell hagyni, több mint dörzsölt, s alkalmasint némi álszent (angyalinak nem mondható) mosolyra is kapható – ember ígérte.

Ma már nem maga jár az ellenzéki – újra ellenzéki demokrata – gyűlésekre. (Megvan az új munkabeosztás?) De a városi lap szerkesztőségébe még maga ment el.

A városi pártszervezet elnöke. Az önkormányzat alpolgármestere – valameddig még, mert az eddigi álliberális polgármester bukásra áll. Legközelebb, ha csak el nem puskázza, ő kerülhet a helyére. Valahonnan tudja (ellentétben „polgári” vetélytársaival), milyen fontos a sajtó.

Ja, hogy el ne felejtsem: Dzsó, Jozsif korában valóban majdnem középiskolai tanár volt! Ugyanis a fokszi-makszi nevezetű pártiskola (pártközéptanoda és pártegyetem) lajtai kihelyezett tagozatán oktatta a nebulókat a forradalmi munkásmozgalom történetére! Tehát: hazudni hogy hazudott volna.

Hogy közben mi keresnivalója volt – éjt nappallá téve – a Lajtakiskeddi Pártházban? Kinek mi köze hozzá.

– Forduljál orvoshoz – adta meg egyszer az okvetetlenkedő firkásznak.

Hogy beperli, az a legkevesebb.

– Hallottátok, mit mondott Dzsótok?!

Honnan hallottuk volna.

– Asszonyom, nem hallotta azt a történetet, ami itt esett meg a szomszéd faluban, a patak túloldalán?! Lajtakomáromban élt Kövi Roza, csuklott, emiatt kerülték az emberek. 1944-ben aztán jöttek a fölszabadító szovjet katonák és megerőszakolták! Ettől elmúlt neki a csuklása. Ráadásul a falu így már befogadta.

Arra föl állt elő ezzel a rablómesével a volt helybéli KGB-s, hogy városi közmeghallgatáson rászólt egy nő: nehogy már újraavassák az április 4-ére emlékező szobrot! Józsitok nem ezzel merészelt előállni?

Ő igen; és ti?

„Elmúlt neki, mint Rozának a csuklás.”

...Semmi Adj Isten, csak adj neki.

Nem, nem.

Persze, ha vele így bánjátok, az ENSZ csapatokat küldene Lajtabánságba!

– Jól hallottam, jönnek?!

Lajta, kiskedd.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

VÍZIÓ

*Azt a pózt képzelem,
a felbördülő mozdulatot,
mikor kegyelem gyanánt
egy korty levegőt még kaphatok.*

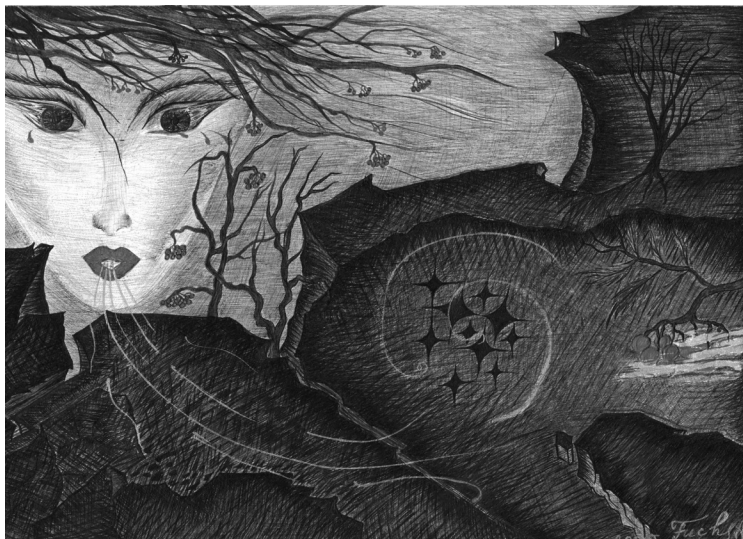
*Milyen lesz az a póz,
mit nem követ többé mozdulat,
mert ernyed a test, s az akarat
volt időm deltájába fullad.*

*Talán fűrge pengék éle
csonkolja torzóvá létemet,*

*talán örült autó alatt
öl meg pillanatnyi rettenet,*

*vagy asszonyom jóslatában
dermed valóvá a képzelet,
s mohón, buján tenyésző kór
falja fel bennem a fényeket –*

*Ám legyen. Zokszó nélkül
viselem, ha Isten félretesz.
Hogy jöttem és elmegyek,
nincsen abban semmi érdekes.*

BARTHA GUSZTÁV

PARÁZNÁK

(Folytatás)

Zsuzsa: Miért csinálsz? Nem kérünk tőled lehetetlen dolgot.

Bélus (Flóriboz lép, arcához hajol): Tudod, cefetül bírom az italt, de nem szeretem, ha magáznak. Az meg pláne jó, ha kapizsgálsz: nekem Kelemen se ingem, se gatyám.

Zsuzsa: Az ég szerelmére! Mit akarsz Flóritól?

Bélus: Ellenszenves a fizimiskája. Elfelejttem... *(Legyint, visszamegy az ablakhoz.)* Sokat felejtetek. Hajlamosabb lennék az amnéziára, mint az ablaküvegből visszabámuló alak? *(Nyelvet ölt a tükröképére.)* Rendben, előadom a betanult mondókat, amint elmagyarázzátok, mi a fenének kell nektek tetsző vallomást tennem! Ha bocsánatot kérek a vérig sértett zsarutól, befizetem a kirótt pénzbüntetést, netán leülöm a garázdaságért járó tizenöt napot – szerintem ezzel az ügy elboronálva...

Zsuzsa: Kelemen kórházba vitték.

Bélus: Na, ne! *(Odamegy Dezsőböz.)* Ha valakit ma este elverték, az én vagyok. Egy ütéssel leterített.

Dezső: Pontosítok. Te kezdted a verekedést.

Bélus: (újra bosszasan nézi Flórit): Ezt az alakot láttam az előtérben, igen, ő markolászta Kelemen grabancát. Csodálkoztam is, honnan szorult annyi bátorság a vézna, görnyedt emberkébe, hogy nekimenjen az önbizalomtól csöpögő húshegynek.

Flóri (zavartan): Ez így alapvetően nem igaz! Kebelpajtások vagyunk. Vagyis voltunk, pontosabban...

Dezső (elgondolkodva): Kíváncsivá tettél, Flórikám, nagyon kíváncsivá; pedig már kezdtem elhinni, hogy a jó szándék vezérelt utánunk.

Flóri (meglepő határozottsággal): Nem leszek bűnbak! Tudom, hogy szeretsz kombinálni, ezt-azt feltételezni a másíkról. Csakhogy harmadrésze sem igaz, amit rólam feltételezel! Nem vagyok Kelemen ellensége! Nagyon is a jóemberem... *(Kiesik a szerepéből.)* Hogy mondjam? Az iskolában barátok voltunk!

Dezső: Flórikám, mióta nevezik a csicskáskodást barátságának? A Kelemen pulija voltál, semmi több.

Flóri: Megvédtél tőle valaha? Megtehetted volna, hiszen a második legerősebb voltál az osztályban.

Dezső: Tudtommal az első.

Flóri: Na persze – a maga szemében mindenki nagyrú.

Dezsó: Az első!

Flóri: A tornatermi öltöző vaslépcsőjén ki gurult le? Te, vagy Kelemen? Nagyon elhallgattál!

Dezsó: Nem óhajtom a véletlent hibáztatni.

Flóri: Véletlen? Nem ez volt az egyetlen eset!

Zsuzsa: Muszáj most megvitatni, ki volt az első, ki a második?

Bélus (visszaül Zsuzsa mellé): Visszavedlettek gyerekké. A ti korotokban sűrűn megesik az ilyesmi.

Zsuzsa: Hogy érted azt, hogy a ti korotokban?

Bélus: Jobb nem jutott eszembe. De ha mindenáron magadra akarod vonatkoztatni – üres a kapu, rúghatod a gólokat!

Zsuzsa: Nagyon vicces! Tegnap cirka fél tucatszor juttattad eszembe az életkoromat, most megint. Szabadna tudnom, hová akarsz kilyukadni?

Bélus: Elcsépelet emberek vagyunk – nézz rám!

Zsuzsa: Azok után, hogy sikeresen kivetkőztél emberi mivoltodból, nem vagyok kíváncsi a tudathasadásodra!

Bélus: Valami okom csak volt rá, különben nem mentem volna neki senkinek.

Zsuzsa: Ó, ezer meg egy! (*Kissé lebiggadva.*) A kiállhatatlan természeted, az állandó kötekedhetnéked, a mértéktelen ivászataid... Soroljam még? Művészlélek, érzékenység – hogy oda ne rohanjak! Ezen az alapon naponta háromszor totálra ihatnám magamat.

Bélus: Attól önérzetesebb vagy. (*Feláll, körbehordozza a tekintetét.*) Önérzetesebbek vagytok. Teleszívjátok magatokat, mint tóban a békák, vélt vagy valós sérelmekkel. És csak szívjátok, szívjátok, míg földet nem ér a tokátok, aztán vígan elbrekegitek egymásnak, hogy csak azért is jól érzitek magatokat a bőrötökben. Hiányzik is nektek az alkohol – a saját hangotoktól lerészegedtek! Brekeke...

Zsuzsa (kifakadva): Azért hóbörögtél, mert a banketten végre sikerült jól éreznem magam!

Bélus: Te tudod, hogy érzekedtél – engem nem tudtál becsapni.

Dezsó: Hát, Zsuzsa... Nem tudom, meddig fogod bírni idegekkel. (*Visszaül a székére*) A fiatalúr mindenestre levizsgázott előttem. Brekeke!... Eddig azt hittem, ismeretségi körömben Flóri az egyetlen csodabogár. De most úgy látom, hogy az ő óhaja – legszívesebben visszakérdzketne a harmincas évekbe – békapihe ahhoz képest, amit az élettársad itt pár perc alatt előadott!

Flóri: Egy történész soha nem sír vissza semmit. Összeveti a jelen

állapotokat a megelőző történelmi korszak közállapotaival. Persze, az igaz, hogy...

Dezső (közbevégyva): Nem vitatkozom veled. Felőlem azt vetsz össze, amit akarsz.

Flóri: Ezért tart ott az ország, ahol. Már csak hivatalból sem volna szabad közömbösséget tanúsítanod!

Dezső: Ami kifolyik, elfolyik. Közömbösség? Annak idején, mikor befejeztem az építészmérnököt, letudtam az egy évnyi katonáskodást, azzal az elképzeléssel jöttem haza, hogy elhelyezkedek valamelyik kolhozban tehénistállókat, raktárakat, traktorgarázsokat építeni. Hogy éldegélek csendesen. De nem lett belőle kefir. Megmondom, miért nem: felnőtt a háború utáni első, ideológiailag megnevelt generáció, és a hatalom rábólintott a közvéleményre, miszerint a városi, járási közigazgatási apparátusokban kevés a magyar nemzetiségű káder. Hát tett róla, hogy több legyen – ez lett az én pechem.

Béhus (visszaül Zsuzsa mellé): Besoroztak?

Dezső: Első lépésben csak besároztak. Indoklás nélkül visszaadták a kolhozokba benyújtott felvételi kérvényeimet. Még kefézés közben is apai nagyapám háború előtti pár holdas szőlejét átkoztam. Talpaltam, megállás nélkül sarkaltam befolyásos ismerőseimet: a föld alól is, de kerítsenek valamilyen állást, mert a végén még kiszűrnak a zsaruk mint közveszélyes munkakerülőt. Aztán egy napon arra ébredtem, hogy nagyon hosszú szőnyegre hívatnak. A párnázott ajtón túl kiderítették rólam, hogy engem az isten is vezető kádernek teremtett. 160 rubeles alapfizetéssel, kétszobás lakással, plusz szolgálati kocsi, sofőrrel!... Belegondoltam és elfogadtam, mert nem óhajtottam egy kazahsztáni építővállalatnál kikötni.

Flóri (zavartan): Mit... Miért nézel így rám? Mintha én tehetnék róla...

Dezső (emelt hangon): Kelemennek bezzeg, a kurva Kelemennek szerencséje volt! Kimaradt az életéből a katonaság, megtalálta a rejtett ösvényeket, bejutott – be, az istenit! – egy kényelmes kolhozi építészmérnöki állásba. Nem kapott ugyan szolgálati lakást, se gépkocsit sofőrrel, viszont nála voltak az építőanyag-raktárak kulcsai... Aztán elmúlt öt év, tíz év, és te – igen, te, Flórikám, meg a hozzád hasonló nagyokosok! – már nem az áhított magyar nemzetiségű kádert láttatok bennem, hanem a janicsárt. Igaz, közben 220 rubel lett az alapfizetésem, és a város végén 7 áras telket kaptam, amire sikerült felhúznom egy szerszamos szerájt. De negyedmagammal még mindig a kétszobás lakásban szorongtam, és ha a szolgálati kocsim történetesen nem volt a javítóműhelyben, akkor a sofőröm dekkolt elvonókúrán. Kelemen közben – ugyebár

– harmadmaguknak négyszobás vityillót épített két fürdőszobával. Lebetonozott udvarán tetőteres garázs állt, benne a legújabb kibocsátású Samarával. Te és a hozzád hasonló sok nagyokos oda járt száját tátani, dicsérni a savanyú borát, mert a jobbikból már akkor se kínált meg benneteket... Mi van, Flórikám? Fáj az igazság? Nagyon elfehéredtél!

Bélus: A Flóri-félék mind egyformák: demokrácia így, demokrácia úgy... De ha egy pénzes-befolyásos hapsi kezet fog velük, majd összehúgyozzák magukat a gyönyörűségtől.

Dezső: Az még semmi! Látnád őket, amikor gyűléseznek, pártoskodnak! A költségvetési bizottság elnök asszonya már az elején kijelenti, hogy a járás kasszájában egy lyukas peták sincs, és ha lesz is, előbb a közalkalmazottak bérhátralékát kell rendezni. Ez a tény nem hatja meg őket: órák hosszat vitatkoznak holmi elkerülő útról, iskolai felújításokról... És szavaznak. Szeretnek szavazgatni. Hátrahagynak egy paksaméta elfogadott javaslatot, határozatot, nekem meg főhet a fejem, mit válaszoljak a nyakamra küldött újságíróknak, ha megkérdezi, hogy X községben miért nem épül az óvoda...

Zsuzsa: Nem értem: nekem és Flórinak mi köze az önéletrajzodhoz?

Dezső: Voltaképpen semmi. Huszonöt éve folyamatosan ti csináltok belőlem ügyet. Voltam már a szemetekben janicsár, keménygalléros bürokrata, per pillanat korrupt hivatalnokként aposztrofáltok. Ne tiltakozz, Zsuzsa – tudom, amit tudok! Szégyenre ítéltettem. Most például amiatt kell szégyenkezni, hogy végre családi házban lakom, van egy kéz alatt vett nyugati kocsim, fél hektár szőlőm... Kelemennek cége van, és csak a jóisten tudja, mivel bír!... Második legerősebb? Anyakomplexus... Azt nézitek, milyen ürüggyel tudtok belém harapni. Kellemen bezzeg szent tehén, lesütött szemmel léptek oda hozzá.

Bélus (Zsuzsához): Hallod? Nagyon igazat mond. Majd elolvadtál, mikor Kelemen meg-megszóltott; tánkra kért.

Zsuzsa (felpattan, szembefordul Bélussal): Rosszul láttad! Nagyon rosszul! Ha tudni akarod...

Bélus: Ki vele! Nem tudom, mit akarok! Egy biztos: szívod a fogad, drágám, ami árulkodó jel – hazudni készülsz.

Zsuzsa: Mindenáron veszekedni akarsz?!

Bélus: Kezdjük a végén: rakd ki a cókómókomat az ajtó elé, aztán majd lesz valahogy!

Zsuzsa: Muszáj ezt tudtára adni mindenkinek?

Bélus: Ki az a mindenki? Ismernek jól, tudják, hogy elkényeztetett hisztérika vagy. Igaz, uraim?

Flóri a birdetményeket kezdi böngészni, Dezső a cipőjét nézegeti.

Zsuzsa: Bravó, sikerült végképp lejártnod magadat! Mondjad, ki fogna fel rajtad? (*Gúnyosan.*) Egy festőművészen!? Még egy albérlet sem volnál képes magadnak keresni, nem hogy kifizetni!

Bélus: Teszek a puccodra, a giccses műtyürkéidre! Épeszű ember... Olyan vagy, mint a güzü: enni, venni, menni – megállás nélkül.

Zsuzsa: Egész nap semmit sem csinálni, csak az eget nézni: ez az igazi tudomány, az emberhez méltó élet!

Bélus: Festek. Félálomban hallani véltem, hogy rózsaszín pacnikról, lila krikszkrakszokról hadováltatok.

Zsuzsa: Magad sem tudod, micsoda! Érzéki élmény, konstruktív tudat... A fingás is érzéki élmény.

Bélus: Soha nem vitattam. (*Békülékenyen.*) Széles a csípőd...

Zsuzsa: Ne mondd! Tegnap nem volt széles? Tegnapelőtt nem volt terebélyes?

Bélus: Alkonyodik, megváltoztak a fényviszonyok. (*Magához húzza Zsuzsát.*)

Zsuzsa: Bolond vagy?

Bélus: Meddig álljak még az ajtó előtt?

Zsuzsa (Bélus ölébe penderedik): Hogy gondolod, szabad mások előtt...?!

Bélus: Csitt! Szeretsz vagy nem szeretsz?

Zsuzsa: Jövő héten felugrok Nyíregyre, veszek neked egy... Nem árurom el, legyen meglepetés.

Bélus: Adj inkább egy puszit, egy puszikát!

Zsuzsa: Megérdemled? (*Csókolóznak, ölelkeznek.*)

Dezső (Flórihoz): Na, nálunk ilyesmi nincs! Ha összeveszek a feleségemmel, napokig nem szólok hozzá. Egyéb se hiányozna, csak hogy a nyakamba üljön: gyí te fakó, gyí lovacskám! Mosson, főzzön, takarítson, ne lelkizzen. Van elég gondom a hivatalban, nem óhajtok második műszakot nyitni.

Flóri (elszántan Dezső elé áll): Tudod, mi a te bajod?! Folyton magadról beszélsz, mintha lényegesebb, fontosabb dolog nem is létezne. Izé... Juszt is csak a második legerősebb voltál az osztályban!

Dezső (egykedvűen): Úgy hallom, a feleséged depis, iszik, mint a kefekötő. Rendesen elboldogítottad!

Flóri (magából kikelve): Nem igaz! Bárki mondta, hazudik! Gazember, érted, utolsó hazug gazember! (*Csönd.*) Én igazán mindent... Próbáltam... Mit próbáltam, egyebet se csináltam... A kollégák hívták fel a figyelmem...

Konyakkal kezdte, dugiban. A borpárlat szaga általában a törkölyből főzött kisüstire emlékeztet. Nem kísérgethettem, nem foghattam a kezét állandóan. A piás ember nagyon ravasz tud lenni, ha a szenvedélye kielégítéséről van szó. Egy titkos társaság hozzá képest suviksz!

Dezső (Zsuzsáék felé int): Ehhez mit szólsz: értik a dörgést!

Flóri (leül Dezső mellé): Könnyen elsírta magát, végigkönnyezte a tévében sugárzott szappanoperákat. Tanult, intelligens asszony léte! Furcsálltam. Mindenre gondoltam: lányunk elrontott házasságától kezdve a változás korába lépő nők túlzásokra hajlamos érzékenységéig. A piára nem. Ha a tanártársak nem figyelmeztetnek, talán... Megharagudtam rájuk: még hogy az én feleségem... olyan nincs, nem létezik! Bizonyára irigylik tőle a magas óraszámot. Hiszen perfekt beszél ukránul. Aztán a ház, az udvar zezugaiban talált üres üvegek... Igen, arra gondoltam, még idejében...

Zsuzsa (kikászálódik Bélus öléből, a frizuráját igazgatja): Mi történt idejében?

Flóri: Ágnes még nem fanyalodott rá az olcsóbb italokra. Azt hallottam, a kisüsti három, na jó, legyen négy... Szóval öt év alatt taccsra teszi a májat, egy nő esetében bizonyosan.

Dezső: Nem hiszek neked. Olcsó kibúvó! Még hogy hallottál róla, figyelmeztettek... Ha a hatodik szomszédban lagnál, külön a feleségedtől, akkor se hinném el, hogy másokon keresztül, utólag szereztél tudomást Ági alkoholizálásáról. Ne szólj közbe! Valami azt súgja, hogy te magad vásárolod neki a konyakot, porciózod tévénezés közben: igyon, sírjon az asszony, csak meg-ne-szóljon-a-falu alapon ott ne hagyjon.

Zsuzsa: Igaz lenne? Á, Flóri nem tenne ilyet! Ő mintaférj. Nyolc éve, mikor utoljára náluk jártam, tenyerén hordozta a kis feleségét.

Bélus: Mintaférj?! Zsuzsa, tudod egyáltalán mi az? Ágyba viszi a reggelidet, kimossa a bugyidat, de, és ez benne a sajnos, az ágyban nem ember. Piha, ingyom-bingyom, tütü... Fel kellene injekciózni a potenciáját.

Dezső: Orvoshoz kell vinnie Ágit! Van ismerősöm a narkológián...

Bélus: Kinek nincs! Csak nem dicsekszenek vele, inkább titkolják.

Dezső (közel hajol Flórihoz): Gyertek el hozzám valamelyik nap. Ígérem, soron kívül fogadlak, nem foglak megvárakoztatni. Rácsörgetek a dokira – magyar ember –, beprotezsállak nála; megduruzsolom vele, mit hogyan és mennyiért. Nyugtasd meg az asszonyt, a prof suba alatt lezargatja az elvonókúrát, nyúl farknyi feljegyzés sem marad az esetről!

Zsuzsa (dühösen): Jobbat tudok, Flóri: löved fel a feleséged a Holdra, vagy dobd a Tiszába – hadd ússzon! Nem tud? Ha kedves az élete,

megtanul! Meglásd, amint partra vergődik, olyan tűzrőlpattant menyecske válik belőle, hogy na! Dalolva fog mosni, főzni rád, takarítani utánad minimum száz évig. Neked annyi lesz csak a dolgod, hogy naphosszat mereszd az... izédet.

Bélus: Most mit kabarázol?! Senki nem csípte fenéken a hiúságotat.

Zsuzsa: Mondtam egy szóval is? Az ostoba tanácsaitok miatt háborgok Flóri helyett.

Dezső: Ismered a mondást: fogadatlan prókátornak...

Zsuzsa: Nem kérdeztelek. Injekció, narkológus, fityfene... A tehetetlenség érzése ellen nincs orvosság. Valami, ami tegnap még volt, mára elveszett. Nincs!

Dezső (gúnyosan): Nyomon vagyunk, körvonalazódik a probléma oka.

Zsuzsa: Bármire kaphatók, csak ne érezzék magukat egyedül. (Az *ujjain számol.*) Potencianövelés, elvonókúra, pszichológus, természetgyógyász, legvégül a tojásgörgető, rontásbontó szélhámósok következnek, akiknek karmai közé kerülve búcsút inthetnek a reménynek, hogy valaha újra egymáséi lesznek...

Dezső: Tetszetős, felettébb romantikus stílusú építmény. Itt egy boltív, amott egy oszlopsor... Csak épp lakni nem lehet benne. Zsuzsa! A férjnek kötelességei vannak, baj esetén nem nyivákolhat fejre kulcsolt kézzel. Ha iszik a felesége, kutya kötelessége orvoshoz vinni! Nem holnap, nem holnapután – még ma!

Zsuzsa: Ha Flóri nappal az Üdvhadsereg egyenruhájában parádézik, éjszakánként meg eljártssza Don Juant, szerinted megoldódik a problémája? Kétlem!

Dezső: Kétkelkedj!

Zsuzsa: Két hónap sem telik el, és mélyebbre süllyednek az ingoványban, mit annak előtte!

Bélus: Pontosan nyolc óra múlva.

Zsuzsa: Nektek semmi sem szent?

Dezső: Miért pont nyolc óra múlva?

Bélus: Szépen hangzik. Nyolc nem parlagi hét, durva kilenc, szinte élvezet kimondani. Nyolc. Nyolc...

Dezső: Nekem nyolc.

Zsuzsa: Befejeztétek? Tisztára, mint a gyerekek: hét, nyolc meg hét, nyolc.

Bélus: Szót se többet! (Szájára tapasztja a kezét.)

Zsuzsa (rövid töprengés után): Elfelejtettem, mit akartam mondani. Kivertétek a fejemből a hülyeségeitekkel!

Dezső (gúnyosan): Valami mélyenszántót. Például azt, hogy mások életében könnyű okosnak lenni.

Bélus (magához öleli Zsuzsát): Falra mászok a közhelyeitől! Odahaza gyűjteménye lehet belőlük. Közhelyek minden napra...

Dezső: Nevezzük hivatali ártalomnak. Fogadónapokon az ajtók előtt várakozó panaszosokat jobbra levegővel lakatom jól: közhely-pufogatás, bátorító, együtt érző tekintet stb.

Bélus: A satöbbiző ürgéket is rühellem. Mi az, hogy satöbbi? Gondolj, amit akarsz, vagy menj a fenébe, nem érdekel a véleményed?

Dezső: Az utóbbira tippelek. Bár ahogy mondják: ízlések és pofonok... Bocsánat, nem volt szándékos!

Flóri: Hogy mondjam? Nem lenne itt az ideje, hogy a fiatalember végre vallomást tegyen?

Bélus: Hova lihegsz? Ne akard, hogy hirtelen visszaemlékezek, tudod mire. *(Csend.)* Apjuk, végül is ez itt egy nyugis hely. *(Szótagolva.)* In-nen csak a vesz-ted-be ro-han-hatsz! Piszkálja a csőrödöt, sérti a gögödöt, hogy ilyen helyen kell éjszakáznod? Nyolc perce talán még megszakadt volna a szívem, ha nem rohanok a kihallgatásomra miattad. Sajnos, időközben eltelt hét nagyon hosszú perc. Tudsz követni?

Flóri: Nekünk nincs miről tárgyalnunk!

Bélus (körbesántikál a teremben): Az első percben még csak arra gondoltam, hogy ez a bunkó egyáltalán nem jár kiállításokra. A másodikban: hogy nem nyújt kezét, tüntetőleg elfordítja a fejét, ha netalán útjába kerül egy hozzám hasonló ipse. A következő percben, ki tudja miért, a kutyasétáltatók jutottak eszembe, akikről nem tudni pontosan, hogy ők sétáltatják-e a kutyájukat, vagy a kutyák őket. Aztán felkattant a villany: nem ökelme eszményíti az elveit, hanem az elvek eszményítik őt. Ezért nem köszön, csak járkal erkölcsi bakancsként.

Zsuzsa: Elég, azonnal hagyd abba!

Bélus: Az ötödik percben már nagyon nem komáltalak, barátocskám! Mert sunyiskodsz, áljóságoddal hülyíted a környezetet, aztán felháborodsz, ha nem hagyja mindenki palira venni magát. Szerintem otthon házi zsarnok vagy, a feleséged alig jut levegőhöz melletted. A hatodik perc az önmegtartóztatás jegyében telt el. Merthogy szerettem volna a pofádba mászni, mint annak a... Kelemennek, beléd fojtani a szót, azt a mekegést-makogást, amit művelsz. De azt mondtam magamnak: nem, végtére ő is ember, és én nem vagyok igazságtevő részeg kedvemben. Jobb a békesség! Két perce ott tartok, hogy nem érdekel, te színtelen, szagtalan anyag, görnyedt alak a széken...

Flóri (felpattan): Mit képzelsz magadról, átkozott élősködő!? Egy bűdös napot nem dolgoztál végig egész életedben! *(Odalép Bélus elé.)* Szívod a társadalom vérét! Hogy mondjam...

Dezső (a kakaskodni készülők közé áll): Jobb, ha sehogy! Egyik jobbra, másik balra! Teljesen elment az eszetek?!

Bélus (kényszeredetten nevet): Ni csak, milyen harcias lett hirtelen! Fogadok, az egyetem óta nemigen olvasott el egy normális könyvet; legszívesebben tekintetes, vagy még inkább: méltóságos úrnak szólíttatná magát!

Dezső (üvöltve): Fogd be a mocskos pofád! Egyéb se hiányzik, csak hogy idecsődüljenek a milicisták!

Bélus: Emlékszel, mit mondtál nekem a terem előterében?

Flóri: Nem tudom, miről beszél...

Bélus: Nem? *(Flóri orra alá dugja az öklét.)* Emlékeztesselek?!

Zsuzsa (az irodaablakig vonszolja Bélust): Gyere! Nem érted!? Hagyd békén Flórit! Hogy jössz ahhoz... Erről még beszélgetünk! Nagyon komolyan elbeszélgetünk!

Dezső (visszanyomja Flórit a székre): Ül a fenekeden! Legyen eszed! Provokál. Egy kivert, hét hájjal megkent városi lingár. Ha megütöd, nyomban áldozatot csinálsz belőle, maszületett báránykát!

Flóri (zavartan): Ezt most... nem értem. Én leszek a bűnös?

Dezső: Valami olyasmi.

Flóri: De hát miért?

Dezső (a fejét vakarva): Könnyebbet kérdezz!

Flóri (csalódottan): Miért van az, hogy egyeseknek jogukban áll bármit kimondani, ami eszükbe jut? Azt tenni, amit akarnak? A többieknek pedig jogukban áll hallgatni, eltűrni minden galádságot, amivel a magukról megfélelgetett piperkőcök nyolcpercenként terrorizálják őket...

Dezső: Nem vigasznak szánom, de sajnós, ilyen az élet.

Flóri: Nagyon sajnós.

Bélus (Zsuzsához): Van nálad zsebkendő? Máris elbögöm magam!

Flóri (lassan feláll): Az előbb azt mondtad, két sarokkal lejjebb? Odatalálok. Na, szóval...

Dezső: Adjak pénzt? *(Néhány bankót vesz elő a tárcájából.)* Negyven elég lesz?

Flóri (elveszi a pénzt): Nem sok egy kicsit?

Dezső: Az éjszakai fuvarok nagyon drágák.

Flóri: Fizetéskor, hogy mondjam...

Dezső: Ha lesz felesleges pénz, megadod.

Flóri (kényszeredetten mosolyog): Felesleges pénzem... Nekem?!

Dezső (a képzeletbeli ajtóig kíséri Flórit): Bejössztek az irodámba, ott suba alatt elintézzük a feleséged dolgát. Nem szabad hanyagolni, érted? Az alkoholizmus nem tréfadolog!

Flóri: Nem, nem igaz! Az én Ágikám nem alkoholista. Még nem...

Dezső: A banketten történt affér miatt ne legyenek álmatlan éjszakáid. Lerendezem az ügyet. Akarom mondani, lerendezzük. (*Zsuzsához és Bélushoz.*) Jól mondom?

Zsuzsa (előrejön, puszival búcsúzik Flóritól): Legyél jó kisfiú! Harminc év múlva talán újra találkozunk.

Flóri: Hol leszünk mi már akkor...

Bélus: Bunkó!

Flóri: Köszönöm, igazán...

Bélus: Menj a fenébe!

Flóri a képzeletbeli ajtó kilincse után nyúl. Nyitja egyszer, nyitja kétszer; óvatosan megrázza. Döbbenet engedi át a kilincset Dezsőnek, aki teljes erővel rázza, rugdossa az ajtót.

Dezső: Hé, fiúk, ne tréfáljatok! Nagyon rossz vicc! Nyissátok ki azonnal!

Zsuzsa (lehajol, beles a kulcslyukba): Bennehagyták a kulcsot a zárban.

Flóri (a kezét tördelve): Istenem, bezárták az ajtót, bezárták!

Bélus (előrejön): Jelen időben helytelen a végkövetkeztetés. Nem az ajtót csukták be, hanem bennünket!

Flóri (két kézzel dörömböl az ajtón): Nyissák ki! Azonnal nyissák ki! Nekem családom van, unokám... Nyissák ki! Nem tehetik ezt velem!

Bélus (kajánul): Csak veled nem? Kérdeztem valamit, apjuk!

Dezső (nagyot rúg az ajtóba): Basszátok meg, nincs kivel játszadoznotok?!

Bélus: A jelekből ítélve...

Zsuzsa: Nem lehet, hogy véletlenül, megszokásból zárták ránk az ajtót?

Dezső: Egy fenét. Pénzt akarnak! (*Visszahátrál az ajtótól.*) Ismerem a fajtájukat, hét bört képesek lenyúzni rólunk! De jönnek ők még az én utcámba!

Flóri: Istenem! Mit szólnak majd az iskolában, a faluban? (*Dörömböl.*) Engedjenek ki!

Zsuzsa (karonfogja, elbúzza az ajtótól Flórit): Meglátod, mindjárt kinyitják... Nem lesz semmi baj!

Váratlanul kikapcsolják a világítást, a szín elsötétül.

Flóri: Mi történt? Áramszünet?...

(Folytatjuk)

CZÉBELY LAJOS

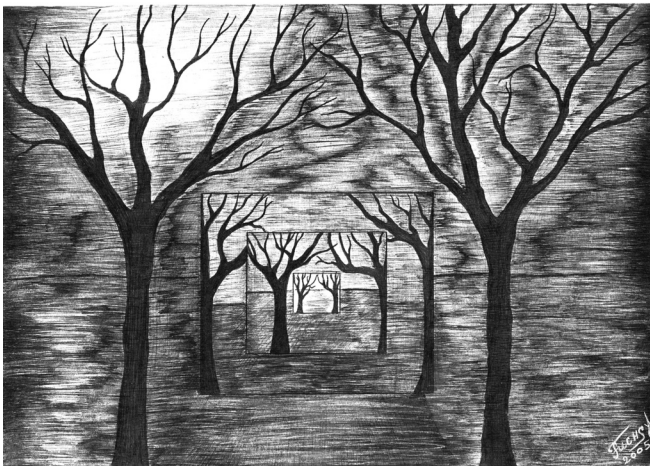
ÁLOMÚZÓ

*Miféle vendég e sok fura álom,
bogy vagyok gyakran, ki nem voltam soba,
miféle ősök parancsára vágyom
bazámba onnan, hol nem voltam soba.*

*Hiszen nem láttam mást, csak orosz tengert,
mit keresek mégis portugál parton?
Ki gyűjtötte össze bennem e terbet,
melyet csak súlyosbít a török alkony.*

*És Torinóból miért vágyom baza,
vagy New Yorkból, sejtve disszonanciát?
Miféle démonok röptének arra,
hol álmomban, sem ébren nem vár barát.*

*Tárogató-, cimbalom-, zongorahang,
minden, mi múlt, jelen s jövő zenéje,
űzze el álmomat, s köszöntsön harang,
ne hulljak vissza álmaim kódébe.*

LÓRINCZ P. GABRIELLA

FÁJ

Gyűrött reggelben
Kísírt szemű angyal
Térdel
Virágillattal temető füstölög
Minden gyertyalángot
Elfúj a szél
És a hegy felől
Fekete tavasz érkezik
És reszket a folyékony út
Ez a sötét zselé
És nyögnek a lábnyomok

KENYEREM ADTAM

Egyetlen fehébr abroszomon
Terítettem eléd a vacsorát...
Az étel nem kellett,
De bemocskoltad az abroszt...
Már betek óta
Áztatom, főzöm, mosom...
Te állsz előttem, és nézed,
Még bocsánatom sem kéred.
És a folt nem fakul.
Aztán mosoly csurran ki fogaid közül,
Indulsz és jóllaksz valahol.

SZABÓ ISTVÁN KEVE

GÖMB ÉS FORMA

Bezárt tér s idő koponyámban,
A földi Solaris elzártsága, hol
Időre szánt értelem születik, s
Körbejárja nemes udvarát
Saját univerzum képzett porondján:
Emberi kéz az ember kora,
Eredő kötelék az egység veleje, mely
Belső dermedt táj, s
A hasonlóság nyomtájéka.

A forma adja a működést, s
Okot épít az egység, hogy
Vonulás s többesség telepedjen, melyek
Formátlan léte szabad gondolat:
Ember s univerzum egy mozzanatot.

A vonal vége visszatérő elem,
Tartalom s buzdueltság,
A kettő közti különbség a határ,
Mint az érzékeny új, s
Az erős régi:
Megalkotják az életet.

LENGYEL JÁNOS

HÓGYOLÓ ELVTÁRS BRIGÁDJA

A Strabag művezetőjét, Pali bácsit neveztem el magamban Hógolyó¹ elvtársnak. Orwell talán megbocsátja, hogy tőle kölcsönöztem a nevet. Nem találtam mást, ami beszédesebben fejezte volna ki Pali bá' személyiségét. Nem semmi volt az öreg. Régóta élvezte a nyugdíját, de csak nem akarta átadni helyét a fiatalabbaknak. Azt mondogatta, ő sok szép munkát szeretne még elvégezni. Ehelyett sok kegyetlenül eltolt munka szegélyezte művezetői tevékenységének rögös útját. Folyton túrendelte a betont, ilyenkor valóságos betontemetőket hoztunk létre a munkaterület közelében. Megesett, hogy a tartóoszlop alapjának kitűzését másfél méterrel vétette el. Kezdhattuk előlről az egészet. A csúcs mégis az volt, amikor a beruházás vége felé járva már a szerviz-utat is lebetonoztuk, és egy reggel az öreg bejelentette: megálmodta, hogy az út alól kimaradt három csővezeték. Ugyanis ezeken keresztül fog majd az olaj a tápházba befolyani. Mondanom sem kell, hogy ekkor mennyire „szerettük” őt, hiszen áshattunk az út alá, de villámgyorsan, nehogy a beruházó vagy a saját építésvezetőnk észrevegye, és kirobbanjon a botrány. Ami ekkor elmaradt, de e nélkül is volt éppen elég. Mert ahol szék készül, ott hullik a forgács: ha botrány volt, kaptunk letolást mi is rendesen. Mindenki egyért, egy mindenkiért. De miért?

Én mégse panaszkodhattam Pali bá'ra. Valami oknál fogva kedvelt engem, és többnyire jó munkákat kaptam. Egyszer például teljes két hétig az volt a dolgom, hogy az üzemi parkban öntözzek kilenc fát. A parancs az volt, ha valamelyik kiszárad, ki vagyok rúgva. Egyik sem száradt ki. Legalábbis, amíg én locsoltam őket. Később a fenyők kiszáradtak, de a többi ma is él. Aki nem hiszi, járjon utána!

Pali bácsi keze alatt nem mindennapi brigád jött össze. Ezeknek az embereknek a különböző jellemzőit hangsúlyozva írtam egy humoreszket, amelyben azt akartam érzékeltetni, hogy egy esetet hányféleképpen látnak, értelmeznek az emberek – jellemüktől, vérmérsékletüktől és intelligenciájuktól függően. Íme:

* * *

Hógolyó elvtárs hű brigádja kitartóan és lelkesen végezte feladatát. Az égbolton váratlanul feltűnt egy alacsonyan szálló repülőgép. Láthatóan gondokkal küzdött. A brigád munkahelyének közelében orra a föld felé

¹ Az egyik disznó neve Orwell *Állatfarm* című művében. Napóleon riválisa. Ha jól emlékszem, Trockijt testesítette meg, ellentétben Sztálinnal.

billent és elkezdett zuhanni. A pilótának még idejében sikerült kiugrania. Nagy fehér paplanon lógva szállingózott az anyaföld felé.

Röviddel az eset után szenzációra éhes kereskedelmi tv-csatorna (ma már írhatnék állami tv-t is) forgatócsoportja jelent meg a helyszínen, szemtanúkat keresve. A brigád tagjait is vallatóra fogták, hátha valami szenzációs dolog kerekedik ki a katasztrófából. Mint szabadúszó újságíró, élénk figyelemmel kísértem a beszélgetéseket. Most csak az érdekesebbeket osztom meg az olvasókkal.

Szanyi K. Zoltán, Kárpátalja egyik palócosan beszélő falujának tipikus parasztemberkéje ezt mondta:

– Na, hát az úgy vót, hogy az izé ugye zuhant lefele. Oszt' berregett, mint Horváth Miska bátyám huszonkét éves Moszkvicsa. Nem ázér, mer' a masiniszta kiugrott ám, meg hát mit tudom én! Gyütt mán az lefele, a feje felett meg egy nagy paplany vót. De ez még semmi, két nagy kígyó tekeredett rá. Olyanok, mint Salamonban². Két ásszonyt meg is öttek. Még a zódek³ is félték tőlük. Balogh Pista bátyám is megmondja, akinek zódd a kapuja, oszt' én lakok szembe vele.

Munkásember (Miklós Badalóból):

– Na, ide figyelj, haver, én becsületes munkásember vagyok! A munkásembernek pedig nem az a dolga, hogy a repülőket bámulja. A repülőök repülnek, a repülőök lezuhannak, de én munkásember vagyok. Én nem hagytam magamat félrevezetni és elhülyíteni, én már így születtem.

Harmatfej (Sokáig szobatársam volt a vén kujon):

– Én már a felszálláskor megmondtam, hogy a gép le fog zuhanni. Én már akkor tudtam, kérem. Meg is mondtam a Janinak (mármint nekem, sajnos – a szerző): ennek annyi. Slussz, kampec, ez kész, komám. Nyekkent egyet a földön, oszt' annyi. De én ezt már rég tudtam!

Fóka (sokáig brigádvezető volt, az egyik nagyfőnök cimborája):

– Én, kérem, ettem a lekváromat, mikor arra repült egy repülő. Aztán meg lezuhant, de én aztán cseppet sem törődtem vele. Gondoltam, inkább megeszem a lekváromat. Mert szeretem a lekvárt, és úgyis én leszek a főnök.

Belorusz⁴:

– Én kicsit beszélni mágyár, kicsit meg nem. Én látni, hogy repülő megyen, és munkások senki nem dolgozik. Puff, a masina lefelé kezdett

² Falu Kárpátalján, nem messze a Csap–Záhony nemzetközi határátkelőtől.

³ A szovjet határőrökre utalt, akiknek zöld színű volt az egyenruhájuk.

⁴ Beloruszsiából Kárpátaljára nősült volt rendőr. Mindig a szülőföldjét dicsérte és Magyarországot szapult. Ennek ellenére nem ment haza, jó volt neki a magyar forint.

szaladni, de a masiniszt kiugrott. Én láttam, hogy a sárga lovon sárga nyereg énekelte.

D. Feri bá' (kiváló nótafa és mesemondó, sokszor a munka kárára, és ez nem mindig vált a javára):

– No, most közelítsük meg az esetet tárgyilagosan. Mert miről is van szó itten, kérem? Ugye, a repülőgép, az lezuhant. De hát kérдем én, hány zuhant már le és hány fog még lezuhanni ezután is? Mert milyen a magyar ember: előre tudja, mi fog bekövetkezni. Magyar ember nem kérdez, magyar ember kinyilatkoztat. No és ha lezuhant az a gép? Hát hadd zuhanjon. Pusztuljon a mocskos zsidaja!

Sájze Sanyi:

– Sájze ez az egész lezuhanás!

Kakaóstej (nem az ominózus ital iránti oldhatatlan vonzalma miatt kapta ezt a nevet):

– Én láttam mindent. Nem tud itt senki semmit, csak beszélnek ződeket. Nem tud se Pali bácsi, se a munkások, se a tv-sek, se a világ. Csak én tudom az igazságot. Én ott voltam, én láttam. Egy fenét ugrott ki a pilóta. Az kiesett! De mikor láttam ottan kifeküdve a földön, én megmondtam: ebből már nem lesz ember.

Kopasz⁵:

– Az úgy volt, hogy jött a gép. Repült, megállt, visszanezett, és a bokorból kiugrott mi-mi-mi egy nyúllal. De lezuhant, mert leesett a hó, meg a vérnyomás. De a pilóta, az kiugrott ám, mint Románia negyvennégyben. Hej, de szép zuhanás volt! Azt a betyár mindenit neki.

Bátya (ittasan mindenkit bátyának szólított, így végül őrajta maradt ez a név, melleleg igazából csak ezt a szót lehetett kivenni a mondókájából):

– Hát, na. Tudod? Bátya, én láttam mindent. Na és? Akkor mi van, bátya? Á, olyanok vagytok, hogy na.

Barna Józsi:

– Nekem ne beszéljen senki, én tengeralattjárón szolgáltam. Már csak jobban tudom a dolgot, mint a szárazföldi patkányok. Én Alexandriában is voltam ám!

A tudósítást a tévések leadták (talán a MÉH-be), de a szemtanúk valamása elsikkadt a többi szenzáció közt, hiszen ekkoriban történt, hogy Nóci majdnem elejtette a mobiltelefonját.

⁵ Beregszászi férfi, aki, ha felöntött a garatra, mindig a szóban forgó nótát énekelte, mintha megakadt volna a tű nála.

ÚJ VETÉS

Kurmai-Ráti Szilvia 1984-ben született Nagydobronyban. 2007-ben diplomázott a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol-történelem szakán. A Beregszászi 8. Számú Középsiskolában kezdett dolgozni angoltanárként, 2008-ban szülősi szabadságra ment.

Magáról így vall: „A könyveket édesapám szeretette meg velem úgy, hogy láttam: ha ideje engedte, mindig olvasott. Otthoni kiskönyvtárunk választéka egyes volt. Sokféle műfajú írásba belekóstoltam, és ami érdekelt, azt végigolvastam. Ezek hatására előbb 'csak úgy', fejben meséket, különféle történeteket találtam ki a magam szórakoztatására. Később már papírra vettem a történeteket. A főiskolán részt vettem egy-két irodalmi pályázaton, voltak sikerélményeim. Akkor gondoltam először arra, hogy amit írok, másokat is érdekelhet.”

KURMAI-RÁTI SZILVIA

ÖNKÍVÜLET

Két utca nyílt névtelenül egymásba. Egyikben az Élet lakott, másikban a Halál.

Reggelenként gyakran találkoztak a buszmegállóban, és várakozás közben elbeszélgettek a nagyvilág friss eseményeiről, kibeszélték közös ismerőseiket.

Nem tekintették egymást igazán jó barátoknak, de volt közöttük kölcsönös tisztelet, ami természetessé tette szándékukat: az igazság köntörfalazás nélkül való, egyszerű közlését. Bár ismeretségük fokozatosan elmélyült, mindketten ragaszkodtak bizonyos távolságtartáshoz, még akkor is, amikor néha betértek egy közös italra.

Egy napon, november 19-én különös eseménysor kezdetének tanúi lettek. Az események főszereplője ábrándos tekintetű, madárcsontú lány volt, aki csomagokkal a hóna alatt igyekezett a járókelők tömegében az őt váró taxihoz. Költözködött. Megadta új címét a sofőrnek, majd hozzátette: útközben nem szeretne beszélgetni, mert szédül.

A kocsiban ülve hátranézett az útszélen hagyott, értetlenül bámuló két kutyára. Biztatóan nézte őket, de bennsejében – mint élesztő a tejben – bugyborogva gerjedezett a lelkifurdalás: mégiscsak őt szerető élőlényeket hagy sorsukra.

A kutyáknak tulajdonított hűség tökéletesen jellemző volt a gazdájukat visszavárva ücsörgő, ténfergő nagytestű ebekre. Egy nap elteltével belátták, hiába várják vissza a Lányt. Ekkor – benzinbúzzel, gyárfüsttel, égésszaggal dacolva – rohanni kezdtek utána. Tudták, merre kell fordulniuk az útkereszteződéseknél, pillanatnyi megtorpanás nélkül, lobogó nagy fülekkel futottak tovább.

Az Élet és a Halál eközben mit sem sejtve, békésen rövditalt kortyolgatott a megszokott kávézóban. Az elmúlt munkanapról beszélgettek, aztán kicsit spiccesen, de annál fegyvelmezettebben hazaindultak, hogy belebotoljanak jelenük új elemébe.

A Lány egy kukában keresgélt, nem éppen bizalomgerjesztő látványt nyújtva. Kitartó kutakodása közben nyilvánvalóan saját magának dűnnyögött:

– Teljesen örült vagyok... De megérdemlem, hogy ott legyek, ahol, úgy csináljak, ahogy azok lássanak, akik, és azt gondolják rólam, amit...!

A Halál figyelt fel rá előbb, s oldalba bökte az Életet, rámutatva a jelenségre.

Az Élet közelebb ment, s finoman megkérdezte:

– Segíthetünk önnek?

A Lány könnytől ragacos, de élénk arccal mérte végig a két urat, majd szégyenlősen elfordult.

– Nem, kérem. Menjenek csak tovább...

– Elnézést, hölgyem! Engedje meg, hogy legalább megkérdezzük, mit vesztett el.

– Az eszméletemet – jött a válasz.

– Értjük. De biztos, hogy itt kell keresnie?

– Biztos. Egy órája dobtam ide nagy halom papírral együtt. Fogalmam se volt, hogy közéjük keveredett... Képzeltetik, mennyire fontos dologról van szó...

– Igen. Felajánlhatjuk a segítségünket?

– Idegenektől általában tartózkodni szoktam... De talán mégis üdvös lenne megbízni valakiben, hiszen az elkeseredettség szinte megbénít...

A tíz perccel azelőtt még teljesen ismeretlen két úriember közrefogta a lányt, s immár hat szorgos kéz kutatott az elveszett érték után.

A lázas igyekezet eredményeként csakhamar megkerült a keresett érték, és a hálálkodó Lány mindkét urat meghívta másnap estére, új lakásának egyébként szűk körű avatóünnepségére.

Az Élet és a Halál izgatottan készülődött a Lányhoz. Mindketten szabadnapot vettek ki, a reggeli busz nélkülük indult el. A Halál új öltönyt vásárolt, vadító illatú parfümöt fújt magára. Az Élet fodrászhoz ment, és méregdrága bort vett ajándékba. Egyikük se tudta nyomon követni, hogyan színeződött át érzelemviláguk, miért csiklandozza fülüket a Lány selyemhangjának emléke, miért záródik le folyton a szemhéjuk, hogy mögötte is a kétségbeesett álomszép arc bámuljon rájuk a kukából.

A szerelem vasökle akkora erővel sújtott mindkettőjükre, hogy belefájdult a fejük.

Nem egyeztettek, mégis egyszerre érkeztek a megadott címre. Ezúttal nem üdvözölték egymást. Az Élet oldalba taszította a Halált, hogy ő jusson be elsőként a nyitott kapun. Viszonzásul a Halál elkapta vetélytársa zakójának ujját, s úgy megrántotta, hogy a varrás mentén szétszakadt. A sértett Élet haragjában kitépte a Halál kezéből a Lánynak szánt virágcsokrot, és rátaaposott. Öltre mentek. Az Élet nagyságrendekkel jobb erőnlétben volt, ráadásul ismerte a fogásokat. Tudta, hogyan és hová üt egy hivatásos bokszoló mérkőzés közben. A Halál összerogyott, arca elsötétült a dühtől. Beletúrt a földbe és rideg, vészjósló hangon így szólt:

– Menj fel hozzá. Vallj neki szerelmet. Tedd meg, amíg itt, a porban ülök, nem az ágya szélén!

Az Élet rádöbent, mit okozott. Kapkodva próbálta hadrendbe állítani érveit:

– Add a kezed, barátom. Ne bántsuk egymást. Hagyjuk a Lányt a jövőnek. Olyan sok feltöretlen dolog rejtőzik még benne, csak nem tudja – motyogta, és a kezét nyújtva talpra segítette a Halált.

– Ismerem minden gondolatát – sziszegte bosszúsan a Halál. – Időnként felhőnek képzei magát. Hegyeknek hitt köveken mászkál. Ha tegnap egyedül megyek arra, akkor került volna oda a Pont, a kukák mellett.

– Lasszót kötök a lábára, többé nem szállhat fel – jelentette ki magabiztosságának utolsó darabkáit összekaparva az Élet.

– Javíthatatlan optimista vagy. Csinálj, amit akarsz! – mondta a Halál, azzal sarkon fordult.

Az Élet megpróbált bejutni a házba. Ám az ajtón nem volt csengő, se kilincs. Sőt, még ajtó se, talán már ház sem. Csak az idő haladt előre, kíméletlenül hajszolva a másodperceket. Az Élet kötelességszerűen elálmósodott: lefeküdt az árokpartra, s aggódva bár, de elaludt.

A Lány biába várta két újdonsült ismerősét. A többi vendég elszállingózása után egyre nehezebben viselte az egyedüllétet. Kinyitotta a kis gyógyszeres fiókot, összekeverte néhány ampulla tartalmát és szűrte. Az öntudat késői másodperceiben a kutyákra gondolt, akiket az útszélen hagyott. Hinni akarta, hogy még mindig ott ülnek, és semmi bajuk. Mindeközben a droggal mérgezett vér veszedelmesen áramlott az agya felé.

Az Élet arra ébredt, hogy arcát az útszélen hagyott kutyák nyaldossák.

Feltápászkodott, hosszan nézte a két barna ebet, akik mellette szaglászta. Illetve az ajtó mellett, mert már volt ajtó.

Kattant a kilincs, és az Élet, sarkában a két kutyával, rosszat sejtve lépett be a szobába.

Odabenn minden hideg volt: a padló, a székek, az asztal a rajta hagyott papírpoharakkal, szendvicsmorzskákkal. Hideg volt az ágy, a gyűrött takaró és az oldalra dobott párna is.

Az ágy szélén a Halál ült, és a fekvő Lány kezét fogta. A tekintetek egymásba dőfödtek, csak a Lány szelíd, élettelen kék szeme meredt a plafonra.

Abol utoljára látta lengedezni eszméletét.

JÁTÉKKOCKÁK

Mikor a hajnal oldani kezdi az éjszakát, fáradtan érkezik haza. Valahonnan.

Ilyenek a pirkadatok: elmennek messzire, talán be is rúgnak egy kicsit, haragszanak a világra, mert arra csak haragudni lehet.

Aztán jön a rövid távú emlékezetkiesés, s ha megkínoznák, akkor se lenne képes elmondani, hol, hogyan töltötte az éjszakát. Együtt érez a hajnallal. Muszáj megjelenni ott, ahol elvárják, különben nagy galiba kerekedhet: dühös pillantások, bérmegevonás, tán még elbocsátás is fenyegetheti.

Ha reggel, akkor reggeli. Jó, hogy Isten gondolt a kenyérre. Mármint nem régen, hanem most. Egy kis tealevél-maradék is van még, meg alapvíz, de megtagadta jelenlétét az elektromosság. Hideg vízbe merülnek a meglepett tealevelek. Ők már csak ilyenek: mióta világ a világ, mindig forróra számítottak. Ámde jövőlátó legyen a talpán, aki biztosan tudja előre, mivel rohan be az ajtón a következő pillanat. Az is lehet, hogy kés lesz nála. A hideg vízbe áztatott tealevél mégiscsak jobb.

– Gondolj a szerelemre – hangzik biztatásként a rövidzárlatos mondat.

Szerelem... Egy hónappal ezelőtt a bérház előtt fagyit áruló lány tetszett neki, de még azt sem merte megkérdezni tőle, mennyit kóstál egy gombóc. Inkább két utcával arrébb pedálozott, onnan szerezte be.

Aztán vége lett a szezonnak, és a lány eltűnt: hatmilliárd mással keveredett.

Mit gondolhat most róla? Otthon szomorkodik, mert soha nem vásárolt tőle egy gombócot sem? Mert máshonnan hozta a fagyilaltot, ügyetlenül egyensúlyozva a biciklin? Vagy azt hiszi, fel sem tűntek az ő sóvárgó angyalszemei neki, a fiúnak?

Kérdések. Elszóródott játékkockák.

Megcsördül a telefon. Mintha érezné, hogy előre kell tolakodnia a sorban, újabb lány a vonal másik végén.

– Szia, én vagyok! Ma este szabad vagyok, elmehetnék...

– Szia... Sajnos, ma nem jó, talán máskor...

Valahol messze duzzogva kattan a kagyló.

Itt: fénysebességű vállrándítás, töményen negatív ábrándok, letépett plakátdarabok a szemek vetítívásznán.

– Jó lenne látni anyáékat – figyelmezteti a tükör.

Az ember gyarló, magától észébe se jutna. Csakhogy messze vannak, és a távolságot nem lehet elérni, mint a gyufaszálat. Jöhetne egy felhőtáxi a sokból, úgyis mindig üresen vonulnak...

De hát ők is, a találkozás is egy-egy játékkocka, üresjáratú motor.

Nézi magát a hónapok óta kikapcsolt tévében. Idegesítő, hogy az ember benne van a tévében. De legalább nem a némi érdekességgel tálalt glóbusznyí szeméthalmot látja.

Az ajtó megrepeg. Besurran a huzat, s viharszörnyeteget játszva magával akarja ragadni az üres ánégyes lapokat. De csak ahhoz erős, hogy megfájdítsa az érzékeny fület. Aztán a falhoz vágódva elenyész.

Kibámol az ablakon. Bárdolatlan, fakó esőfelhők, a Nap és a kék sehol. Kár, hogy nem lehet a borút feltekerni, kiporolni. Vagy mégse? Hiszen akkor olyan emberek hangulatára is rátelepedne, akik épp nevetni készültek. Mi lenne akkor a világgal?

A fák viszont szépek. Még akkor is, ha a levelek már sárba hulltak.

Nesz nélkül feketedik el az ablak. Hová potyogtatta el az elemes óra a percekét?

Az ágy testi-lelki jó barátta szelídülve hívogatja gazdáját, és hallgat a korábbiakról. A test mozdulatlanul hever, az agytevékenység hihetetlenül felélénkül. A szem zsalugáterei lezárva, megelevenedik a képzeletvilág. Ismeretlen gyurmából ismeretlen kezek formálnak csinos alakot: talán a fagyis lányét, talán a jövőből valaki Másét, aki a fiú törvényei szerinti igazi társ lesz. A cikkelyek alapján pedig mindketten szabad kezet kapnak.

Amikor felriad álmából, még pislognak az utcai égők. Maga elé fektet egy ánégyest, tollat keres, és írni kezd:

Már felnőtt, még gyerek. Folyton siet, időzavarban van. Vagy az idő siet, otthagytatva őt bizonyos terekben, ahol nem kerekednek ki a gondolatok? Ami biztos: az áhított kék fények gyakran rossz helyen gyülemlenek fel.

– Valahol ott maradt valami. De ne félj, mindent visszakeresünk, megtalálunk. Aztán egymásra rakjuk az összes elgurult játékkockát – biztatja önmagát bebunyit szemmel.

Tétován nyúl a Biblia után. Istent keresi, segítséget remél. De csak faltól falig tapogatózik. Elmerül igetavakban, fulladozik. Végül hánykolódó deszkasorokba kapaszkodik, hogy arcára süssön a fény.

Az építőkockák továbbra is elszórtan hevernek különböző dimenziókban, és az idő egyre mélyebb karcolatokat vés beléjük...

A RAB TESTVÉR

*A domb napos felén
vadrózsa virága,
az árnyas oldalán
búsan síró árva.
Búsan síró árva
epret szed kosárba.*

*– Epreim, epreim,
miért is szedtelek,
kinek illatoztok,
kinek gyűjtöttelek?
Apám nem ismertem,
anyám sem találok,
egy fivérem maradt
ezen a világon,
de ő is elhagyott,
nem hallok felőle.*

*Frissen támadt szellő
panaszát felkapja,
az ő bátyja éppen
lovát szerszámozza.
– Ki emleget engem?
Rajta lovam, rajta,
mintha húgocskámnak
lenne ez a hangja!*

*Két vég finom kelmét
vettek a vásárba',
gyolcsot kelengyére,
selymet szoknyácskára.*

*Tizenkét zsványok
nyomukba eredtek,
mire körülnéztek,
már foglyaik lettek.
A haram'ják aztán
tanakodni kezdtek,
mi legyen már velük,
miként vegyék vérük?
De szívük megesvén
úgy döntöttek végül,*

*Hanicska-húgocskát
vegyék feleségül,
Janicskát meg vessék
tömlőc fenekére.*

*– Hanicska-húgocska,
hallgass csak szívedre,
és ha jól megy dolgod,
jussak majd eszedbe!*

*Hancsa-húgocskának
igen jó lett sorsa,
elfeledte bátyját,
mintha nem lett volna.
Hét esztendő telt el,
akkor lebabázott,
gyermekét altatva
emígy dudorászott:*

*„Aludj csak, aludj csak,
szép kicsi fiúcska,
nincs néki, nincs néki
semmilyen rokona...
csak egy bácsikája,
a neve Janicska.”*

*Szívébe nyilallott,
a kulcsot felkapta,
rohant a tömlőcbe.
– Élsz-e még, bátyácska?
– Tőled meghalhatnék,
lelketlen húgocska.*

*– Jöjj, testvérkém, várlak
jó meleg fürdővel!
– Hagyjál csak magamra,
törődj a lelkeddel,
menj az orosz paphoz,
hadd könnyítsen rajtad,
tőle kérj feloldást,
Istentől irgalmat.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordítása

NAGYIJA MIROSNICSENKO

A KORTÁRS UKRÁN DRÁMAIRODALOM: MÍTOSZOK LEROMBOLÁSA ÉS ÚJ UTAK KERESÉSE

A drámairodalom nemlétéről szóló mítosz

Az ukrán drámairodalom élete napjainkban tele van paradoxonokkal. Az első közülük – a drámairodalom nem létezésének mítosza. Ennek a mítosznak ismételtetése olykor Gogol Korobocskájának következő kijelentésére emlékeztet: „És Párizs sincs...” Pedig elég, például, a keresőprogramba beütni „Krim A., Nezsdana Neda, Taraszov V., Irvanec O. ...” nevét, és több száz oldalon találsz róluk említést a korszerűség jelzőszközén, az interneten. Csaknem húsz szerző mutatkozik be sikerrel. Mindamellett, hogy drámaíróból mindig kevés van – minden időben, mert túl összetett és elit mesterségről van szó. Mindenesetre azokról van szó, kiknek színműveit nem szponzorok, ideológiák támogatásával, vagy az „épphogy bemutatni valamit” elvnek köszönhetően visznek színre, hanem akiket a kimondás belső kényszere nem hagy nyugton. Egyébként az említett mítosznak van némi alapja. Először is a 70-es, 80-as évek stílusában írt realiztikus dráma valóban nincs. Más lett. Másodszor, kevés drámai művet publikálnak, nem beszélve a reklámozásukról, vagy állami támogatási programról.

Azonban a drámairodalom problémája – a kultúra egészének problémája – magában a kreativitásban van. Minthogy a színműveket világunk művészi vetületének is tekinthetjük, amelyek nem csak információt közvetítenek korunkról a minket követő nemzedékek, népek számára, hanem mint öntudatot formáló hatékony játékmódok beáramlanak más kultúrákba. Az pedig, hogy korszakunkat kreativitás nélkülülnek, másodlagosnak értékeli-e, vagy pedig olyanak, hogy képes közvetíteni az utánunk jövőknek a dramatikus játék érdekes látomásait és új, de maradandó elképzeléseit, az a mai dramaturgia és a színház közötti párbeszédétől függ.

Mindazonáltal a dráma haláláról szárnyaló hírek tapasztalhatóan „túlzottak” voltak: az utóbbi években több száz dráma íródott, több tucatnyit adtak ki és mutattak be sikerrel, némelyeket határainkon túl is.

Drámaírás és színház: megújulásra van szükség

A másik mítosz az ukrán dráma színszerűtlenségéről szól. Köztudott – a drámaírás gyakorlati szakma. Ahogyan a gépkocsivezetést nem lehet tankönyvből elsajátítani, úgy a színműírást sem színház nélkül. Ezért, a szerzők vagy rendelkeznek színházi tapasztalattal (ilyen színészrendezőkből is van jócskán: Taraszov B., Bohrebinszka O., Klim A., Deniszenko O., Viter O. ...), vagy oktató, kísérleti színházra van szükség – amilyen Gyacsenko A. Kísérleti-dramaturgia Központja volt a 90-es években, amely egész nemzedéket indított el a pályán (pl.: Kurocskin M., Vorozsbit N., Scsucsenko Sz., Nezsdanij Neda, Irvánco O., Pohrebinszkij O., Viter O. és mások). Mindenesetre a színháznak nyitottnak kell

lennie a kísérletezésre, nem szabad félnie a kockázattól... Nyilvánvaló, ma ez a kisebb stúdiószínházakra s a fiatal rendezőkre jellemző, nem a konzervatívokra, az akadémizmus képviselőire. De kikívánkozik a kérdés: ki minősíti a drámákat? Az ukrán színház, eltérően a szomszédos Lengyelország, Baltikum vagy Oroszország színházaitól, nem újult meg. Az országban nincs reform, olyan ideológia sincs, amely egységesülést szülne, a színház pedig egy dermedt struktúrában tengődik. A fenntartási költségek nagyok, a fizetések a színházaknál (a nemzeti színházakat kivéve) nyomorúságosak, és a nézők véleményétől (sikeres, nem sikeres a bemutató) nem függnek. A rendezést nem finanszírozzák, ezért egyes színházak „önmagukat szponzoráló szerzők” után kutatnak. De ez már kívül esik a szakmaiság körén. Reformra van szükség, először is azért, hogy konkrét elképzeléseket támogassanak, nem pedig a színházat „úgy általában”. Akkor megvalósítható lenne egy bizonyos kultúrpolitika, ahogy ez más országokban honos. Például, támogatni a nemzeti színjátszást, a gyermekszínházakat, a közösség számára hasznos elképzeléseket, az alkotó ifjúságot és egyebeket. S mivel a nemzeti ideológia hiánya miatt keletkezett szent hely nem állhat üresen – elfoglalja azt a külföldi. Valójában az információs háborút harc nélkül elvesztettük, és nemcsak a színházakban. Úgyszintén az igazgatók és a művészeti vezetők frissítésekor a választás eszközével lehetett volna élni (mint más országokban) – valós programokat valós határidőre, megteremtve feltételét az egészséges konkurenciának. Manapság azonban ők is legtöbbször „haszonforrások” lesznek. Az igazgatók pedig különfélék: tehetségesek, igazi gazdái a színháznak, mint éppen Herszonban, Nyikolajevben, Donyeckben, de ... vannak közöttük néhai piac- vagy bürokraták is (ez nem vicc). El tudják képzelni azt a „müsortpolitikát”? Míg a konkurencia megléténél úgy a fiatal rendezők, mint a producerek lehetőséghez juthatnának, a felsőfokú intézmények végzősei pedig nem kezdenék el pályájukat a „nincs itt helyem” felismerésével. Még egy sürgős követelménye van a reformnak: a nem állami színházak fejlesztésének programja, ami jelenleg egyszerűen nincs, a magánszínházak a rendszeren kívül, annak ellenére léteznek, de mint más országokban is, többséget alkotnak. Például: Moszkvában 265, Párizsban közel 400 színház van, nálunk, az egész Ukrajnában alig több mint 100, Kijevben pedig 30 – többségük a magánszínházak mögött kullog. Szánalmas helyzet. Egy európai fővárosra nézve ez egyszerűen szegény. Ezek a kisebb, független színházak és fiatal rendezők, amint a gyakorlat mutatja, potenciális fogyasztói a modern színjátékoknak, jobban nyitottak az újra.

Tehát, mink is van? Egyik oldalon a művészet korszerű irányzatai felé forduló drámaírók, a másikon pedig az elavult séma szerint működő, jelentős mértékben konzervatív színház. Tudjuk, nem történhet mindegyikben és mindenütt pozitív fejlődés, de azért mégis... Beszéljenek azonban a tények: a 80-as évek repertoárjának 30 %-át kitevő modern ukrán drámák száma független Ukrajnában tizedére, 3 %-ra csökkent.

Nem véletlen, hogy Sztelmah J., a századforduló színházának vezéralakja, aki finom műszerként érzekelte a színházak igényeit, a 70-80-as években eredeti

színművek helyett leginkább klasszikusokat adaptált, inverziókat írt. Vajon mindez nem a színház másodlagosságának, a kreativitás hiányának tünete-e? Köztudott, hogy mind a színházak, mind a rendezők különböznek egymástól, emellett a modern színházhoz való viszonyulás az életkorral is változik. Az idősebb nemzedék inkább konzervatívabb (persze kivétel akad). A középnemzedék sokféle. Vannak azok, akik a klasszikusok újraértelmezésére fordítanak nagyobb figyelmet, és vannak azok, akik eredményesen munkálják a modern színjátást, mint a Kuzselnij O. vezette *Szuzirja (Égöv) Színház*, a *Molodj (Fiatal) Színház* Mojszejev Sz. irányítása alatt, részben ilyen a Podolban működő színház (művészeti vezetője Malachov V.), a *MISZT (HÍD) Stúdiószínház*, amelyben Haszilina J., Mirosnicsenko O. és mások tevékenykednek. Mégis a legnagyobb érdeklődést a modern színművek iránt a fiatalabb rendezők tanúsítanak, erről árulkodik a modern szövegek túlsúlya az ifjúsági- és magánszínházak (*Drabina /Ranglétra/, Kurbaleszija, Teátrálná Szeszija /Színházi idény/* stb.) fesztiváljain. Általánosságban elmondható, hogy az utóbbi időben a drámaírás és a színház közötti szakadék csökken, de a körülmények még távolról sem harmonikusak.

Drámaírás és közeg – a kapcsolatok válsága és a belőle való kilábalás kezdete

A dráma és a színház párbeszéde – a kapcsolatok problémája is. Valamennyi mesterség megköveteli a közegben élés mechanizmusát. A szerzői támogatás szovjet rendszerét lerombolták, de helyébe nem teremtettek semmit. Amikor 5 évvel ezelőtt létrejött az Ukrajnai Drámaírók Konferenciája (vezetőjeül engem választottak meg) összehasonlítottuk Ukrajna, Oroszország és Anglia drámairodalmának főbb szociális mutatóit. Közöttük: kiadványok (folyóiratok, könyvsorozatok, ismertetések gyűjteményei), internet-programok, oktatóprogramok, szemináriumok, dramaturgiai központok (színházak), fesztiválok, versenyek, fordítást támogató programok, színreviteli garanciák, olvasópróbák, a szerzői és terjesztési jog védelmének ügynöksége, kritika és tudományos reagálás és a többi. Abban az időben Ukrajnában csaknem mindegyik mellé a „hiányzik” megjegyzést lehetett tenni. A Gyacsenko-központ és az általa szervezett „Félsziget fesztivál” még a 90-es években megszűnt, a Ravicki I. által 1998-ban Odeszszában létrehozott „Modern drámák fesztiválja” két évig „vándorolt” – Kijev és Bila Cerkva között – és „legördült a függöny”. Az internetes színműkönyvtár (a Virtep honlapon) be lett zárva. A kulturális minisztérium tervezetébe felvették az új darabok szöveges bemutatását, de nem valósították meg. A szerzői jog területén folyó „kalózkodás” meggátolja a „színműpiac” normális működését. Igaz, léteznek kiadványok, de ezek színvonala átlag alatti. Mindazonáltal, az állami program hiánya ellenére a körülmények jó irányba változnak. Például jómagam kezdeményeztem a drámaírás besorolását a szakmák jegyzékébe. A felsőoktatásban dramaturgiai szakok jelentek meg: szövegkönyvírói a Karpenko-Karij Egyetemen, szövegkönyvírói-dramaturgiai a Kultúra és a Művészet Vezetőszakembereinek Akadémiáján, dramaturgiai a Filmművészeti Főiskolán, tanfo-

lyamok a magánintézetekben (pl.: a MISZT (HÍD) Színház mellett). Beneveztek vagy csak egyszerűen részt vettek drámaírók a következő pályázatokon: „A szó megkoronázása”, „Szmoloszkip”, „Hránoszlov”, „StArt”, „Korszerű Művészetek Bienáléja”. Hudz-Vojtenko Sz. és Mirosnicsenko O. nevéhez fűződik a rádió „Kultúra” műsorának rádiójátékok írására hirdetett pályázata. Olvasópróbák zajlottak az Ivan Franko Színházzal és a Leszj Kubász Központtal közösen, valamint Harkovban a Kurbaleszija Fesztivál keretében és a Szuzirja (Égöv) Színház fesztiválján. A Leszj Kurbász Központban színháztervezési osztály nyílt, amelyet Verescsák J., Mikolajcsuk O. és én irányítunk közösen. Az osztály céljai között szerepel a modern dráma internet-könyvtárának létrehozása, az *Avanszcena (Előszín)* ismertetéseinek gyűjteményes kiadása, ukrán szerzők és ukránra fordított külföldi színművek megjelenttetése, tudományos-gyakorlati konferenciák, színműbemutatók. A kiadványok között találjuk a több kiadó termékeiből válogatott következő antológia-sorozatokat: *V csekánnyi teátru (Színbázra várva)*, *V posuku teátru (Színbázkutatás)*, *Sztrájk iljuzij (Az illúziók sztrájkja)*, *Násá drámá (A mi drámánk)*, *Patajbics páuzi (Szünet után)*. *A kortárs ukrán drámairodalom* c. időszaki almanachot (4 kiadás), ugyanúgy Klim A., Heraszimcsuk V., Szahalova Z., Mardany O., Folnarocsnij V., Sevcsuk V., Irvinec O., Nezsdana Neda, Visnevskij A. szerzői gyűjteményeit gyorsan elkapkodják, könyvritkaságnak számítanak. A szerzői jog ügynöksége által elfogadottnak megfelelően módosult a szerződéskötés is. Javult a helyzet a kritika és színháztudomány területén is. Például napvilágot látott Bondareva O. saját doktori disszertációjára épülő alapműve, a *Mitosz és dráma a legújabb irodalmi közegben: a szerkezeti viszonyok megújulása a műfaji modellezés által* (több mint 100 szerző), a drámaról írnak: Chorob Sz., Sapovál M., Opisevics-Zaleszka L., Blochin N. és mások.

Napjaink drámairodalma: szerep és szöveg

Értekesek azoknak a drámaíróknak tapasztalatai, akik eltekintenek a színház és az olvasó közötti bonyolult viszonytól, írnak és műveik bemutatására törekszenek.

A 90-es évek végére már magányos Sztelmahot mára felváltotta egy sor jeles alkotó: Klim A., Nezsdana Neda, Taraszov V., Ivascsenko T., Mardany O. Elkezdődött műveik kiadása és bemutatása az ország határain túl is: Oroszországban, Belorussziában, Lengyelországban, Németországban, az USA-ban. 2004-től az ukrán színművek felkerültek Európa legjobb drámáinak listájára. Terjedésüket külföldön csupán a fordítások hiánya akadályozza. Mindezek ellenére fejlődik az ukrán dráma színszerűtlenségéről szóló mítosz is.

Nézzük, tehát, végül is magukat a szövegeket, kíséreljük meg rövid jellemzését az alapvető irányzatoknak. Felhívom a figyelmet, hogy leginkább azon szerzők színműveit elemzem, kiknek műveit nem csupán kiadják, hanem játszószék is, mert ezt a drámaírói mesterség elválaszthatatlan összetevőjének tartom. Tudvalevő, vannak színszerűtlen szövegek, és vannak grafomániások is, de hol nincsenek? Ez olyasmi, mint fenn lenni egy hajón, együtt úszunk ugyan vele – és minket mégis inkább az érdekel, milyen országokban kötünk ki.

A színre vitt műfajok között az egyik leggyakoribb – az életrajzi dráma. Megjelenése nem véletlen: a világnézeti nézőpont és az értékrend változása magával vonja a nagy egyéniségek újra- és átértékelését. Az is igaz, hogy ennek gyakorlati szempontból is van magyarázata: egy-egy kiemelkedő hős tekintélyének súlya már maga „biztosíték” az újonnan jelentkező szerző számára a színgazgató vagy a néző előtt. Így hát a drámaírók lebontják a múlt hőseinek emlékműveit, meghitt közelségbe hozzák őket, deheroizálják a már szentté kikiáltott kiválóságokat – leginkább a művészeket, köztük is az írókat, kisebb mértékben a politika szereplőit. Az említett folyamat a drámákban sokkal óvatosabban és „etikusabban” zajlik, mint a prózában vagy a publicisztikában. Olyan színművekről van szó, mint Ivascsenko T. *Tájná buttyá (A lét titkosítása)*, Klim A. *Poszpered ráju ná májdányi (Az éden közepén a téren)* c. műve Ivan Frankóról, vagy Kovaly I. a Tolsztoj-házaspárról írt darabja, a *Lev i levicjá (Hím- és nőstényoroszlán) Elrontott ünnepek* alcímmel, amelyekben a házastársi harmónia lehetetlenségét, a családi fészket pokollá változtató írókat helyezi előtérbe. A valós vagy rituális magány gondolata, a harmonikus szerelem elvesztése ihlette Deniszenko O. *Okszana* című darabját Sevcsenkóról és Nezsdana Neda Leszja Ukrajinkáról írt *Ivsze-táki já tebe zrádzsu (Mégis csak megcsallak téged)* c. művét.

A történelmi személyiségek életét földolgozó drámák közül kiemelkedik Klim A. Bohdan Hmelnickijről – kezdve fiának tragikus elvesztésétől a sorozatosan elkövetett hibáig és a „szabadságból” való kiábrándulásáig – *Bohdan* címmel írt, a szerző megállapítása szerint antihistorikus drámája.

Az ezzel ellentétes folyamat – a heroizálás, a legújabb nemzeti panteon megteremtése az államalkotó stratégia hiánya miatt kárhozatra lett ítélve. Mindemellett mégis napvilágra kerültek szövegek – leginkább mint rehabilitálás és jogi védelem – az addig tabuként kezelt, agyonhallgatott nemzeti nagyságokról. Például Heraszimcsuknak, a „Színművek a nagyokról” sorozatban megjelent *Olena Teliba* szerzőjének, *Andrej Septickij* c. műve, Ocseretnij O. *Sljab iz nebuttyá (Út a nemlétből)* és Visnevszkij A. *Szud (Ítélet)* c. drámája. Ismerősnek tűnik Teljnyuk H. *UBN* című színművének főhőse, a volt börtönszökevény, aki nem fogadja el az egykori KGB-sek által vezetett párt utasításait, és a darab fináléjában felgújtja saját házat.

Meglepetésszerűen csatlakozott a színházak „kanonizált” személyiségeihez Edith Piaff is, s vajon ez nem Hamupipőke átlényegített mítoszának életre keltése? Mikolajcsuk O. *Asso és Piaff* c. művében Pügmalión mítosztát dolgozta át, itt Asso Edithet Galateiává változtatja, s ezért elveszíti mint nőt. A történelmi színművekben érvényesül leginkább a szerzők paradox állásfoglalása a megunt klisékkel szemben. Fedenykova R. *Női praktikák* című színművében, amelyben Salieri felesége felfedi Mozart feleségének bűneit, például a rehabilitáció – Salieri véleménye szerint: a bűnös dilettantizmus szimbóluma.

Jó néhány színdarabban ősi mítoszok változatai valósulnak meg. Így Don Juan Klim A. *Zápovityi notlivobo bábijá (Az erényes asszony végakarata)* c. színművében impotensként jeleníti meg, akinek minden vágya, hogy „meganít-

sa a nőket repülni” feltárva ezzel nőiségük lényegét. *Jevánbelije vid Iváná (János evangéliuma)* c. színművében pedig az ukrán Gazda archetípusának tragédiáját jeleníti meg egy csődbe jutott farmernak, a föld szerelmesének alakjában. A szerző megállapítása: a gazdálkodó az „ilyen” Ukrajnában halálraítélt.

Radikális inverziókkal ajándékoznak meg a bibliai témájú bemutatók. Honcsarov O. *Szim krokiv do Holbofi (Hét lépésre a Golgotától)* c. művében a Megváltó alakja eggyé válik az antimessias-diktátoréval, Viter O. *Szliidi vcsorásnyobo pizsku (A tegnapi homok nyomai)* c. drámájában Mózes, tradicionális jótéménye „a rabságból való megszabadítás” paradox módon történik: a vezető nélkül, magára hagyott, elkínzott, a pusztai vándorlók – változó korunk jelképévé emelkednek. Sevcsuk V. *Szvidcsennyá (Bizonyágtétel)* c. történelmi példázata pedig Ukrajnának mint dermedt országnak mítoszáét jeleníti meg, amelynek népe távoli őseinek bűneiért vezekel – híven a gyarmatosítás alól felszabadult népeket jellemző komplexushoz.

Érdeemes megemlítenünk két hagyományosan jeles szöveget. Az egyik Sztelmach J. *Szinyij ávtomobil (A két gépkocsi)* c. monodráma, a másik a Verescsák J. *Dusá mojá zi srámom ná kolinyi (Lelkem sebbellyel a térdemen)* c. színműve, mindkettő vallomás jellegű. Az elsőben – az író-hős sokféle elcsépelet eseményből, hamis és üres szereplőből, témából emel piramist, de végül is a teremtés sarokkövéig, saját lemeztelenített énjéig jut el. Verescsák J. színművében a hős a klinikai halál órájában természetes részévé válik a világnak, megvilágosodik előtte elmúlt élete, térdepelve vezekel, és éli meg a kegyelem pillanatát. A kinti és benti világunk eme kettéosztása kényszerűre és szentre teremti meg a drámában a jelen és múlt közötti sajátos határvonalat is.

A modern színművek között kevés a politikailag elkötelezett. Legismertebbek Klim A. és Prohnikam O. *Frakció* c. műve a prostitúció legalizálásáról Ukrajnában, amelynek esetében sokkal méltóbb eljárásokkal találkozhatunk, mint a megvesztegethető képviselők között, és Irvanec O. *Luszkuncsik—2004 (Léggömb—2004)* c. műve a forradalom visszhangjáról. Az utóbbi alakoskodások és misztifikációk sora, a jelenlegi állapotokat a hatalom sötét (megszenvedett) játékaiként mutatja be. Például a *Jelenet az árulásról* c. rész – látszólag demokratikus ideálokért áldozathozatalra is képes – hősnője valójában a titkoszolgálat ügynöke, aki az „éter hullámain”, egy tévé-showban úgy mutatja be az embereket, mint „szélkakasokat”, akik mindig az erősebbet támogatják.

Jócskán akadnak misztikus példázatok változatait, vállalatvezetést stb. bemutató színművek is. Egyik vezető téma: a szabadsághoz való viszonyulás. Így az erőszakolt sztereotípiák okozta konfliktusnak, a választás szabadságának problémája egyik meghatározó kérdése Scsucsenko Szerhij – *felnőttjátékok a gyerekeknél* témát feldolgozó – *Dáváj, pobrájemo! (Rajta, játszunk!)* c. darabjának, a repülni képes emberek utáni hajtóvadászat a *Povernennyá (Hazatérés)*-nak, s szinte az öngyilkosok show-jáig fokozódó *Zacsarovana potvora (Elvarázolt szörnyeteg)* c. színművének. Jellemző, hogy visszanyerve szabadságát, némelyik hős nosztalgiaiával telik el a múlt iránt. Jelentőssé, ha nem a legnépszerűbbé vált

(15 előadás) Neda Nezsdana *Toj, scso vidcsinyáje dveri (Az, aki ajtót nyit)* című drámája. Két bezárt, ismeretlen telefonálók által terrorizált nő történetében a misztikus erők minden alkalommal másképp (túlvilág, puccs, kórház, banditátámadás) jelentkeznek... Bármelyik szituációhoz találékonysággal és iróniával alkalmazkodnak, de a legfélelmetesebb számunkra a szabadság... Lényegében a poszt-totalitárius Ukrajna modelljéről van szó, amely a sztereotípiák utáni hajszában elvesztette a választás képességét: a kreativitás átadta helyét az alkalmazkodásnak.

A „misztikus” képzelődések között Taraszova V. *Szezon polyuvánnyá ná kobánnyá (A szerelem üldözésének évadja)* című színműve keltette fel az érdeklődést, amelyben a boldogságuk eléréséért küzdő két szerelmes megszo-kott története a túlvilág démonjai között játszódik, ahol a szerelem tabusított betegség. A világ elidegenedése jellemző, amikor a racionalitás uralkodik az érzelmek fölött.

Meg kell említenünk az abszurd dráma elemeit hordozó színművek megjelenését is. Ilyen Szergyuk V. *Szesztrá milaszerná (Az irgalmas nővér)*, Párizs L. Já. *Szíriusz. Kentávr. (Én. Szíriusz. Kentaur.)* és Lipovszkij I. *Pjátý neszcsásztih dnyiv (Öt szerencsétlen nap)* című színműve. Jellegetes ebből a szempontból Visnevskij A. *Riznicja (A különbség)* című színdarabja. Az alkotás hőse egy színvak festőművész, aki nem látja a „különbözőséget” addig, míg meg nem jelenik a hasonmása egy kezében fejszét tartó gyilkos alakjában. Ez a látomásszerű átváltozás a hatalom belső lényegét jeleníti meg: ha te nem veszed észre a Különbözőt, az még nem jelenti, hogy a Különböző nem vesz észre téged.

Ukrán drámairodalom: stilisztikai törekvések

Napjaink drámáinak stilisztikai palettája sokszínű és vegyes. Ezek összetett kompozíciójú rendszerek, párhuzamos cselekménnyel (felvonásokkal), szerkesztési elvekkel, szokatlan, sőt fordított idősíkkal. Változatosak a helyszínek: misztikus, fantasztikus, túlvilági, tudatbeli stb. Idetartoznak az intertextuális rendszerek, az idézési elvek a rendszer különböző szintjein. Sokfélék a szereplő alakok is: az új archeotípusoktól a marionettig, életre keltett tárgyak és elvont szavak. Hősök lényegülnek át ellentétükké és megfordítva. Ha a ma „hőséről” beszélünk, akkor az leginkább egy különös ukrán „kamikaze”, olyan ember, aki nem fogadja el ezt a világot, és meg szeretné változtatni, legalábbis tűzijátékkal megmenteni a pusztulástól. Több színmű esetén új játékelvek érvényesülnek: színház a színházban, televíziós műsorok, show-k, szerencsejátékok, sorsolás, nyomozás, misztifikációk. Némelyik szerző azonban megőrzi a klasszikus műfajokat, de felülmúlja azokat úgy a műfaj egyéni változataival, mint a játék sajátos feltételével: „polifonikus dráma”, „kísértetdráma”; a „majdnem” jelzővel ellátott válfajok: „majdnem komédia”, „majdnem erotikus tragédia”; vagy a „nem” tagadószavas változatok: „nem történelmi dráma”, „nem színmű”; vagy a paradox szókapcsolatokkal megnevezettek: „a beteljesült kívánságok tragédiája”, „fekete komédia a nemzeti tragédiák színházának” stb. A szabadság utat tör a minden-

féle tabu belsejébe: amoralitás, marginális szereplők megjelenése, nem normatív nyelvváltozatok használata (szleng, trágárság stb.) – de jelentősen kisebb mértékben, mint mondjuk az oroszoknál. Egy olyan különleges fenomén is jelentkezett Poderevjanszkij L. személyében, aki a klasszikus szövegeket trágár nyelvre „fordítja” (nemcsak a szavak, de a gondolatok szintjén), elidegenítő hatást és paradox szemléletmódot teremtve szövegeivel. És még egy fontos összetevőről kell szólnunk: a nevetés kultúrájának – a parodizálásnak, groteszknek, a fekete humornak és éles iróniának – jelenlétéről.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy mindezek a vonások a posztmodernizmust jellemzik, de a nemzeti verziókban és a szocart kánonjának romjai között is föllelhetők. Az utóbbi változatot én feltételesen „kísértetdrámának” nevezem. A kísértet, olyan teremtmény, amely a reális formákat paradox hibridekké homályosítja, a realizmus és a posztmodern elemeinek, valamint az abszurdnak mutánsa, amelynek alapját a kegyetlenség, a cinizmus, az elfajulás elfogadhatóságának érzése képezi. Ebben a drámában egyesül a képmutatás és a karneválszerűség a kíméletlen őszinteséggel, a fekete humort súroló iróniával s ugyanakkor a totális, végzetserű tragikummal.

Tehát, amint látjuk, napjaink ukrán drámairodalmának vannak figyelemre méltó szerzői, változatos szövegei, továbbá vannak bemutatók is. Képes felhasználni a posztmodern törekvéseket az eredeti ukrán változatok létrehozásához. Ez végül is örömdetes. Jó lenne még egy civilizált kultúrpolitika ebben a szférában, valamint a nézők és színházai közötti harmonikusabb kapcsolatra is szükség lenne. A rendezők és a drámaírók ilyen, jó kapcsolata jellemezte a színházművészet felvirágzásának korszakait – mint Kurbász Leszj és Kulis Mikola együttműködése idején is.

(*Dnyipro*. Irodalmi-művészeti folyóirat. 2009. január. 116-119. o.)

Fordította **CZÉBELY LAJOS**

JÁRT-E KURSZÁN A KOSSUTH TÉREN?

(Pap Ildikó: *Táltosok* című regényéről)

Minden misztikum mélyen az emberiség közös múltjában gyökerezik. A ma misztikusnak mondott hit az antikvitás emberének a mindennapok valósága volt. Nehéz felfogni az anyagi világot olyan nagy mértékben feltárt „csodálatos” huszadik századunk után, hogy hogyan élte meg a világot és jelenségeit az a sámán, aki a mai értelemben vett alaptudásunkból szinte semmit sem értett volna meg. Hogyan lehetséges akkor, hogy ez a „tudatlanság” a romantika egyik kulcsa? Miért lehet vonzó a természeti erőkkel beszélgető táltos számunkra? Jelen életünket összevetve az akkorival, sok minden másként értelmeződik, és ez a felismerés túljuttat minket a két világ közötti világlátási szakadékon.

Pap Ildikónak ez a második regénye. Ha nem is lett volna feltüntetve, pár lap elolvasása után teljesen biztosak lehetünk abban, hogy ki írta. A *Holtunkiglan* markáns stílusjegyei, női főszereplőjének „jellem”, az értékrend mind átöröklődött ebbe a regénybe. Ha a nevek nem változtak volna, feltétlenül zökkenőmentes folytatása is lehetne. A mondanivaló legalizálása érdekében Csap helyett Budapest a helyszín, talán azért is, hogy összekapcsolja a perifériás, misztikus múltat a konkrét, meghatározó, aktuális jelennel.

A történet szálán haladva több elágazási pontot találunk. A regény mondanivalóját és a több szálon futó eseményeket vizsgálva a kézenfekvő két történeten belül két szöveget is felfedezhetünk. Az elsődleges megszólítja, szinte belekapaszkodik, érintett címettként jelöli ki olvasóját. Konkrét mondanivalóval, az irányregényre jellemző tudatossággal akarja megragadni figyelmünket. Az életek ferdeségének tudatos kiemelése, a jellemek negatívumainak és eltévelyedéseinek immanenciája, szemben a történelem idillikus alakjaival és a nagyon is tudatosan cselekvő magyar urakkal azt az érzetet kelti, hogy változtatás nélkül nemzetünk elpusztul. Gyökértelen népünk árva kisgyermekből öntudatlan felnőtté lett, neurozisa már-már végleges.

A felszíni szöveg alatt húzódik egy másik. Ennek címettje már nem annyira markáns, de ugyanúgy tudatos alkotás. Ez az egyénről szól, a kiszolgáltatottságról, a determinált végzetről. Olyan segítségkérés, amit nem kiabálunk, csak legfeljebb gesztikulálunk, nyögünk, mert magunk sem hiszünk a segítségben.

A két szöveg és a két történet együtt adja azt a komplex társadalombírálatot, ami végül is kimondja az ítéletet elfajzott népünk felett. Ezzel az a probléma (nem baj), hogy a beszélő maga is viselője a turáni átoknak, történelmi rálátása nagyon is viszonylagos. Kiindulópontjai aktuálpolitikai események, a világot alakító gazdaságpolitikai irányok szűk keresztmetszete. Hangsúlyozom, ez nem baj, sőt, szimpatikus, hogy valaki végre ezzel is irodalmilag próbál foglalkozni.

Sokkal egyszerűbb volna egy már a múltban lezárt aktust dekonstruálni, annak minden ismert és lélekben feltárt jelentésével.

Pap Ildikó nehéz témát választott. Talán nem túlzás azt állítani, hogy lesznek majd, akik keresztényellenesnek titulálják az író (mindig „írónőt” akarok írni – sztereotípiá). A kereszténység létjogosultságának kérdése olyannyira nehéz így, ezer év távlatából, hogy csak a gyökereit féltő, az elmúlást elkerülendő pozitív gondolkodás okán látom értelmét felvetődésének. A szöveg nem keresztényellenes, egy módszert ítélt el, mind a kivitelezői, mind a befogadói oldalról. Ugyanakkor olyan temperamentummal teszi ezt, ami félreérthető. Ez persze mind kizárólag az én személyes olvasatomban érvényes feltétlenül.

A nehézséget csak fokozza a látszólag egyszerű séma a két világ találkoztatásáról. A több síkú szöveg, a két világ egy álomkeretbe lett szorítva, determinálva ezzel valóság és valóság kapcsolatát. Az összetartó erő a felismerés, hogy az életünket vállalni kell. Az anya szerepet épp úgy, mint a szerelmet, a saját világunkat és a környezetünket, a múltunkat és a megmaradás felismert szabályait.

Az aktualizálás és a történelmi kontextus számos kérdést tár fel, közösségi szintről és egyéni felelősségről egyaránt olvashatunk. Nyitott kérdésből talán kevesebb van, mint várnánk, a téma egy szempontból lett bemutatva, ami szintén nem baj”, viszont kényessé teszi a megítélést. Az inkább képekkel, eseményekkel elmesélt történet az Apa szavaiban koncentrálódik (Értelmeződik?). Nem tudok elmenni a tény felett, hogy egy mellékszerepeltetett férfi mondja ki végül is a legfontosabb konzekvenciákat. Miért a nő bukásának bemutatása, párhuzamban az érzelmek vállalásának hangoztatásával? Az okos, de családjában főként működni képtelen férfi pedig nemzeti logikájával, eszével válik kulcsfigurává. A fiatalok mindketten elvesztek, a fiú e világban, a lány valahol a múlt és a transzcendens határán.

Fontos kérdések, fontos következtetések és gondolatok, igazán kisebbségi érzet annak hangoztatása nélkül, aktuális problémák és a mindenkori emberi gyarlóság jellemzi a könyvet. Ugyanakkor a szerkesztés továbbra sem pozitívuma, a történet gyakran sablonos, szappanopera ízű részekkel jut csak előre. A szereplők, a családoként működni nem tudó emberek egymás mellett élése jó párhuzam lehet az identitászavaros társadalommal, a megfelelő kapcsolási pontok azonban kidolgozatlanok. Az egyéni érzelmek bemutatása, az olykor túlságosan is hangsúlyos szerelmi epizódok csak rontják a kontrasztot.

Összességében a könyv kevesebb élményt nyújtott, mint ahogyan vártam. A *Holtunkiglanban* megszólaló erőteljes hang most hamiskásan csendül fel, a meggyőződés erejével meggyőzni akaróan. Ezzel együtt még mindig érdeklődve várom az író újabb könyveit.

MAGYAR–CSEHSZLOVÁK FEGYVERES KONFLIKTUS DERCEN KÖRNYÉKÉN 1938 OKTÓBERÉBEN

(Folytatás)

Az antant, vagyis a Szövetséges és Társult Főhatalmak által 1920. június 4-én a Trianon-kastélyban Magyarországra kényszerített „szerződés” katonai rendelkezései alapjaiban eliminálták a területének 70 százalékától és összlakosságának több mint felétől megfosztott ország teljesebb honvédelmét. Ha összehasonlítjuk az 1920/21-es évek adatait az első világháborús és az azt megelőző esztendőik statisztikáival, sokkolóan nagy különbségeket tapasztalunk. A háború alatt (1914–1918) a kis híján 21 milliós lakosságú Magyar Királyság területéről mintegy 3 millió 800 főt soroztak be a monarchia hadseregének kötelékeibe és vezényeltek harcterekre, a császári pátens értelmében megbosszulni a Szarajevóban meggyilkolt osztrák trónörökös halálát. A veszteség nemcsak területben, de emberéletben is tetemes volt: 662 ezer halott, 753 ezer sebesült (köztük 230 ezer hadirokkant), csaknem 800 ezer állampolgár pedig hadifogságba került.¹

A területi szétmarcangolás következtében önmagával határossá vált ország vezetőit irritálta a szomszédos államok („kisantant”) kirívóan ellenséges magatartása, katonailag folyamatosan erősödő és fenyegető gyűrűje, de 1938-ig gyakorlatilag nem foglalkozhattak a (viszont) fegyverkezés kérdéseivel. Abban a helyzetben ugyanis már egy ilyen irányú kisebb mozgás is casus belli-nek számított volna. Diplomáciai utakon szorgalmazták ugyan Magyarország katonai egyenjogúságának elismerését (amit 1938 nyarán sikerült elérni), a fő hangsúlyt azonban a kisebbségbe került magyarság érdekvédelmére próbálták helyezni, alkalmazkodva a kialakult helyzetből adódó szerény lehetőségek törvényes kereteihez. Magyarország állami vezetése nem hagyhatta figyelmen kívül az elszakított területen maradt magyarságot sújtó repressziókat, ugyanakkor hiába igyekezett zárt helyzetéből kitörni, ez nem mindig sikerült, ezért az ilyen problémákat nehezen vagy egyáltalán nem tudta kezelni. Elsősorban gazdasági érdekek (népszövetségi és egyéb kölcsönök megszerzése) miatt igyekezett jó kapcsolatokat kiépíteni és fenntartani a térség megértőbb, altruisztikus magatartásra törekvő államaival, miközben politikai irányvonalához és céljaihoz, köztük a revízió kérdésének békés módjához és eszközeihez következetesen ragaszkodott, kizárva a kalandor vállalkozásokat.

Ne feledjük, hogy a Monarchia szétverése után a közép-európai régió átrendezésében oroszánrészt vállaló francia külpolitika – saját befolyását biztosítandó – a „békeszerződések” előírásait rabló mohósággal a győztesek logikája szerint (vae victis!), rendkívül egyenetlen, részrehajló módon fogalmazta meg. Németországot és Magyarországot mértéken felül büntették, aminek tényét híven tükrözték a Nemzetek Tanácsa (Népszövetség) által szentesített dokumentumok. Az új törvények rendelkezései azonban a győztes államokra (ide sorolták magukat a kisantant-

¹ Magyarország Központi Statisztikai Hivatalának *Időszaki Közlemények* című kötetei (1907–1925). Budapest, 1975, 271–367. o.

országok) kötelező érvénnyel vonatkozó kitételeket is tartalmaztak! Ilyenek voltak a fegyverkezést tiltó vagy korlátozó paragrafusok, a kisebbségvédelmi jogszabályban előírt kötelezettségek, a vegyes döntőbíróóságok felállítása és azok határozatainak betartása stb., arról nem beszélve, hogy az egyes rendelkezések klauzulái be nem tartásuk esetére szankciókat írtak elő. A német és a magyar kormányzat sokszor hivatkozott a népszövetségi paktum 19. paragrafusára, amely nyitva hagyta a békeszerződés revíziójának lehetőségét arra az esetre, ha a határokat valamelyik nemzet számára sérelmesen állapították meg. Erre számos példa volt, a győztesek azonban csak a számukra előnyös rendelkezéseket tartották és tartatták be, minden mást fölényes hatalmi göggel ignoráltak.

A kettős mérce alkalmazása leginkább a fegyverkezés terén mutatkozott meg. A csehszlovák hadsereg például létszámban, fegyvernemekben és műszakilag korlátlanul fejlődhetett, így az 1938. augusztus 22-i adatok szerint állománya (a légierő nélkül) 400 ezer, hadi létszáma pedig 650 ezer fő volt. Nem csoda, hogy erőfölényük tudatában a kisebbségvédelmi kötelezettségeiket illetően a csehek minden magyar intenciót mereven elutasítottak. 1937. június 10-én Kamil Krofta csehszlovák külügyminiszter a következőket nyilatkozta Wettstein János prágai magyar nagykövetnek: „A csehszlovák kormány kisebbségi politikáját semmilyen körülmények közt nem teheti államközi kapcsolatok tárgyává... A csehszlovák kormány egyidejűleg szabadulni kíván a trianoni békeszerződés őt terhelő katonai korlátozásától (51. szakasz – F. G.), s akárcsak a másik két kisentente-állam, azt kívánja, hogy a vegyes döntőbíróóságok de facto és de jure megszüntetessenek.” Milan Stojadinoviától, a „legmegértőbb magyarbarát” állam szerepében tetszelgő Jugoszlávia miniszterelnökétől és egyben külügyminiszterétől is csak arra a „nemes gesztusra” tellett, hogy húsz évvel Trianon után mindössze két magyarországi napilapot (*Budapesti Hírlap*, *Pesti Napló*) engedett be országába, ráadásul ezeket „a rendelet ügyetlensége folytán” (sic!) Ószerbiában kezdték árusítani, ahol magyar lakosság nem volt. A legkirívóbb jogsértések itt is „a jugoszláv nép különleges érzékenységének figyelembevételé” miatt kerültek azonnal szőnyeg alá. Maradt a „nagyvonalúság”. 1938. július 12-én, amikor Bakácz–Besseney György belgrádi magyar követ Stojadinoviát miniszterelnök szemére vetette, hogy „a Jugoszláviában élő és 1918 óta sem magyar, sem jugoszláv állampolgársággal nem bíró személyek – becsült számuk mintegy 30 ezer fő, valamennyien magyarok² – jogállásának ügyében eddig nem történt semmi”, a válasz nem volt ugyan elutasító, de kurtán-furcsán kiterő: „Majd meglátjuk”.³

² Ivan Derer szlovák politikust idézve: „A korszak Csehszlovákiája ugyanakkor az 1920-as évek közepére magyar és ruszin nemzetiségű állampolgáraiból létrehozta az új típusú embert: az állampolgárság nélküli polgárt.” Az 1930. évi népszámlálás 16 ezer „külföldit”, azaz hontalan polgárt regisztrált Kárpátalján. A magyarok száma ekkor hivatalosan 109 ezer 472 fő volt. A csehszlovák statisztika 14 százalékban tüntette fel a 16 ezer hontalant. Valójában ez a szám nagyságrendekkel több lehetett. (Magyar Országos Levéltár, K 28. 266. t., 1925-P-86: 14; 320. t., 1934-P-15, 204:174.)

³ Küm. Res. Pol.1938–49–68, 49–630. In: *Diplomáciai iratok 1936–1945*, II. köt., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.

Amit tárgykörénél fogva a közelmúltbeli történetírás nem nagyon respektált: az első világháborút követő úgynevezett reparációk kérdéshalmaza, amit az egyoldalúan meghozott, nem ekvivalens, formailag is tisztázatlan alapkreációjú versailles-i és trianoni diktátumok tettek rendkívül kusza, bonyolult komplexitású területté. Ezekben a háborús jóvátételek és az optánsigények ügyét határtalan cinizmussal, rendkívül ellentmondásosan „tálalták”.

A különböző relációkban meglevő államközi adósságok (mindenki tartozott mindenkinek) és a háborús jóvátételek, rekompenzációk ügye (egyreszét még a mozgósítások költségeit is ide számították) éles viták, kis- és nagyhatalmi marakodások tárgyát képezte ebben a korszakban. A győztes hatalmak közül az angolok viszonylag hamar, az olaszok már nehezebben, de rendezték kötelezettségeiket az Amerikai Egyesült Államokkal szemben. Franciaország mindezt a német jóvátételektől tette függővé, ami bonyolította a helyzetet. A versailles-i szerződések értelmében ugyanis Németországnak „szolidárisan kellett felelnie egykori szövetségesei háborús jóvátételeinek fizetőképességéért” (sic!), így például a magyar és bolgár adósságok a Német Birodalmat terhelték. Ugyanezek a szerződések fizetéseképtelenség esetére szankciókat helyeztek kilátásba Németország irányában, márpedig a vesztes államok mindegyike rossz helyzetben volt, sőt, a nagy befolyással rendelkező Franciaország sem állt szilárd anyagi alapokon. Oroszországi tőkebefektetéseit elveszítette (ezt a lengyelek, a németek és az angolok is felpanaszolták), ráadásul a bolsevikok ellen harcoló intervenciók csapatainak költségei is leginkább a saját államkasszáját terhelték. A francia adósságállomány tetemes volt, s annak rendezése komoly gondot jelentett. A lehetséges megoldások közül – hegemon tudattal – a legrosszabbat választották: a versailles-i „elvek” betartatása ürügyén a Raymond Poincaré-kormány 1923 januárjában elrendelte a Ruhr-vidék katonai megszállását! Ez a korszak legfurcsább paradoxona volt, hiszen a német iparvidéken folyó véres harcok előidézésével a leginkább büntetni akaró Franciaország fegyverrel szegte meg a saját szerződését, az agresszióval precedenst teremtve az „új Európában”.

A problémák nem oldódtak meg, a körkörös pénzügyi gubanc nőtt és bonyolódott. Németország fajt accompli módon komplikált helyzetet teremtett a nagyhatalmakkal szemben: a Young-terv alapján megegyezett az USA-val. A tervek záradékai nagymértékben csökkentették Franciaországgal szembeni fizetési kötelezettségét, és ezt a körülményt a nagyhatalmaknak tudomásul kellett venniük. A németek a Young-terv fedezékében joggal hivatkozhattak a szerződés előírásaira, amelyek egyszer s mindenkorra kizárták minden korábbi szankciót. A franciák gazdasági represszáliákért kiáltottak, az angolok viszont, akik féltékenyen viszonyultak a franciák közép-európai befolyásának növekedéséhez, a „balance of power” elvén örökös vonakodtak állást foglalni. Mindeközben problematikussá vált az úgynevezett „keleti reparációk” ügye, Magyarország és Bulgária ugyanis a hágai konferencián (1930. január 20.) határozottan bejelentette, hogy további jóvátételekbe nem egyezhet bele. Magyarország arra hivatkozott, hogy a kisantant-országoktól az általuk kisajátított birtokok fejében sokkal nagyobb összegre

jogosult, mint amennyit a háborús jóvátétel tesz ki (együttesen 200 milliárd aranyfrank). A kisantant-államok erre ingerülten reagáltak, feltétlenül ragaszkodtak a trianoni rendelkezések (csak a magyarok által történő) betartásához. Magyar részről viszont őrizkedtek attól, hogy bármilyen módon összekapcsolják az optánsköveteléseket és a háborús kártérítéseket, mivel az optánsigényeket a trianoni szerződés 250. paragrafusára alapján az erre hivatott Hágai Döntőbíróság előtt akarták érvényesíteni.

A döntőbíróság drámai viták után oldotta meg a „magyar ügyet”. Olaszország és Anglia ebben a kérdésben nem állt a kisantant-államok mellé, s ez elegendő volt ahhoz, hogy a párizsi Jóvátételi Bizottság direktíváit – amelyek szerint Magyarország a reparációt 1930–1966 között fizette volna ki – úgy módosítsák, hogy „a magyarok mentesülnek a jóvátételtől, ellenben 1934–1966 között 13 és fél millió aranykoronát kötelesek befizetni egy 'jóvátételi alapba', amelyet a nagyhatalmak 100 millió aranykorona kölcsönrel hoznak létre, hogy e közös kasszából kártérítsék az optánsokat.” A kisantant három államalakulatának le kellett mondania Magyarországgal szemben támasztott igényeiről, ugyanakkor Csehszlovákiának nagyobb összeggel kellett hozzájárulnia a közös kasszához, hogy kifizethessék a másik két kisantant-állam járandóságait, valamint a magyar igényeket fedező összegeket!

A német jóvátétel ügyét szintén a hágai konferencián rendezték, ahol Németországnak sikerült jelentős pénzügyi engedményeket elérnie, s azt is, hogy a Ruhr-vidékről kivonják a megszálló csapatokat. Ezzel egy időben a nagyhatalmak lemondtak a „Románia felszabadítása” okán támasztott pénzügyi igényeiről, ugyanakkor kötelezték a Bethlen-kormányt, hogy Magyarország a jövőben (1943 után!), mihelyt a hágai döntések általi moratórium ideje lejár, évi 13 millió aranykoronát fizessen Romániának. E „fényes salamoni döntések” lényegére akkor derül fény, ha elolvassuk a további határozatokat: „A román földreform által érintett egykori magyar földbirtokok kisajátítása tekintetében Romániával szemben minden igény elesik, kivéve a román állam által előírányzott kártérítési összeget... A nagyhatalmak magukévá teszik Románia álláspontját, mely szuverén államként elutasítja, hogy az optánskérdéseket a továbbiakban valamilyen nemzetközi vegyes döntőbíróság elé vigye.”⁴

Hága „fényében” mindenki (Berlin, Budapest, Bukarest, de még Prága is) látványosan „ünnepl”, de közben egyre nőtt a csalódottság érzete, amit jól szemléltetnek az 1930 utáni események. A hágai döntésekkel leginkább kedvezményezett Ausztria (minden jóvátételi kötelezettségét törölték) feltűnő módon sérelmezte, hogy nevéből továbbra is törölnie kellett a német jelzót, s hogy megtiltották Németországgal való egyesülését.⁵ Ausztria, ahol az „osztrák nemzetudat” soha nem volt meghatározó jelentőségű, ettől kezdve az osztrák–német vámuniós

⁴ Kisling, R.: *Die militärischen Vereinbarungen der Kleinen Entente 1929–1937*. München, 1998, 103–126. o.

⁵ L. Nagy Zsuzsa: *Európa és Magyarság. Két háború között*. Adams Kiadó, Budapest, 1992, 9. o.

terv (1931) hajójával német vizekre hajtott, magával sodorva, inspirálva a magyar külpolitikát is. Egyre szorosabb kötődése Hindenburgékhoz Európa-szerte sokkhatást váltott ki, mivel előrevetítette az Anschlusst, amit az osztrákok sosem tekintettek annexiónak, s amely felgyorsította az eseményeket, mindenekelőtt a fegyverkezést.

A leszerelés ügye sorozatos kudarcokba fulladt, hiszen az agonizáló Népszövetség törvényeit és rendelkezéseit egyre gyakrabban megsértették vagy semmibe vették. A francia befolyás látványosan csökkent. Magyar vezető körökben az új helyzet egyaránt keltett reményeket és aggodalmakat. Mindkettőt a Német Birodalom törekvései motiválták.

Magyarország jól felfogott érdekét az új helyzetben is a passzív magatartás szolgálta, ezt azonban a külső veszélyekre érzéketlen, rendkívül heterogén magyar társadalom széles rétegei elégedetlenül szemlélték, és nemetszésüknek gyakran hangot is adtak. Az elégedetlenség oka nem annyira a tájékoztatás hiányosságaiiban, inkább szociológiai tényezőkben rejlettek.

Amikor a megindítandó akciók előtt (1938 szeptemberében) Kozma Miklós szondírozni kezdte a magyar honvédség állapotát, megdöbbenő hiányosságokat tapasztalt. Észrevételeit ezúttal is naplóformájú jegyzetekben rögzítette, amelyekben már nem csupán a katona, de mindinkább a politikus szemével látja és érzékelteti a folyton változó helyzetet teremtő eseményeket, körülményeket, méghozzá kertelés nélkül. Helyzetértékeléseiben az úri osztály képviselőjeként nyilvánul meg, politikai látásmódja azonban józan és messze tekintő, ezért megglátásai helytállóak, kitűzött céljai világosak.

A honvédelmi miniszter tisztét is betöltő Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején (1932–1936 októbere) többször próbálta nagyobb pénzeszközökkel támogatni a hadsereget, de ez még neki sem sikerült: az ország politikai elszigeteltsége, gazdasági helyzete egyszerűen nem tette lehetővé. A helyzet ezen a téren csak a Darányi-kormány (1936–1938) győri programja (1938. március 5.) után változott meg.

1938 májusától egyre agresszívebbé vált a szélsőjobboldal (nyilas mozgalmak) hisztériás nyomulása a hadseregbe, vagyis a nyilasok növekvő számban jelentkeztek önkéntesként a fegyveres testületekbe, főleg a lövészegyekbe. Számuk augusztus közepére oly mértékben megnőtt, amit az Imrédy-kormány nem tűrhetett tovább. Hogy kifogja a szelet a szélsőjobboldal vitorlájából, a kiképzőcsoportokat a honvédség ellenőrzése alá helyezte. Ez nyilvántartással járt együtt, melynek során igyekeztek kiszűrni a legszélsőségesebb elemeket. „A lövészcsoportok parancsnoki karát a területileg illetékes vegyes dandárparancsnokságok jelölték ki a honvédség hivatalos állományából, akik, miután megérkeztek állomáshelyükre, megkezdték a megfelelő egyének kiválogatását. Katonai kiképzést kaptak, de a reguláris kereteken kívül. A szükséges fegyverzetet és lőszert a honvédség készleteiből, a pénzellátmányt a Honvédség Gazdasági Hivatala útján, az illetékes hadbiztosi szervek ellenőrzése mellett kapták meg.”⁶

Fontos leszögezni: bár 1938 tavaszától, német hatásra a magyar politikai életben erőre kaptak a jobboldali irányzatok, köztük a nyilas tendenciák – az

⁶ Hornyák Csaba: *A kárpátaljai akció (1938)*. AETAS, 1988, 1. sz., 8–9. o.

országot nem lehetett „fasizálódással” vádolni; voltak tünete, de mihelyt megjelent vagy túlságosan előtérbe került „a hatalmi szövetségen belül és így a kormánypolitikában is a német orientáció, s vele együtt a szélsőjobboddallal, nyilasokkal szembeni engedékenység, a konzervatív szárny azonnal keményen fellépett ellenük, és visszafogta a gyeplőt.”⁷

Az Imrédy-kormányt hivatalba lépésétől kezdve foglalkoztatta a honvédelem átszervezése és további fejlesztése. 1938 augusztusában még úgy gondolták, erre két évnél is több időre lesz szükség. A bledi konferencia (augusztus 23.) után azonban egy csapásra minden megváltozott: a csehszlovák válság végső stádiumának ismeretében Kielben megtartott német–magyar csúcstalálkozó „eredményeként” a hadi fejlesztésekre elképzelt időtartam bő egy hónapra (!) szűkült. Nyilvánvaló, hogy ilyen rövid idő alatt és az adott körülmények közt igazán komoly, ütőképes magyar haderő előteremtéséről szó sem lehetett, ám intézkedni kellett. Imrédy szeptember 5-én Kaposvárott nyilvánosságra hozott programjában jelentős katonai lépések szerepeltek: az általános hadkötelezettség bevezetése, a levanteintézmények militarizálása, lövészszervezetek felállítása, a VKF 5. osztályának bővítése stb. Kozma Miklós véleménye ezekről a program-pontokról a következő volt: „Ha egy évvel hamarabb jönnek – tízszeres értékűek lettek volna, de így is megindulást jelentenek.”⁸

1938. október 1-je után a budai Vár illetékes hivatalaiban nemcsak a m. kir. honvédség szervezése és toborzása zajlott, hanem Kozma Miklós irányításával a szabadcsapatok akciójának előkészítése is. Minden illetékessel egyeztetnie kellett, leginkább Varsóval. Több elképzelés merült fel, köztük a lengyelek ajánlata, miszerint – lévén szó a rég áhitott közös lengyel–magyar határ létrehozásáról – 200 ezer katonájuk segítené a kárpátaljai akciót, valamint 100-200 fős magyar különítmény kijuttatása Németországon át Sztrij környékére, amely a lengyelekkel együtt észak felől kezdené meg a tervezett szabatőzsakciókat.

Kozma Miklós, aki a határmódosítások békés megoldásához általában kételkedve viszonyult, a kialakult helyzetben úgy látta, hogy a Felvidék esetében el kell fogadni a nemzetiségi elv érvényesítését, Kárpátalját viszont akár katonai erővel is vissza kell szerezni. Bár hangoztatta személyes kötődését ehhez a vidékhez, naplójában leírta: „Magyarországnak sokkal súlyosabb oka van arra, hogy a Ruténföld visszacsatolása megtörténjék.”⁹ Őt a közép-európai stabilitást biztosítandó közös lengyel–magyar történelmi határ visszaállítása vezérelte. „Amellett, hogy a népek önrendelkezési joga ... a ruténeket is megilleti..., a németeknek nem tetszik majd, hogy mind Lengyelország, mind Magyarország függetlenebb politikát folytathat, de fő veszedelmünk mégis közös – ez pedig az észak-déli irányú nagyszláv imperialista gondolat” – írta ezzel kapcsolatban.¹⁰

Szervezőmunkáját Kozma saját katonai jártasságára, ismeretségi körére és régi bajtársaira alapozta. 1919 nyarán és őszén szerzett tapasztalatait sem mellőzve, az „új típusú szabadcsapatokat” az akkori nyugat-magyarországi felkelés mintáinak

⁷ L. Nagy Zsuzsa: *Két háború között*. Adams Kiadó, Budapest, 1992, 53. o.

⁸ Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele*. Napló. Ungvár, 1999, 36. o.

⁹ *Kárpátalja visszavétele*, 51. o.

¹⁰ Uo., 54. o.

felhasználásával képzelte el. Rátz Jenő hadügyminiszter és Imrédy miniszterelnök elvi hozzájárulásával szeptember 29-én magához kérette a dunántúli harcok egyik elhíresült vezérért, Héjjas Ivánt, aki két fivérével augusztus óta a későbbiekben legjelentősebbnek bizonyult kecskeméti lövészegyesületben szolgált. Kozma az akció tervét erre az egységre, a XVI. honvéd lövész-zászlóalj állományára építette fel. Az egység szinte családi szervezésben (a Héjjas-portán) jött létre, és az akció során H-csoport néven szerepelt. Személyi állománya abban különbözött a többi hasonló lövész-zászlóaljtól, hogy itt kevesebb volt az úgynevezett „fajvédők” száma. Tulajdonképpen két zászlóaljból válogatták össze, voltak köztük bosnyákok is, mind Héjjas emberei, akiket még a hírhedt jankapusztai táborban képeztek ki „különleges feladatokra”. Tormássy-Szávits Sándor őrnagy, az egyik parancsnok így jellemezte legénységét: „50 %-a jobboldali, másik fele mérsékelt hazafi. A tisztikar 90 %-a pártonkívüli mérsékelt, de 10 %-a fajvédő.”¹¹

A toborzásnak híre ment, sokan jelentkeztek, a szélsőségeket azonban Kozma következetesen elutasította, köztük Próney Pált, az 1919. évi fehérterror leghírhedtebb különítményesét.

Október 1-jén lejár a Csehszlovákiának adott lengyel ultimátum határideje a lengyel területek átadására vonatkozólag. Mivel a csehszlovák kormányt sem Párizs, sem London nem támogatta, sőt, ők is a területek átadását szorgalmazták, Prágának engednie kellett. Október 2-án a lengyel csapatok harc nélkül visszacsatolhatták az Olzán túli területeket és Teschen egy részét, 8-án pedig Bohumint. Ezekben a napokban Budán éjjel-nappal „izzottak” a táviró- és telefonvonalak, hiszen a magyar vezetésnek ismernie kellett Varsó álláspontját az új helyzetben. A lengyel célok Teschenen túlmutatva a közös lengyel–magyar határ visszaállítására irányultak. Ignacy Mościcki köztársasági elnök és E.Rydz-Œmigli hadügyminiszter interveniált Romániában, hogy a kárpátaljai akcióban tartózkodjanak a magyar fél akadályoztatásától. Beck külügyminiszter előbb Csáky István kabinetiroda-vezetőnél, később Kánya Kálmán külügyminiszternél is sürgette a szabadcsapatok akciójának megindítását, egyszersmind jelezve, hogy a lengyel határőr-hadtest már megkapta a parancsot a kárpátaljai határsáv megszállására.¹² „Negyedikén éjjel Kánya és Imrédy közölte velem, csak személyemre szólóan, a végleges, hivatalos lengyel álláspontot: bandaharcok igen, katonai beavatkozás nem”¹³ – jegyezte fel Kozma Miklós.

Kozma, az akció fő szervezője és Stephán Valér százados a VKF 5. osztályáról, mint parancsnok és vezérkari főnök a szabadcsapatok élén másnap, október 5-én késő délután érkezett meg Kisvárdára. Velük tartott Kozma Miklós öccse, György, aki korábban a (csonka)beregi közigazgatás szolgálatában állt, most pedig huszártisztként a szabadcsapatok egyik irányítója lett; szükség volt helyismeretére és ismerőseinek támogatására. Ugyancsak velük tartott az MTI-től Szarvas Zoltán, mint Kozma Miklós „ruszinföldi titkára”, akire a hírszolgálati ügyek intézése és nyelvtudása miatt volt szükség. Haynal alezredes szabadcsapat-csoportparancsnoksága és Horváth alezredes zászlóalja ekkor már Kisvárdán állomásozott, ahol Kozmáék megérkezése után megbeszélték a teendőket. A

¹¹ Hornyák Csaba: *A kárpátaljai akció (1938)*. AETAS, 1988, 1. sz., JATE, Szeged, 10. o.

¹² *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához (DIMK) 1936–1945.*, II. köt., 471. sz. irat., 727. o. (Csáky jelentése Kányának. Küm. res. pol., 1939–7/a–1006.)

¹³ *Kárpátalja visszavétele*, 65. o.

tanácskozáson jelen volt Héjjas Iván is, aki Somogyi Bélával, a XVI. lövész zászlóalj politikai vk-főnökével együtt október 1-je óta a helyszínen különleges feladatokra készítette fel a csoportokat. Itt érdemes Kozma Györgyöt idézni, aki bátyjához hasonlóan szintén naplót vezetett: „A felkelők vezetői közt meglepetéssel ismertem fel Francia Kiss Mihályt, Kiss G. Jenőt, aki már évek óta gyűjtötte a kézigránátokat a mostani időkre, továbbá egykori pártelnökömet, Huszák tanítót, Zalotai régészt, aki Féja Géza írórt informálta hírhedt könyvének (a *Viharsarok* című, méltán híres szociográfiai kiadványról van szó – F. G.) megírásakor, vagyis nagyobbára izgága, egzaltált csongrádiakat, akik azonban mind lelkes magyarok”.¹⁴ Ez a feljegyzés bizonyítja, hogy a szabadcsapatok felkészítésében nemcsak jobb-, de baloldaliak is részt vettek, amire naplójában Kozma Miklós is kitér.

A kisvárdai megbeszélésen áttekintették az információkat, a határsávra vonatkozó adatokat, a korábbi napokban történt intézkedések következtében kialakult helyzetet. Kiderült, hogy az itt koncentrálódott alakulatok (határőrségi, reguláris és szabadcsapatok) minőségi különbözősége zavarokat okozott a felkészítés során. A parancsnokok nem voltak tisztában a készülődő akció lényegével, sajátosságaival. A reguláris csapatoknál úgy vélték, fegyver bevonulásról van szó, Kárpátalja visszacsatolását biztosítandó feladatokkal. Amikor viszont Héjjas Iván október elején ismertette a reguláris csapatok parancsnokaival küldetése célját, a különleges feladatokra vonatkozó elképzeléseit és módszereit, azonnali ellenérzéseket váltott ki. „A vezetése alá kerülő emberek feladatairól annyit árult el, hogy folyamatosan fogják őket átdobni a határon, kisebb csoportokban...”, hogy ott vasúti berendezéseket, hidakat és más műszaki létesítményeket robbantsanak vagy gyűjtsanak fel. Rajtaütéseikkel zavart és pánikot kell előidézniük 'cseh' területen. Feladataik végrehajtása mellett az egységeknek éjjelente menetelve kellett elérniük a lengyel határt.”¹⁵ Haynal és Horváth alezredes, valamint az ottani reguláris zászlóalj tisztkara nem értett egyet a Héjjas által felvázolt tervvel, mert féltették katonáikat a kellően végig nem gondolt vállalkozásoktól, ódzkodtak minden improvizációtól. Erdős Zoltán segédtsízt is úgy vélte: „Az említett elgondolás csupán arra lehet jó, hogy a felelőségünkre bízott embereket a biztos pusztulásba küldjük. Mert ha elfogadjuk is, hogy a cseh nem jó katona, akkor erre még csak szükség sincs, hogy páncélkocsikról – mint körvadászaton a nyulakat – felszámolják ezeket a nyomorúságosan felfegyverzett szerencsétleneket.”¹⁶ A tisztikar tehát „józanul” gondolkodott: miért is elesni pár nappal egy terület békés visszaadása előtt! Közben – Kozma feljegyzései szerint – folyt „a traccs, a mértéktelen antiszemitizmus” stb., s mindez a reguláris haderők tisztikarában! Hiányzott a plauzibilitás. A regulárisok („mackók”) és a kiválogatott felkelők, az irregulárisok („komitácsik”) viszonya korántsem volt felhőtlen, az utóbbiak ugyanis – mivel ők „viszik vásárra a bőrüket” – fölüyes és szabados magatartásukkal irritálták a regulárisokat, nagymértékben aláásva a fegyelmet. Ily módon a helyzet nem igazán volt biztató, legfeljebb arra jó, hogy az inszurgensek közül kiszűrjék a kétes egzisztenciákat.

FODOR GÉZA

¹⁴ Kozma György: *Jegyzetek*. In: Kozma M.: *Kárpátalja visszavétele*, Függelék, 129. o.

¹⁵ Hornyák Csaba: *A kárpátaljai akció (1938)*, 1988/1. sz., 11. o.

¹⁶ Hornyák Csaba: *A kárpátaljai akció (1938)*, 1988/1. sz., 12. o.

KOVÁCS GÁBOR

A FELVILÁGOSODÁS DIALEKTIKÁJA ÉS A CSILLAGKAPU

Tudnivaló, hogy a modern világgép a „felvilágosodás dialektikája”(Habermas) eredményeként alakult ki, formálódott olyanná, amilyennek ma ismerjük. A folyamat lényege a tradicionális-szagrális tartalmak elleni harc, azok fokozatos és következetes felszámolása. Ez a harci pátosz adja a modernitás mítoszát, ez a történelemszemléletének értelme és célja, „logikája”. A 60-as évektől a projekt kezdte elveszteni aktualitását, a vívmányokból pedig eltűnt a pozitív, optimista jelleg, egyfajta paradigmális fáradság uralja el a korszakot. A modern utániság hozadéka, egyetlen pozitívuma, hogy relativizálja a fogalmakat, a paradigmák viszonylagosságát, reflektálhatóvá válnak. Világosan látható és megítélhető lesz a modern – premodern oppozíció.

A modern és a premodern, paradigmális duális oppozíciók

A premodern (XVII-XX. sz.) mai világgéppé alakulása tehát egyfajta ismeretelméleti harc közepette folyt, az egyik világgépből a másikba való átmenet a tradicionális tartalmak mutálódását, gyökeres és teljes jelentéstani váltását jelenti. Ez a folyamat a felvilágosodás korától követhető nyomon.

Gyökeresen különböző világgépekről van szó. Ha a fő szemléleti sémákról beszélünk, akkor szembetűnik, hogy a premodern tradicionális társadalmak alapvető modalitása az örökkévalóság. Ezzel szemben az újkorban (XVII-XX. sz.) fokozatosan megjelenik a lineáris, egyirányú idő koncepciója. Vagyis a „történelem” és a lineáris idő a modernitás produktuma, ezelőtt ilyen felfogás nem létezett. A népek nem történelemben éltek, hanem az örökkévalóságban, az „időtlenység” egy nemében, hagyományos újkori értelemben tehát nem volt történelem. Az említett újkori egyirányú idő nélkülöz minden transzcendens dimenziót, azt a vonatkozást, ami a vallásos világgépet jellemezte. Végül az érett modernitás korára a paradigmális váltás nyomán képtelenség, abszurd lesz az örökkévalóságot szóba hozni. Ha mégis ezt teszi valaki, a tudományos élet számára elvesz, hiteltelenné válik, mint aki a teljesen elavult fantazmagóriákkal foglalkozik. A fejlődés, a történelmi folyamatok mára kizárólag az időn belül lesznek elgondolhatóak. A társadalomról, a hierarchiáról, a korszakokról való fogalmak, elképzelések, a politikai berendezkedésről, a kollektivitásról az archaikushoz képest antitetikusak a modernben. A tradicionális társadalom impériumról, hierarchiáról, kasztokról beszél. Fő érték itt a spiritualitás, a szellemi. A modernitás ezzel szemben az egyenlőséget, a demokráciát, az egalitarizmust ismeri el. A materiális, a pozitív, a gazdasági válik a dolgok mércéjévé. A premodern-féle *homo spiritualis*, *homo economicusszá alakul*. *A felvilágosodás dialektikája éppen azt célozza, hogy ne maradjon egyetlen tartam, fogalom, ami ne kapna ellenkező jelzőt.* (Ilyen a már említett örökkévalóságnak a véges időbelivel való cseréje, az isteni eredet kontra állati származás koncepciója.)

A tradicionalizmus képviselői, úgymint R. Guenon, J. Evola, Magyarországon Hamvas Béla, vagy a maiak közül László András és tanítványai olyan sajátos szemléletet képviselnek, amely a paradigmális dualizmust, a világnézeti szembenállást nem a modern szempontjából értékeli, hanem a premodern pozíciójából. A mai modern tudományt ezzel szemben a modernitás perspektívájának megingathatatlansága jellemzi. Paradigmális szempontból végletesen különböző a két korszak antropológiája. A premodern ember a mítosz szakrális terében él. A valóság feloldódott mítosz kontextusában, a szakralitáson kívül nem volt realitás. A modern ember számára viszont a valóság deszakralizálódott, és ez vált kizárólagos valósággá. Az egyik oldalon ott van a teizmus (premodern), a másik oldalon a harcos ateizmus (modern). A premodernben az idő mint olyan nem létezik, az archaikus ember az örökkévalóság terében él. A modern ember világképét, történelemszemléletének vázát a lineáris visszafordíthatatlan idő képezi – az idő ontologizálódik. Innen az a jellemző, hogy a progresszió, fejlődés gondolata az archaikus ember számára teljesen ismeretlen. A premodern antropológiát a teomorfizmus, *Isten-emberség* jellemzi, a modernitás humanizmusa ezzel szemben az *emberi-embert* ismeri csupán. Az archaikus korban, humanista értelemben ember nem létezett, sem autonóm individuum, sem szubjektum, miként az megszokottá vált a felvilágosodás után. Az ember a tradicionalista társadalomban nem adottság, hanem feladat. A persona maszk, amit a szellem, az abszolútum, a lélek visel. (Innen az aszkézis, az önfeláldozás motívuma, ami arra szolgál, hogy Isten zavartalanul megnyilvánulhasson. Ez egyfajta antihumanizmus, hiszen az ember úgy tételeződik, mint aki nem önálló, önmagában nem elégséges lény.) Hamvással állíthatjuk, hogy minden archaikus tradíció abból az ihletből táplálkozik, hogy az ember önmagában kevés. A hagyomány nem más, mint „*az ember és a transzcendens világ között lévő kapcsolat folytonosságának fenntartása, az isteni eredetének tudata, és az istenbasonlóságnak, mint az emberi sors egyetlen feladatának megőrzése.*”¹ A korszakok közötti óriási szemléleti, világnézeti távolságot jelzi, hogy az archaikus ember szerint Isten teremtette az embert, deklarált az isteni eredet, az újkort viszont az a meggyőződés uralja, hogy a primitív ember találta ki az Istent. Itt is a fordított szimmetriát figyelhetjük meg.

A korszakok a metaparadigmák szempontjából

A korszakok metanyelve az úgynevezett metaparadigmákkal írható le.² A tradicionális társadalmat tiszta formában a szféra-metaparadigma jellemzi, ez sommásan annyit jelent, hogy az istenség, a Princiúium a világgal szubsztanciálisan egylényegű (nem panteizmus). Ez a sajátosság hatja át az összes vallásos mitologikus tant (kivéve az ábrahámi tradíciókat, itt bonyolultabb a helyzet).³ A

¹ Hamvas Béla: *Scientia Sacra*. III. Medio Kiadó, 1996, 155. o.

² *Paradigmák, metaparadigmák*. In: Kovács Gábor: *Az önvaló dicsérete*. Esszék. Intermix Kiadó, 2008, 22. o.

³ uo. 68. o.

szférikus felfogott világ az Isteni jelenléttől áthatott, nem találhatjuk a profán és a szakrális különbségtételt: t. i.: minden szakrális. „Mindaz, ami van és volt és lesz, és minden lény és lélek, anyag és szellem, minden gondolat és érzület, emberi rang és fokozat, világosság és sötétség, egymást közösen áthatja, és folyik, mozog és sugárik egyszerre. Ebben az egyetemes *interpretációban* minden megkülönböztetés az egységesítésért történik. A határtalan eggyé válás (...) a megkülönböztetésben tisztul meg”.⁴ Az Istenséggel, a Princípiummal való kapcsolat ebben a világgépben megszakíthatatlan. Az ember itt *mikrotheosz*. A hindu tradícióban, az advaita védantizmus azt tanítja, hogy Isten valósága és a lélek valósága azonos. A legfőbb azonosság formulája: *abam atma brahma asmi*, vagyis az emberi önvaló egyenlő az abszolútummal. A paradigma lényege az abszolútummal, az örökkel, Istennel való szüntelen áthatás, megbonthatatlan egység.

A tradicionális szakralitás világgépe és az újkori látásmód közötti átmenetet a „vallásos” világgép (sugár-metaparadigma) jelenti. Amíg a tradíció központi gondolata a „creatio ex Deo”, az Istentől való teremtettség”, a vallásos világgép fő jellemzője a „creatio ex nihillo”, vagyis a semmiből való teremtés. Isten itt a teremtesen kívül tételeződik, a teremtetten kívüre kerül, *elidegenedik a világtól* (külső Isten). Vagyis radikálisan megváltozik Isten és a teremtmény közötti viszony, ennek folyományaként megjelenik az immanens és a transzcendens közötti különbségtétel, elszakad egymástól az ok és okozat. Végül szakadék támad a teremtett lény és a Teremtő között.

Az újkori profán világgép (metszet-paradigma) a sugár-paradigmából következik. A *metszet* kifejezés szemlélteti a két oldalról való zártságot, azt, hogy a dolgok a semmiből keletkeznek és a semmibe vesznek. Ebben az újkort jellemző paradigmában a világ Istentől végleg elhagyott, nem létezik más, mint halott anyag. Transzcendens szintekről ebben a paradigmában beszélni sem illik. Jellemző sajátosság még a mechanisztikus természetfelfogás, valamint az atomizmus, a fragmentáltság – a szakrális világgép holizmusa, „egybenlátása” teljesen felbomlik. A fenti paradigmális sajátosságokat tükrözi a pozitivistá természettudomány, mely egy szakralitását veszített világot tanulmányoz. A szakrális (belső) dimenzió helyett az efemer periféria, a holt anyag (a héjak) kerül előtérbe, válik kizárólagos realitássá.⁵

Köztudott, hogy a nyelv milyen alapvető módon határozza meg az emberi valóságot. A fent vázolt paradigmális ismeretelméleti jellemzők metanyelvként működnek, egyfajta nem tudatosított hatóerőként, mely ennek ellenére teljességgel meghatározza a világgépünket. Így van ez a szakralitással, illetve a modernséggel is. Kézenfekvő, hogy az egyik paradigmából származó állítás teljesen abszurd a másikból nézve, tehát a metanyelvi paradigma ontologikus szinten dönt arról, hogy mi a valóság, mi lehetséges és mi nem. Mindez olyan eltemetett szinteken történik, hogy az egyik vagy másik világgép hatása alatt álló ember ebből mit

⁴ Hamvas Béla: *Scientia Sacra*. III. Medio Kiadó, 1996, 155. o.

⁵ *Paradigmák, metaparadigmák*. In: Kovács Gábor: *Az önvaló dicsérete*. Esszék. Intermix Kiadó, 2008, 22. o.

sem sejt. Ettől az ittléttől (Heidegger) csak dramatikusan, egész valónkat megrázó szintáttörés árán (La rottura del livello – Evola) szabadulhatunk.⁶

A világgépek barca a Csillagkapu c. filmben

A *Csillagkapu* c. filmben a világgépek (metanyelvek) közötti konfrontációt kapjuk a modernitás perspektívájából. A film vonzereje, ígész ötletessége mellett számomra az ismeretelméleti pikantériában rejlik. A film szerintem a felvilágosodás dialektikájának sajátos variánsa. Mint említettem, a modernitásban minden ellenkező előjelet, ellentétes értelmet kap – ez a modernizáció eszenciája (lásd: fejlődés). Az örökkévaló helyére a véges, lineáris idő kerül, a szellem helyett az anyag, az ember isteni származása helyett az állati eredet. Diszkreditálódnak maguk az istenek is, a film ezt eminensen példázza, hiszen parodizáltan, mivoltukból kiforgatva, démonizálva jelennek meg. A film ötlete Erich von Däniken elméletére emlékeztet, melynek lényege, hogy a történelem hajnalán az emberre idegen világokból érkezett lények hatottak sorsszerűen – ezek az isteneink (Erich von Däniken: Istenek ivadécai vagyunk). A film fabulája a következő: a 30-as években egy afrikai ásatás során találnak egy különleges szerkezetet, melyen valamiféle óegyiptominak tűnő jelek találhatók. A kormány hivatalos tudósai nem tudják megfejteni ezek jelentését. Végül az el nem ismert zsenihez (nyelvész, antropológus stb.) fordulnak segítségért. Jackson elméletével, miszerint az egyiptomi civilizáció valójában nem földi eredetű, teljesen diszkreditálta magát. Jackson doktor természetesen megfejti a jeleket. Kiderül, hogy a szerkezet féregjáratot nyit a különböző világok között, amin az úgynevezett istenek (itt még csak az egyiptomi panteonból egyesek) közlekednek, így hozva létre adott esetben az egyiptomi civilizációt is.

Jellemző előítélet, hogy az ember nem hozhat létre önerőből olyan csodálatos építményeket, mint az egyiptomi piramisok, ezek mögött mindig idegen, nagyhatalmú lényeket kell keresni. A modernitás mítoszából származik az a feltevés, hogy az archaikus ember tudatlan, primitív. A tradicionális kultúra arisztokratikus, felülről irányított, ellentétben a modernnel, amely alulról építkező. A plebejusnak nincsenek ősei, szemben az arisztokratával, aki büszke az elődeire.

A többek között a nyelvész Jacksont központi figurának tartom, ő a „fordító”, aki konvertálja a világgépeket. Ő fordítja le az archaikus, a mai ember számára érthetetlen szövegeket. Az effajta hermaneutika, mint jeleztem, következetes „deszakralizációt”, „deontologizációt”, vagyis modernizációt jelent. Mindez mélyen szimbolikus. A „nyelvész” Jackson érdeme, hogy a kódos, misztikum (egy más paradigmából való valóság szerkezet) „világos” világgépünkbe beillő értelmet kap. Így derül ki, hogy az úgynevezett istenek, valójában egy idegen civilizáció képviselői, akik tudásbéli fölényükkel visszaélve zsarnokoskodnak az ember felett. Minden csoda, amit produkálnak, lényegében szemfényvesztés, a technikai

⁶ *Paradigmák, metaparadigmák.* In: Kovács Gábor: *Az önvaló dicsérete.* Esszéek. Intermix Kiadó, 2008, 68. o.

fölény eredménye. E gonosz istenek holmi háziállatként, tudatlanságban tartják az embereket. Sőt az emberbe költözve (hiszen paraziták, szimbióták) gazdatestnek használva őket, átveszik a hatalmat felettük, kifogatva az embert mivoltából. Ezzel a beavatott, az istenek útjára lépő (Deva Yana) ember paródiáját kapjuk. Däniken elméletéhez képest az idegenek (istenek) itt teljesen negatív előjelet kapnak, igazodva a világképhez, amely kreálta őket. Az „istenek” itt már a kozmosz bűnözőivé válnak. A mozifilm alapján készült *Stergate* sorozat főmotívuma az ilyen lények elleni élethalálharc, s a féregjáratnak köszönhetően ez a küzdelem a „gonosszal” kozmikus méretűvé válik.

A teljes értékű tradícióban a kozmoszt nem személytelen erők strukturálják, mint ahogy a pozitívista természettudomány hirdeti, hanem szellemi princípiumok. Az ember ebből a szempontból minden gúny nélkül a teremtés koronája, hiszen az Isten az embert az összes angyali hierarchia fölé helyezte. Az isteni eredet, vagy inkább az Istennel való azonosság az archaikus tradíciók központi gondolata. Mint ahogy Hamvas Béla mondja, minden egyéb ebből az azonosságból ered. A felvilágosodás dialektikája folytán mindez az ellenkezőjébe fordul. Az Isten (istenek) nem az ember legvégső pozitív lehetősége, transzcendens vetülete, hanem a legádázabb ellensége ebben a paradigmában.

A gonosz istenek – a beavatás paródiája

Említettem, hogy az archaikus szakrális világképet a szféra-metaparadigma jellemzi. A szférikus, szakrális (manifesztacionista) világkép szerint átjárhatóság van az ontológiai szintek között (szemben a vallással, ahol Isten és az ember között szakadék tátong, vagy a profán világképben, amely az ontológiai szinteket nem ismeri el). Ebből a világképből következik, hogy minden jelenség, lény rendelkezik ontológiai hasonmással, transzcendens vetülettel. Ezen alapszik a hagyomány központi gondolata az ember istenazonosságáról, amit a hindu hagyomány a következőképpen fejez ki: *abam atma brahma asmi*, ugyanennek a keresztény megfelelője: „Ego, et Pater unum sumus” – „Én és az Atya egyek vagyunk”. A metafizikai tradicionalizmus megközelítésében: „Én és az Atya vagyunk egy”, nem Ő az „álomalak”, hanem (...) Én *mint* Atma vagyok az „Atyával”, a lét léten túli – itt vallási kifejezéssel illetett – centrumával egy. Ez az egység *önnön* atmani realizáltságom mértékének megfelelően aktuális⁷. Az azonosság érvényesítésére szolgál a metafizikai realizáció, a beavatás, melynek célja éppen az *emberi* háttérbe szorítása az Isteni Én (Atma) javára. Az isteni létszintet (a metafizikai kör centruma) realizált beavatott már túl van minden *emberin*.

Figyeljük meg, hogy ábrázolja a Bhagavad Gita az önvalót: „az Úr ott lakozik mindenek szívében, s ... ő okozza mindenek forgását. Tenmagad csak Tenmagad ismeri Tenmagad által” – mondja Ardzsuna az Úrnak. „Mindenek forrása, mindenek ura, a Fénylők Fénylője, a világ Uralkodója”, ez az abszolút Lény mondja magáról:

⁷ *Tradíció Évkönyv*. Kvintesszencia Kiadó, 2000, 18. o.

„Minek mi a magva, az vagyok Én”. „A testben lakozó legfelsőbb Szellem”, „a testnek fejedelmi lakója”, vagy egy másik megfogalmazás szerint a test halhatatlan lakója. Ő, aki minden egyes test legbelső magvát, minden egyes lény legvégső *énjét* alkotja, „nincs felosztva, s mégis mintegy (látszat szerint) felosztva él a lényekben”. Mint sok minden más is, a metafizikai tradicionalizmus egyik legfontosabb kategóriája az Atma, az önvaló is jelentéstani mutáció alá kerül, de ez lényegében törvényszerű a modern világképben. Figyeljük meg a jelentéstani kontrasztot a fent jellemzett önvaló és a szimbióta között. Lássuk, mivé lesz az önvaló a modernitás keretei között. Ismeretes, hogy a *goauld*, a *Csillagkapu* gonosz istene egy szimbióta, parazita, külalakra egy féreg, amely az emberbe költözve teljesen az uralma alá hajtja azt. Az így *iniciált* ember teljesen átalakul: szentori hang, világító tekintet, másrészt egyfajta kollektív tudás birtokába jut. Mindez embertelen amoralitással és bestiális kegyetlenséggel, végletes önzéssel párosul – pont a fordítottja a beavatottnak, hiszen az ellenkező irányba hagyja el az *emberit*. A szimbióta gyakorlatilag halhatatlanná teszi a „gazdatestet”, az „iniciáltat”. Természetesen ez csupán fizikai konzerváltságot jelent, semmi köze a szellemi értelemben vett romolhatatlansághoz. Így módosul a halhatatlanság ideája, mely újkori közegben csak fizikaiként gondolható el.

Szerintem itt egy atman-paródiát kapunk, egy ellen-atmant. (Sajátosan a klasszikus újkori istentagadáshoz képest egy csavarral a tudat mélyéről egy mumus kerül elő.)

Tanulságos, hogy az önvaló, ez az evidensen metafizikai princípium milyen óriási jelentéstani változáson megy keresztül ebben a világképben. Már szoltam róla, hogy a modernizáció metanyelvi szinten úgy történik, hogy minden tartam, jelentés ellenkező előjelet, értelmet kap. Ez természetesen a gondolkodás alapkategóriáit, a teret és időt is érinti. C. G. Jung jegyzi meg, hogy a modern világkép egy igen vékony máza az emberi pszichének, mely mögött az archaikus, az ősi óriási terrénumai rejlenek. (Jung ezt a kollektív tudatalattinak hívja.) Így érthető az ósítól való páni félelem, hiszen a psziché az integritását félti. Ez lenne az oka az archaikus tartalmak démonizálásának is, mely szinte a korszak „neurotikus önvédelme”.

Irodalomjegyzék

1. Tomas Kuhn: *A tudományos forradalmak szerkezete*, 1977.
2. Hamvas Béla: *Scientia Sacra III*. Medio Kiadó, 1996.
3. *Tradíció Évkönyv*. Kvintesszencia Kiadó, 2000.
4. Kovács Gábor: *Az önvaló dicsérete*. Esszék. Intermix Kiadó, 2008.

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2009. február, március, április

ELISMERÉSEK

❖ **Bojkó Miklós** ungvári professzornak a Magyar Köztársaság Lovagkereszt Érdemrendjét, **Katkó Lászlónak**, a Nagydobronyi Irgalmas Szamaritánus Gyermekotthon igazgatójának a Magyar Köztársaság Arany Érdemrend Keresztjét nyújtották át az Ungvári Főkonzulátuson szervezett ünnepi fogadáson.

❖ **Dupka György** író, helytörténész *„az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméinek ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként”* 1956-2006 bronz emléklappal tüntette ki **Mádi Jenő**, a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének elnöke.

❖ A Magyarok Kijevi Egyesülete (MKE) az általa alapított *Etelköz Díjjal* tüntette ki a Kijevben élő **Birta Mihályt**, a szervezet veterán aktivistáját és **Bíró Andort**, az egykori tiszapéterfalvai Határőr Kolhoz vezetőjét, akik feledhetetlen érdemeket szereztek az ukrainai magyarság érdekében. A díjat **Vass Tibor** elnök és **dr. Tóth Mihály** elnökségi tag nyújtotta át.

ESEMÉNYNAPTÁR

Február

❖ Megtartotta tanácskozását a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus szervezésében. A megjelent intézményi képviselők elfogadták a 2009. évi cselekvési programot. Ezt követő információs tanácskozáson az intézményi honlapok együttműködését és az Erikanet rendszerhez való kapcsolódásukat, a honlapkészítés aktuális kérdéseit vitatták meg. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet **Szabó Tibor**, a közművelődési részleg vezetője képviselte.

❖ Megjelent az *Élet-jel* című közművelődési magazin első száma, húsz oldal terjedelemben. A havonta megjelenő kiadvány gondozói a *Kárpáti Igaz Szó* munkatársai.

❖ A Kárpátaljai Református Egyházkerület Sion Rádióstúdiója február elejétől lényegesen megújulva jelentkezik az interneten. Elérhetőség: www.refradio.eu.

❖ Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) kezdeményezésére **Gémesi Ferenc**, a magyar miniszterelnöki hivatal ki-sebbség- és nemzetpolitikai ügyekért felelős szakállamtitkára Kárpátaljára látogatott. Többek között részt vett az UNE Jogtudományi Karán az Ukrán-Magyar Jogi Konzultációs Központ megnyitásán, felkereste az UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természet-tudományi Karát, ahol eszmecsere-t folytatott a tanári kar képviselőivel: **Lizanec Péter** dékánnal, **Spenik Sándor** tanszékvezetővel, **Horváth Katalin** docenssel. Ungvár után a nagydobronyi gyermekotthonba, a KMKSZ-székházba, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára látogatott. Ezt követően felkereste az Európa–Magyar Házat, ahol találkozott **Gajdos Istvánnal**, az UMDSZ elnökével, Beregszász polgármesterével, valamint az országos szövetség vezetőivel. Megtekintette az ungvári **Soltész Péter** és **Soltész Gabriella** művészpár kiállítását. **Dupka György** és **Zubánics László**, a KMMI vezetői a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet tevékenységét ismertették.

❖ A Kárpátaljáról és Magyarországról 1944 őszén elhurcolt magyarok és németek tragédiáját kutató közös programról tartottak tanácskozást a Beregszászi Főiskolán a magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre és a főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet szervezésében a témával foglalkozó szakemberek. A Kárpátaljáról elhurcolt magyar mártírok kálváriájáról, a levéltári anyagokról, az odahaltak emlékének megőrkítéséről tartott előadást **Dupka György** helytörténész.

❖ A reformatus sajtó és média képviselői Médiakonferenciát szerveztek Miskolcon. A Kárpátaljai Református Egyház sajtóorgániumairól **Taracközi Ferenc**, a KRE Kommunikációs Központjának vezetője számolt be.

❖ Író-olvasó találkozó zajlott le a Badalói Polgármesteri Hivatal nagyertermében, ahol a falu szülöttét, **Ferenczi Tihamért** mutatták be az érdeklődőknek. A találkozón a gróf

Gvadányi József nevét viselő helyi iskola növendékei Ferenczi-verseket adtak elő.

❖ A Kárpátaljai Magyar Egészségügyi Dolgozók Társasága Beregszászban tartotta meg évzáró és egyben évnvtői közgyűlését. A 130 tagot számláló társaság évi tevékenységéről **dr. Csik Adalbert-Ferenc** tartott beszámolót. Az idén, ősszel kiemelt rendezvényük lesz először Ungváron a hagyományteremtő *dr. Novák Endre-napok* megszervezése.

❖ Lezajlott a KMPSZ által szervezett színházi előadások első szakasza, amelynek során a megye pedagógusai Csehov *Három nővérét* tekinthették meg a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház előadásában Beregszászban.

❖ A *Magyar Nyelv Éve 2009* rendezvény-sorozat keretében a Péterfalvai Képtár, valamint a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesülete és a KMMI szervezésében ugocsai magyar képzőművészek alkotásaiból nyílt reprezentatív kiállítás a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetben. A rendezvényt **Zubánics László** intézeti elnök nyitotta meg. A kiállított festményeket **Cserniga Gyula** művész mutatta be. A tárlaton **Harangozó Miklós, Homoki Gábor, Várady Éva, Gönczy Tivadar, Kerecsányin Péter, Marinics Sándor és Kutlán Pál** munkái láthatók. Zárszávában **Dupka György** intézeti igazgató ismertette a tavaszi kiállítások és más rendezvények programját.

❖ A Magyar Politikai Foglyok Szövetsége (POFOSZ) megalapításának 20. évfordulójára emlékeztek Budapesten, a XII. kerület Hegyvidék Önkormányzata Művelődési Központban. Az ünnepi konferencián többek között **Dupka György** író, költő, a MÉKK elnöke, az UMSZ alelnöke, az *56 és Kárpátalja* c. könyv írója 56 kárpátaljai visszhangjáról tartott előadást.

❖ Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kara diplomaosztó ünnepséget tartott ama határon túli kulturális intézmények képviselőinek, akik sikeresen befejezték tanulmányaikat, köztük friss diplomás lett **Hajnal Jenő**, a VMMI igazgatója, **Dáné Tibor**, az EMKE elnöke, **Bodó Barna** erdélyi professzor, **Huszár László**, a CSEMADOK

Dunaszerdahelyi Művelődési Intézetének igazgatója, **Fáber Tímea**, a CSEMADOK kassai titkára, **Dupka György**, a MÉKK elnöke is.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola konferenciatermében bonyolították le az első kárpátaljai mezőgazdasági szakkönyv-kiállítását. A Kossuth Könyvkiadó a Magyar Líra és Próza Klasszikusai sorozat 46 kötetét ajánlotta fel a főiskolának. **Fehér György** igazgató, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum szakkönyvcsoomagjával járult hozzá a határon túli agrárképzés fejlesztéséhez.

Március

❖ **Hunyadi Mátyás és kora** címmel állandó kiállítás nyílt a Tiszaháti Múzeumban. A rendezvényt **Borbély Ida** igazgató nyitotta meg. **Rajz Éva**, a Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatás elnökhelyettese mondott köszönetet a beregszászi magyar konzulátusnak, személyesen **Bacska József** főkonzulnak az értékes és hasznos ajándékért. **Zubánics László** történész tartott a megjelenteknek színvonalas tárlatvezetést.

❖ Az ungvári származású, Budapesten élő **Zicherman Sándor** műveiből nyílt kiállítás az ungvári Boksa József Megyei Szépművészeti Múzeumban.

❖ A Magyar Nyelv Éve – 2009 rendezvény-sorozat keretében az ungvári művészházaspár **Mihajlo Beleny** szobrász, grafikus és **Puhlik-Beleny Magda** festőművész, keramikus munkáiból nyílt kiállítás az Európa–Magyar Házban.

❖ A beregszászi Európa–Magyar Házban **Dinnyés József** daltulajdonos műsorát hallgathatták meg a jelenlévők. A KMMI vezetőségének nevében az előadóművész **Vári Fábán László** költő mutatta be, röviden ismertette életútját, munkásságát.

❖ A Magyar Írószövetségben a *Csikófogat* című előadássorozat keretében sor került **Bakos Kiss Károly** költő estjére, munkásságáról **Vári Fábán László**, József Attila-díjas költő számolt be. Az est moderátora **Erős Kinga**, a *Magyar Napló* szerkesztője volt.

❖ Az Anyanyelv Világnapja alkalmából tematikus estet rendeztek a tiszacsomai könyv-

tárban. A jelenlévőket **Mészáros Erzsébet**, a helyi könyvtár vezetője köszöntötte.

❖ A Beregvidéki Múzeumban megnyílt **Finta Klára** kiállítása. Műveit és a művész **Sepa János** igazgató, **Weinrauch Katalin** író, **Csanádi György** újságíró mutatta be. A rendezvényen jelen volt és felszólalt **Bacscai József** beregszászi főkonzul is.

❖ A tiszabökényi könyvtárban a nemrég elhunyt **Király Benedek Lőrinc** parasztíróra emlékeztek a helyi értelmiség képviselői. Megtiszeltelte az összejevetelt özvegye, **Király Emma** és unokaháza **Király Éva**.

❖ Az Európa–Magyar Ház adott otthont a március 12-án megrendezett Művelődési házak, könyvtárak és művészeti együttések szakmai fórumának. A rendezvényt **Szabó Tibor**, a KMMI Közművelődési részlegének vezetője nyitotta meg. A rendezvényen előadást tartott **Gyönyörű Zsigmond**, a kárpát-medencei vőfélytalálkozó szervezője is.

❖ Magyar Napok zajlottak le az ukrán fővárosban az UMSZ szervezésében. A rendezvényt **Vass Tibor** alelnök nyitotta meg. Az itteni Pecserszkaja Lavrában a jelenlévők megtekinthették **Zubánics László** fotókiállítását és **Fuchs Andrea** grafikai tárlatát. **Dupka György** bemutatta az Intemix Kiadó legutóbbi kiadványait, **Filep Anita** kárpátaljai költők megzenésített verseit adta elő.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Főiskolán március 24–25 között 4. alkalommal került sor a Rákóczi Napok rendezvénysorozatra.

❖ Megjelent a tavaszi *Irka* a KMPSZ kiadásában, főszerkesztője **P. Punykó Mária**.

❖ **Bökényi Anna**-kiállítás nyílt Beregszászban a Bereg Alkotóegyesület szervezésében. A kiállítást **Prófusz Marianna** elnök nyitotta meg, **Csernyiga Gyula** köszöntötte az ünnepeltet.

❖ A KMKF Kulturális- és Oktatási albizottsága (**Botka Lajosné** MSZP-s és **Gulyás Dénes** fideszes országgyűlési képviselők, albizottsági társelnökök vezetésével) a kárpátaljai oktatási helyzet tanulmányozása céljából Kárpátalja több intézményében, érdekvédelmi szervezetnél tett helyszíni látogatást. Beregszászban tárgyalásokat folytatott **Gajdos István** polgármesterrel, az UMSZ elnökével is.

❖ *Kárpátaljai napok* zajlottak le Budapesten a Kárpátaljai Szövetség szervezésében. A rendezvényt **Katona Tamás** elnök nyitotta meg. A kárpátaljai magyarság nyelvi helyzetéről **dr. Deák Ferenc** egyetemi tanár tartott előadást. **Dupka György**, a MÉKK elnöke bemutatta a legújabb Intermix-könyveket, a KMMI tevékenységéről **Zubánics László** tartott előadást. A jelenlévők megtekinthették az ungvári **Fuchs Andrea** grafikai műveit, **Zubánics László** fotókiállítását is. A 70. születésnapját ünneplő **Kutlán András** festőművész jubileumi kiállítását **Lator László** Kossuth-díjas költő mutatta be. A rendezvényen fellépett **Filep Anita** versenklő is.

❖ A nyelvhasználat és az identitás megőrzésének összefüggéseivel nyelvészeti konferenciát tartottak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán.

❖ Macsolát felkereste **Farkas Bertalan**, az első magyar úrhajós, akit **Balogh János** polgármester fogadott és köszöntött. A rangos vendég találkozott a község fiataljaival, bejelentette, hogy segíteni kívánja a továbbtanulni vágyókat.

❖ A nemzetpolitikai stratégiáról tárgyalt a KMKF külügyi és Európa-ügyi albizottsága. A KMKSZ-t Kovács Miklós, az UMSZ-t Kőszeghy Elemér képviselte. Terítkekre került a megrongált kárpátaljai emlékművek ügye is.

❖ **Szemán Öcsi Ferenc**-emlékkiállításra került sor az ungvári Boksay József Kárpátaljai Megyei Képzőművészeti Múzeumban a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága szervezésében.

Április

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán megrendezték **Erfán Ferenc** ungvári festőművész jubileumi kiállítását.

❖ **„Duna-Svitana-Bodrog”** elnevezéssel Tavaszai Kulturális Fesztiválra került sor Budapesten a Magyarok Házában a Magyar Műveltség Szolgálat fő szervezésében. Kárpátalját a Técsői Művelődési Egylet Népdalköre képviselte, melynek tagjai a régió költőinek megzenésített verseit adták elő.

❖ A Nagyberegi Középiskolában megtartották a hagyományos **Beregi Magyar Költészeti Napokat** a KMP SZ szervezésében. A megjelenteket **Géczy Tihámér** iskolaigazgató és **dr. Orosz Ildikó** elnök köszöntötte. A zsűri elnöke **Györke Magdolna**, az UNE docense volt.

❖ Április 8-án a magyar költészet napja alkalmából író-olvasó találkozó volt a beregszászi **Európa–Magyar Ház** konferenciatermében, ahol az egybegyűltek megismerkedtek az Intermix Kiadó gondozásában megjelent **Lőrincz P. Gabriella** *Karcok* című verseskötetével, amelyet **Bakos Kiss Károly** költő mutatott be. **Zubánics László Schober Ottó** *A statisztika így kívánta* c.kötetéről mondta el gondolatait, majd felolvasta **Nagy Zoltán Mihály** szerkesztő elemzését. **Vári Fábian László** az *Együtt* c. folyóirat külsejében is megújult idei első számát mutatta be. **Dupka György** az Intermix Kiadó kiadási terveit, a *Kárpáti Magyar Krónika 2009.* második, valamint a Nyelvünk és Kultúránk 2001. első számát ajánlotta az olvasók figyelmébe. Végezetül a rendezvényen **Picur Zoltán** ungvári fotóművész és dizajner kiállításának megnyitására került sor.

❖ Csonkapapi könyvtárában, író-olvasó találkozó keretében az irodalombarátok felköszöntötték 60. születésnapja alkalmából a rendezvény díszvendégét, **Nagy Zoltán Mihály** író.

❖ Április 15-én a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magya Főiskolán bemutatták az *Agria* című folyóirat tavaszi számát, melyben kárpátaljai szerzők is szerepelnek. Az est házigazdája, **Vári Fábian László** üdvözölte a vendégeket: **dr. Kodöböcz Gábor** főszerkesztőt, **Bertha Zoltán** irodalomtörténészt, **Szakolczay Lajos** irodalomtörténészt és **Serfőző Simon** költőt. A találkozón jelen voltak folyóiratunk munkatársai és szerzői: **Bakos Kiss Károly**, **Becske József Lajos**, **Fodor Géza**, **Zselicki József**.

❖ Hagyományos locsolókedvet és tojásvadászatot tartottak a Tiszapéterfalvi Önkormányzathoz tartozó Tiszaháti Tájmuzeumban. A rendezvényt **Borbély Ida** múzeumigazgató nyitotta meg. Ezt követően húsvéti hagyományokat elevenítettek fel a Tiszapéterfalvi Kőlcsey Középiskola diákjai. Hasonló ren-

dezvény zajlott le Öregakliban **Jáger Katalinnak**, a Dél-Ugocsi Falusi Zöldturizmus Egyesület elnökének szervezésében.

❖ Az ötvenéves **Profusz Marianna** népművészeti munkáiból nyílt kiállítás a beregszászi Európa–Magyar Házban.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán rendhagyó irodalomórát tartottak, melyen vendégül látták a kortárs magyar költészet kiválóságait: **Mezey Katalint**, **Oláh Jánost** és **Falusi Mártont**.

❖ Tiszapéterfalván tartotta kihelyezett ülését a Kárpátaljai Szövetség. Az elnökségi tagok lerótták kegyeletüket az ugocsi emlékjeleknél.

❖ A Budapesten élő, vidékünkől elszármazott **Újfalusi István** festőművész kiállítására került sor a beregszászi Európa–Magyar Házban a KMMI és a Kárpátaljai Szövetség szervezésében. A tárlatot **Zubánics László**, az Intézet elnöke nyitotta meg.

❖ **Győry Dezső szavalóversenyt** tartottak a beregszászi Európa–Magyar Ház konferenciatermében, a rendezvény szervezői a KMMI és a BMKSZ.

❖ A Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetségének (MÚKSZ) meghívására közel harminc határon túli magyar újságíró kereste fel Kárpátalját, akik egyben alapítói a Külhoni Magyar Újságíró Egyesületek Konvenciójának.

❖ Náptáncokat és énekkarvezetők számára indított továbbképzést a KMMI a beregszászi Európa–Magyar Házban. Az előadók régiókból és Kijevből érkeztek. A tanfolyamot **Zubánics László**, az intézmény elnöke és **Szabó Tibor**, a KMMI Közművelődési részlegének vezetője nyitotta meg.

❖ Magyar könyvesboltot nyitott Visken **Becske István** helyi vállalkozó, az üzletben új magyarországi könyvek kaphatók.

❖ A Magyar Írószövetség klubjában **Vári Fábian László** és **S. Benedek András** bemutatták az *Együtt* c. folyóirat idei első számát.

D. Gy.

Megjelent

- Weinrauch Katalin: „...majd azt mondom neki...” Novellák. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2008.
- Turák Angéla: **Őzike ajándéka**. Mesék gyerekeknek. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2008.
- Schober Ottó: **A statisztika így kívánta**. Történetek kesernyés humorral. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2008.
- Lőrincz P. Gabriella: **Karcok**. Versek. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.
- Viszontlátás**. Versek és novellák az Együtt folyóirat hét évfolyamának (2002-2008) lapszámaiból. Nagy Zoltán Mihály összeállításában. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.
- Kenyeres Mária: **Szindobbanások**. Versek és novellák. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.
- Mitsa V., Holomb., Veres M., Koós: **Raman szórás nanoszerkezetű kalkogenid üvegekben. UNE Magyar Tannyelvű Humán-Természettudományi Kar részére**. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.

Előkészületben

- Bartha Gusztáv: **Ppont, Ppont, Ppont**. Drámák. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.
- Lengyel János: **Halott ember karácsonya**. Interjú-kötet. *Intermix Kiadó*, Ungvár-Budapest, 2009.
- Kárpátaljai magyar legendák, mondák**. Ungvár-Budapest, *Intermix Kiadó*, 2009.

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu	Kurmai-Ráti Szilvia (1984) Nagydobrony
Bartha Gusztáv (1963) Nagybereg	Lászlóffy Aladár (1937-2009)
Czébely Lajos (1951) Visk	Lengyel János (1973) Beregszász
Dinnyés József (1948) Budapest	Lőrincz P. Gabriella (1982) Beregszász
Dupka György (1952) Ungvár	Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapati
Finta Éva (1954) Sárospatak	Penckófer János (1959) Beregszász
Fodor Géza (1950) Dercen	Radnóti Miklós (1909-1944)
Fuchs Andrea (1982) Ungvár	Sarusi Mihály (1944) Balatonalmádi
Füzesi Magda (1952) Budapest	Szabó István Keve (1986) Sárospatak
Horváth Attila (1983) Ungvár	Vári Fábrián László (1951) Mezővári
Kenyeres Mária (1973) Beregszász	
Kovács Gábor (1970) Ungvár	

E számunkat Fuchs Andrea grafikáival illusztráltuk

MAJÁLIS

RADNÓTI MIKLÓS verse – DINNYÉS JÓZSEF zenéje

*A hangraforgó zeng a fű között,
s hördül, libeg, akár egy üldözőt,
de üldözők helyett a lányok
kerítik, mint tüzes virágok.*

*Egy lányka térdrebill, lemezt cserél,
a báta barna, lába még fehére,
a rossz zenén kis lelke fellebeg,
s oly szürke, mint ott fönt a fellegek.*

*Fiúk guggolnak és parázslanak
az ajkukon ügyetlen szép szavak,
duzzasztja testük sok kicsiny siker,
s nyugodtan ölnek majd, ha ölni kell.*

*Lehetnének talán még emberek,
hisz megvan bennük is, csak szendereg
az emberséghez méltó értelem.
Mondjátok hát, hogy nem reménytelen.*

LÁZSLÓFFY ALADÁR

Uram, ha mióta

*hullámod elkapott,
láttam a tetőt és
láttam az alapot,
mártottál szerető
tüzedbe, jegedbe
s itt viszel fellegként
függve és lebegve.
Amikor elengedsz,
elhagysz és lehullatsz -
ne küldj el, elég ha
megmondod: lehullhatsz,
elmegek ablaknak,
üvegnek, határnak,
melyen az igéid
kijárnak, bejárnak,
léerek langyos és
tavaszi szelekbe,
leszek a doboz, mely
fényeket ereszt be
megtelve illattal,
színekkal, kegyekkel,
mögötted látható
messzi kék heggyekkel,
leszek az esőd, csak
zuhanok keresztül
tornyaid erdején,
ahol csak keresztül ül,
s ha majd a helyemen
már úgysem keresnek,
leszek a semmid, csak
engedd, hogy lehessek.*

EGYÜTT